Fırtına İkliminde

B. Sadık Albayrak

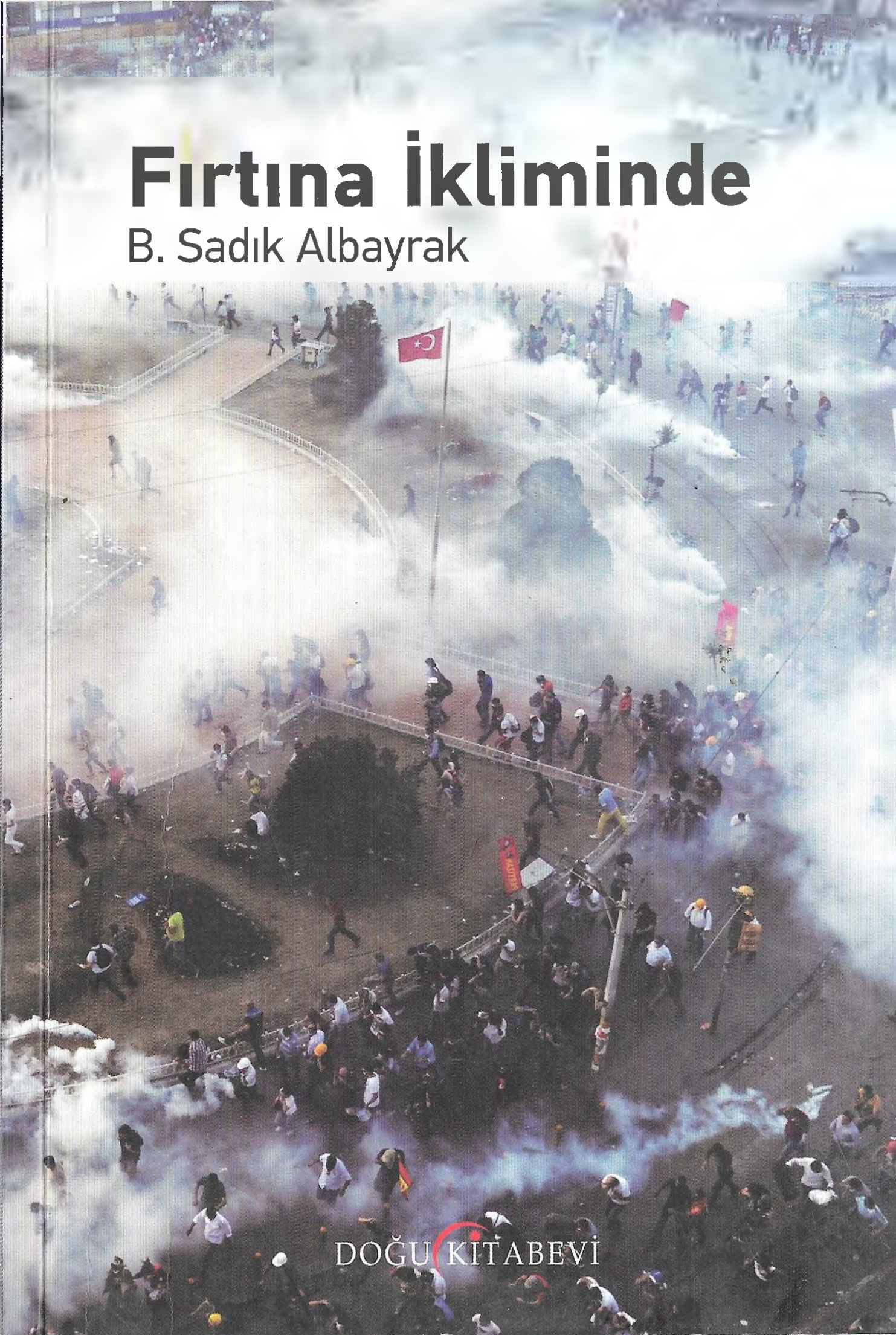

DOĞU KİTABEVİ

B. Sadık Albayrak

Fırtına İkliminde

DOĞU KİTABEVİ

Fırtına İkliminde
B. Sadık Albayrak

Doğu Kitabevi - 63
1. Baskı, Şubat 2014
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16997
Bu kitabın tüm yayın hakları Doğu Kitabevi'ne aittir.

ISBN: 978-605-5296-51-3

Genel Yayın Yönetmeni: İbrahim Horuz
Kitap Tasarımı: Savaş Çekiç
Kapak Fotoğrafı: Bülent Kılıç / Agence France Presse
Düzelti: Mustafa Göksoy

Baskı-Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd.Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244
Topkapı/İSTANBUL
Tel: 0212 576 01 36

DOĞU KİTABEVİ
Cağaloğlu Yokuşu, Narlıbahçe Sokak, No: 6 Cağaloğlu İstanbul
Tel: 0212 527 29 26 Faks: 0212 527 29 26
iletisim@dogukitabevi.com
www.dogukitabevi.com

Fırtına İkliminde

B. Sadık Albayrak

Çeyrek asırdır, toplumsallığın
çöküntüye uğratıldığı koşullarda,
gerçekçi edebiyatın, hür düşüncenin,
felsefe ve sanatın mücadelesini veren
İnsancıl dergisinin, "son sığınağın"
yaratıcılarına;

Cengiz Gündoğdu ile Berrin Taş'a

ve İnsancıl emekçileri Şadiye Güle ile
Deniz Saraç'a...

B. Sadık Albayrak'ın Önceki Kitapları

İnsan Arayışı, İnsancıl Yayınları, 1992, İstanbul
Gül Olan Toprak, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997, İstanbul
Düşkıranlar, Ceylan Yayınları, 2000, İstanbul
Kopuş Sahneleri, Donkişot Yayınları, 2002, İstanbul
Noterler ve Edebiyat, Papirüs Yayınları, 2005, İstanbul

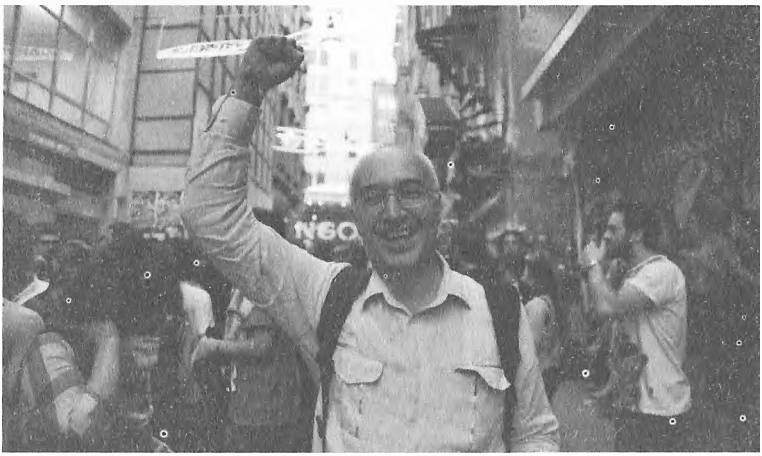

31 Mayıs saat 19.33, İstiklal'e çıkan sokaklardan biri.

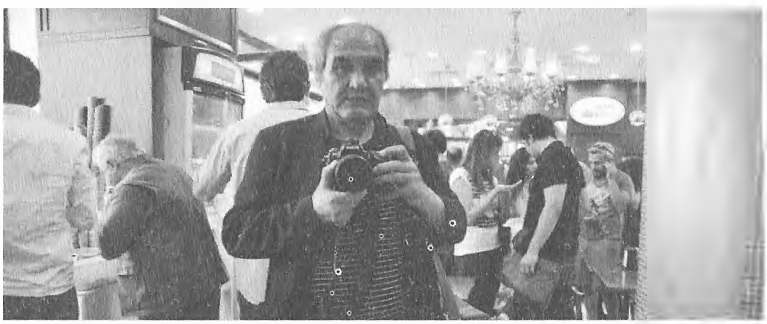

Fotoğrafçı arkadaşım Alpay Tuğlu, Haziran Ayaklanması'nın göbeğinde fotoğraflarını çekti. Binlerce fotoğraf arasından burada kullandıklarımızı seçti ve emeğini kattı. Teşekkür ediyorum.

İçindekiler

010 Önsöz

Devrim Arifesinde Görünenler

021 Çöküş Alâmetleri

023 Ereğli Fırtınasının Söylediği

029 Ulus'ta Yeni Bir Ulus Doğdu

032 Yeni Bayramlar Arifesinde

034 Silivri Kongresi

Bu Daha Başlangıç

039 31 Mayıs Ayaklanması

041 15-16 Haziran Hüküm Gecesi

045 Gezi Mayası

049 İnsanlığın Bir Zaferi Olarak "Taksim Komünü"

053 Bahadın'da Gezi Serpintileri

055 Polis Gazı ile Medya Gazı

057 Devrim ile Darbe

059 Trajedi ile Komedi Arasında Rol Çalanlar

064 Geleceğin Şiiri Devrim

Devrim Havasını Soluyanlar

069 Devrimin Cazibesi

074 "Devrime Mecburiyet" Günlerinde Okunacak Kitaplar-1: "Zeytindağı"

078 "Devrime Mecburiyet" Günlerinde Okunacak Kitaplar-2: "Ergenekon"

082 Ankara Havaları

084 Atatürk'ün Büyük Sırrı

087 "Yeşil Gece"nin Sonu

089 Zindanda Yazılan Başucu Kitabı

Karşıdevrimin Yıkıcılığı

093 Bilimsel Bakışla AKP ve "İkincilerin Cumhuriyeti"

TÜRKCELL
AKSİM'den
MEYDAN
OKUYORUZ

095 Altyapı Dinamitleyicileri
098 Şeriat Mühendisliği
100 Yobazın Ekonomi Politiği
102 Adaleti Kaybettim, Hükümsüzdür
104 Orman Kanunlarının Öğreticiliği-1
107 Orman Kanunlarının Öğreticiliği-2
109 El Koyarak Birikim
111 "İstanbul Nato'ya Kapılarını Kapatıyor", Gaziantep Kapılarını Mühürlüyor
114 Orduya Aydınsızlaştırma Operasyonu
119 Türkün okumayla imtihanı
121 Dahili Harp
123 Sanatçı Bütün Çocukların Anasıdır
126 Ordiyus Diye Bir Ünlü

Karşıdevrime Sanatla Direniş

131 Tiyatrolar Kapatılırken Sokaklar Sahneye Dönüşüyor
135 Ariadne'nin İpi Tiyatroculara Özgürleştirir mi?
137 İki Yüz Yılın Hesabı
141 "Yeni Kapitalizmin Kültürü"
143 Yüz Yıl Arayla Anadolu'da İki Aydın
146 "F Tipi Film"
148 Sinema ve Savaş
157 Karikatürle Ekonomi Politik Kitabı
166 Dr. Halis Dokgöz'ün "Çizgisel" Karikatürleri
175 Güzeli Bilmek, Güzeli Sevmek
180 Kürecik Şenliğinde Atalarla Buluşma
183 Nasreddin Hoca'ya Bu Yapılır mı?
186 45 Dakikada "Kapital"
188 "İnsancıl": Yıllardır İnsan İçin Çıkan Dergi
190 Chavez: Halkçı İktidarın Gücü ve Güzelliği

Önsöz

Fırtına koptu. Hem de hiç kimsenin beklemediği bir zamanda ve umulmadık sarsıcılıkta. Baharla yazın buluştuğu mevsimde, Türkiye'yi yeni doğumlara çağıran fırtına, dünyanın dört bucağında yankılandı.

• • •

Elinizdeki kitabın adındaki "fırtına" kavramını, ilkin, 2012 Eylül'ünde, "Ereğli Fırtınasının Söylediği" başlıklı yazımda kullanmıştım. Karamürsel, Ereğli'de, AKP'li belediyenin, tahta paravanlarla bir plajı kapatarak, yalnızca kadınlara ayırmasını bildiren bir haberde bulmuştum onu. Sahilin kapatılmasının üzerinden birkaç gün geçmeden, doğanın fırtınası, paravanları yerlebir etmişti. Yazıda, Ereğli Fırtınası, bize, toplumsal fırtınaların gücünü anımsatıyordu. Bir gün önce dimdik ayakta olanın, yeterli şiddette sarsıldığında yerlerde sürüneceğini öğretiyordu. Atalarımızın güzel sözüne başvurarak, iktidarın, on yıldan fazla zamandır yaptıklarıyla, rüzgâr ektiğini ve fırtına biçeceğini yazmıştım.

Ereğli fırtınasından önce, "çöküş alâmetleri" belirmişti. Toplumsal fırtınanın öncü rüzgârları, 29 Ekim 2012, Ankara Ulus meydanında, polis barikatlarını yıkan halk selinde kendini göstermişti.

• • •

Çok çabuk öğreniyorduk. Öğretmenimiz, bir süredir kaçmaya çalıştığımız toplumsal hayat olmuştu ve bize zorunlu bir başkaldırıyı öğretiyordu. Yakın tarihte benzeri olmayan kitlesellikte ve bütün ülkeyi kucaklayan genişlikte toplumsal bir fırtına koptu. Koca Haziran ayı, onun rüzgârlarıyla yürekleri ayağa kaldırdı. Yediden yetmişe bir halk, gençlerin öncülüğünde meydanlara aktı. Çok çabuk öğreniyorduk. "Talcid" denilen mide ilacının, polisin kimyasal gazlarına iyi geldiğini bulmuştuk. Deniz gözlüğünü, gaza boğulmuş havada yüzerken kullanmayı öğrenmiştik.

Toma denilen şehir tanklarını durdurmak için sokaklarda barikatlar kurmuştuk. Barikatları berkitmek için evlerden çekyatlar taşındı, balkonlardan çamaşır makineleri atıldı. Doktorlar, hemşireler, avukatlar ayaklanmada işe yarayan her meslek mensubu, bilgi ve becerisini karşılıksız ortaya koydu. Gezi'de revir çadırları, camide klinik kuruldu. Ahlakın, hukukun, vicdanın silindiği koşullarda avukatlar, baskı ve zulme dur demek için seferber oldu. Nineler, yoksul evlerinde bulgur pilavı pişirip "Taksim Komünü"ne taşıdılar. İktidarın helvasını karanlar da vardı. Toma tankına karşı inşaat kepçesinden "Poma" yapıldı.

Bütün ülke direniş oldu.

İşgalci bir ülkenin askerleri acımasızlığında polis orduları, halkı zehirli gaza, asitli sulara boğdu. Sokak aralarında nişan alarak gençlerimizi katletti.

• • •

2013 yazında hayatın kendisi başkaldırı ve direniş oldu. Kaldırımlar, duvarlar, telefon ekranları, mizah dergileri, ağaçların gövdeleri ayaklananların istek ve düşüncelerini haykırıyordu. Taksim Gezi'de, 1 Haziran'da zapt edilen kulübelerde devrim müzeleri kurulmuştu. Futbol takımlarının taraftar grupları toplumsal bir isyanda en ön safta yürüyordu. En coşkulu sloganları onlar formüle etmişti. Biz, ciddi yüzlü solcuları bile "zıplatıyorlardı". Tepetaklak edilen polis otosu her gün başka bir işlevle kullanıma sokuluyordu. İlk kez bir ayaklanmada en muhteşem silah bir piyano olmuştu ve direnişçiler geceler boyu, dünyanın en müthiş korosunda, piyano başında, Taksim Cumhuriyet anıtının önünde, cumhuriyeti kuranların vakur heykellerinin dinlediği şarkılar söylüyordu. Ayaklanmanın şarkıları yazılmıştı. Tencere tava ile barikat marşları besteleniyordu.

Milyonlarca fotoğrafta, internet belleğinde, basılı yayında 2013 Haziran Türkiye'sinin imgeleri kayıtlı. Geleceğe anısını saklıyor. Ama daha önemlisi, bir anda değişen halkta taşınacak onlar geleceğe. Yeni

Türkiye'yi kuracak halkın bilincinde, eyleminde, yürüyüşünde bu büyük fırtınanın soluğu olacak...

• • •

Çoğu, Aydınlık gazetesinin Kültür-Sanat sayfasında, haftalık aralıklarla yazılmış yazılardan oluşan elinizdeki kitabı yayına hazırlarken, bu "fırtına" kavramı ve imgesinin belirleyici olduğunu gördüm. Sanat, edebiyat üzerine yazarken, Türkiye'nin son on bir yılını belirleyen AKP iktidarının politikaları üzerine yazmak zorunda kaldığımı anladım. Baştan beri sanatın politik olması gerektiğini savunan biri için bu şaşırtıcı değildi. Ama her şeyi günlük politikanın dar kalıplarına sıkıştırmak istemeyen benim için pek hoş olduğunu da söyleyemem. Demek ki dönem, elimizde olmayanları dayatıyordu. Fırtına ikliminde, gereken sanat, politikayı zorunlu kılıyordu.

Yine de bu yazılarda, politikaya çıkan her kapıda sanat ve edebiyatın nakışlı kabartmalarını görmeye ve göstermeye çalışmışım. Birbirinden ayrı zamanlarda yazılan bu yazıları birleştiren ortak özelliklerinden biri, güncel olayları, edebiyat ve kültüre bağlı olarak yorumlama çabasıdır.

• • •

Kitapta, Türkiye'nin en muhteşem kapıları, Divriği Ulucami'nin taçkapıları da var. Bugün, AKP'nin Türkiye'yi sokmaya çalıştığı cahiliye devrinde, 13. Yüzyıl başında, Hürremşah adında bir ustanın, taşlara, dünya ve evrene ilişkin bin yıllık bir insanlık tasarımını nakışladığı bu kapıları anlamak ve anlatmak estetik mücadelesinin bir cephesine dönüşebiliyor.

• • •

Bu yazılar, bir arada okunduğunda, fırtınayı doğuran rüzgârların bir dökümü de beliriyor. Gezi'de birkaç ağaç görmeye çalışanların, yıktıkları ülke ve insanlığın isyanıyla karşılaştıkları çok açık.

• • •

Günlük bir gazetede haftalık, hatta on beş günlük aralıkla yazmak, işin en zor yanlarından biri. Bu zorluk, günlük üretilen ve tüketilen bir iletişim aracında, haftada bir derdini anlatmaya çalışmaktan kaynaklanıyor. Günceli göz önünde bulundurarak, haftada bir söz almak, haberle, yorum arasında zaman aralığını da kaçırmadan denge tutturmak kolay değil. Sanat ve edebiyatla ilgili yazarken bu denge iyice zorlaşıyor. Dengeyi sağlamak için politikaya savrulduğumu görüyorum.

Bir günlük ömrü olan bir iletişim aracında, belki de çok az kişinin okuduğu yazıların kaybolup gitmesi, işin bir başka boyutu. Günümüzde gazetenin okunurluğu sınırlanıyor. Belki de çoğu gazete okuru, büyük başlıklı haberlere göz atıp gazeteyi bırakıyor. Kültür-Sanat sayfaları ise, ne yazık, gazetelerin üvey evlatlarıdır. Genellikle son sayfalara bırakılırlar. Okurlar, oraya gelinceye kadar, okumaktan yorulmuşlardır bile. Bunu, bu yazıları kitaplaştırma nedenlerimden birini belirtmek için yazıyorum. Bu yazıların okunmamış gazete sayfaları arasında kaybolup gitmesine gönlüm razı olmadı.

Daha önemlisi ise, bu yazıların okuru olabilecek birçok kişinin gazete okumaması. Çok yakın çevremde bile, hiç gazete okumayan ve bu durumda bile dünyayla ve toplumla ilişkisini çok yönlü sürdürdüğüne inanan kişiler var. Fırtına İkliminde kitabıyla, gazete okuru olmayan okur kardeşlerime de ulaşacağımı umuyorum.

• • •

Günceli yazmak ve yeni gelen günle eskiyip gitmek, bu işin doğasında var. Ancak günceli saptayıp belgelemek ve daha sonrakilere anımsatmak, bu da işin bir başka yönü. Gazete yazılarını kitaplaştırarak yaşananı, buna karşı duyduğum umut ve öfkeyi, daha sonraki zamanlarda görünebilir kılmak istiyorum.

• • •

Yeri gelmişken, üvey evlat kültür-sanat sayfalarının, kafayı yazıların uzunluğuna takmış editörlerinden söz etmeden olmaz. Yeni bilgisayar

teknolojisiyle işi sağlama aldılar, artık şu kadar "vuruş" sayılı yazılar dayatıyorlar. Yazılarımın bazıları, vuruş sayısını aştığı için, en can alıcı yerlerinden kırpılarak yayımlanabildiler. Kitaplaştırmak onları bu eksiklikten de kurtarmak anlamına geliyor.

Yazı kesmek, gazete editörlerinin bir meslek hastalığı olsa gerek. Kendi iktidarlarını bu uygulamada buluyorlar. Bir keresinde üst üste yazılarımın en vurucu bölümleri atılınca, kırpılan bölümleri birleştirip yeni yazı olarak göndermeyi düşünmüştüm. O sırada yakıcı bir gelişme olunca, onu yazmak zorunda kaldım ve bu tasarımı gerçekleştiremedim. Yazının başlığı, "Nasreddin Hoca'nın Heybesi" olacaktı.

Yazı, Nasreddin Hoca'nın heybe öyküsüyle başlayacaktı. Hoca, misafir kaldığı köyden ayrılacağı zaman, heybesinin kaybolduğu anlaşılır. Buna çok kızan Nasreddin Hoca, "Heybemi bulun, bulmazsanız, ben yapacağımı bilirim!" der. Köylüler, telaşla heybeyi ararken, Hoca ikide bir, "Heybemi bulun, yoksa ben yapacağımı bilirim!" demektedir. Sonunda heybe bulunmuş ama köylüler merakta kalmışlar: "Hoca, eğer heybeyi bulmasaydık ne yapacaktın?" "Evde eski bir halı var", demiş Hoca, "onu kesip heybe yapacaktım".

Ben, gazete editörünün kestiği yazılarımı birbirine ekleyip, Nasreddin Hoca'nın heybesini yapacaktım.

Aslında, bu kitabı da, "Fırtına İkliminde", Nasreddin Hoca'nın heybesi olarak görmek mümkün. Bu heybenin nakışlarında ve gözlerinde insanlık kültürünün, halk yaratıcılığının bize bıraktığı emanetlerden izler var. Bizim en büyük kültür değerlerimizden biri, halk bilgeliğimiz Nasreddin Hoca'yı, kitabın birkaç yazısında tekrar tekrar göreceksiniz.

• • •

"Fırtına İkliminde", Mayıs'tan önce hazırlanmış, adı konmuştu. Fırtına'dan önceye yetişmedi. İyi de oldu, kurgusu değişti, adını daha iyi anlatan parçalar eklendi, fırtınanın rüzgârını aldı. Kitaptaki yazıların sıralanışı, yazılış tarihine göre değil, kitabın kurgusuna göre düzenlendi.

Daha eski zamanlarda yazılmış ve gazete yazısına göre, daha hacimli birkaç inceleme de, bu kurguda yer buldu, kitabı zenginleştirdi.

Karikatür sanatımızın büyük yapıtlarından, Yalçın Çetin'in "Vatan, Millet, Sakarya" kitabının gecikmiş incelemesi, bunlardan biridir.

"Sinema ve Savaş" başlıklı kısa tarihçe ise, Türk sinemasının konuyla ilgili örneklerinin eksikliğine karşın, insanlığın bir türlü kurtulamadığı savaşın, sinema sanatında nasıl ele alındığına ilişkin bütünlüklü bir özet sunuyor.

• • •

Fırtına İkliminde, devrim gündemdedir. "Devrimin Cazibesi" ile "Devrime Mecburiyet Günlerinde Okunacak Kitaplar" yazılarında, yarının devrimi için dünün devrimlerindeki ipuçları araştırılıyor. "Hiçbir ilaç, hiçbir kür, yaratıcı bir inkılâp heyecanı içinde yaşayan bir memleketin havası kadar insana sıhhat ve şifa veremez." Yakup Kadri, "Ankara" romanında, böyle yazmıştı. Yeniden bir devrim zembereğine bağlanan Türkiye'nin Haziran havası tam da böyle bir havaydı. İktidarın zehirli gazlarına, irinli sularına rağmen, dağıtamadığı bir hürriyet, canlanma, ayaklanma havası... Yeni Türkiye'yi kuracak gençlik ve halkın şifalı havası...

Devrim havasını soluyanlar, yaptıkları ve yazdıklarıyla, yarının devrimi için bilinç ve duyarlılığımızı yoğunlaştırıyorlar. Bu kitaptaki bir bölümde, onları anlamaya ve anlatmaya çalıştım.

• • •

Kitabı yayına hazırlarken, Köy Enstitüsü mezunlarından, filozof dostum Sami Gürel uğradı. Dosyayı verdim, şöyle bir karıştırdı. Bir bölüm başlığı, "Devrim Arifesinde Görünenler" ona abartılı gelmişti. Türkiye'de, bu insanlarla mı "devrim", dedi. Her şeyin paracı düzenin mengenesine sıkıştırıldığı bir dünyada, ne istediğini, nasıl yaşadığını sorgulayamadan sürüklenip giden insanlardan oluşan bir toplumda devrimden önce bir aydınlanma gerekliydi.

Ben, tam da bu nedenle, devrime zorunlu olduğumuzu düşünüyorum.

Dört beş yıldır kapıları kilitli, çürümeye terk edilmiş AKM, şimdi polis karakoludur. Şehrin caddeleri ve meydanları, polis ordularının ve şehir tanklarının gözetimi altındadır. Günlük hayat; ele ele tutuşup dolaşmak, bir dostla oturup bira içmek, parkta arkadaşlarla gitar çalıp şarkı söylemek ve hele hamile kadınların doğacak çocuklarının sevinciyle sokaklarda, caddelerde gezinmesi ileri faşizmin tehdidi altındadır.

Tiyatrolar AVM'lere taşınmışsa ve yerlerine polis karakolları kurulmuşsa, bu çelişkiyi devrimden başka çözecek bir tarihsel güç olduğunu düşünmüyorum. On yıl önce, opera ve bale yapılan salonlarda, polis postalları geziniyorsa, devrimden başka çözüm kalmamış demektir. Türkiye, devrim arifesinde, fırtına ikliminde, devrime mecburiyet günlerindedir.

* * *

Çağlayan Kırmızı Kaşkol
Yoldaşım,
B. Sadık Albayrak'a

Zor günlerden geçiyor memleket
Çözülürken adalet ömrümüzden
Kendimizle başbaşayız

Görün duruşumuzu düşünün
İnsana umudun öfkesiyle kaynaşın
Çocukluğumuz gözlerimizde
Yaprak yaprak sahiciliğimizden
Saflığın direniş akışıdır bu

Zorla kavgamıza şiir olsun günlerimiz

Mustafa Göksoy
İnsancıl, Mayıs 2013

• • •

Evet, zorla kavgamıza şiir olsun günlerimiz!..

Bu kitabın oluşmasında dostlarımın katkısını anmamak olmaz. Başta Yalçın Küçük Hocam, Silivri zindanından yetişip, Aydınlık'ta yazmamı önerdiği için kendisine sevgilerimi yolluyorum. Cengiz Gündoğdu ile Berrin Taş, çeyrek asra yaklaşan İnsancıl mücadelesiyle her zaman enerji kaynağım oldular. Türkiye'yi devrime mecbur eden çölleştirmeye karşı İstanbul'da bir vaha kurdular; İnsancıl ve İnsancıl Atölyesi'ni yarattılar. Onlara çok şey borçlu olduğumu biliyorum, teşekkürlerimle, bu kitabı onlara ve 23 yıllık İnsancıl emekçisi Şadiye Güle ile yıllardır İnsancıl'ın sayfa tasarımı ve bütün teknik işlerini yapan Deniz Saraç'a ithaf ediyorum.

Şair dostum Mustafa Göksoy, yazılar yazılmadan ve yazıldıktan sonra, kitabı hazırlarken uyarı, eleştiri ve önerileriyle hep yanımda oldu, sevgilerimi yazıyorum. Ankara'dan Yusuf Şaylan, Fırtına İkliminde yazılarının barometresi oldu; desteği ve uyarıları için minnettarım. Dostum, ağabeyim Yusuf Ziya Bahadınlı'nın eleştirel katkılarını anmadan geçemem. Sami Gürel'in, bu kitabın bir an önce yayımlanmasındaki sarsıcı taşlamalarını, uyarıcı çabalarını not etmeliyim. Hukukçu dostum Enis Çongar'a, Muhammet Çakıral'a teşekkür ediyorum. En eleştirel, en samimi okurum, işçi arkadaşım Ahmet Erdoğan'a da sevgilerimi yazıyorum. Şair Evin Okçuoğlu, yazılardaki umut ve öfkeyi paylaşarak hep destek oldu, teşekkür ediyorum.

Elbette, oğlum Sinan ve eşim Yurdanur, en acımasız iki eleştirmenim ve yazı huysuzluklarımın kurbanı oldular, sevgilerimi yazıyorum.

Değerli grafik sanatçısı Savaş Çekiç üstadıma, kitabın kapağı ve tasarımındaki emekleri için çok teşekkür ederim. Fotoğrafçı Bülent Kılıç, Taksim Meydanı'nın mahşeri fotoğrafını kapakta kullanmam için verdi, minnettarım. Yalçın Çetin'in karikatürlerinin sağlanmasında emeği geçen arkadaşım Mustafa Bilgin'e, teknik bilgisi ve emeğini

sunan grafiker Can Külahlı'ya müteşekkirim. Elbette, bu kitabın basımından, taşınmasına, kitabevi raflarında yer bulup size ulaşmasında emek harcayan bütün emekçilere umutlarımı yüklüyorum

Aydınlık foto muhabiri Alpay Tuğlu o günlerin fotoğraflarını Fırtına İklimi'nde kullanmam için verdi. Kitabı ayaklanmanın imgeleriyle zenginleştirdi. Sevgilerimi yazıyorum.

• • •

Joris İvens, 20. Yüzyıl devrimlerinin sinemacısı, sosyalizmin çözüldüğü koşullarda, 1989'da, insanlığın devrimsizleştirilmeye mahkûm edildiği bir zaman kesitinde, hayatının son günlerinde, aradığı fırtınayı bulmak ve filme almak için çöllere kaçmıştı. İspanya İç Savaşını, Endonezya, Kamboçya, Çin, Vietnam devrimlerini filme çekmiş, devrimlerin sinemacısı Joris İvens, devrimsizliğe dayanamıyor ve "Bir Rüzgâr Hikâyesi" bulmak için Çin'de Gobi çölüne kaçıyordu. Yürüyemiyordu. Bir sandalyede, yardımcıları onu taşırken, film ekibine talimat veriyor, çölü altüst edecek fırtınanın filmini çekmeye çalışıyordu. Çölde de fırtına yoktu. İvens, meteorolojiden bir rüzgâr haberi alamamıştı. Bekliyordu. Ölmeden önce son büyük devrimi, çölün fırtınasını filmleştirmek istiyordu.

Çölün ortasında bir kadın belirdi. Şaman mı, büyücü mü, bilge mi ne olduğunu bilemediğimiz bu kadın, İvens'in bilimden alamadığı haberi vereceğini müjdeliyordu. Devrimlerin sinemacısı, faldan medet umar hale mi gelmişti? Toplumların fizik ve matematiğini, devrimleri bir yana bırakıp gizemciliğe mi yelken açmıştı? Filmde şamanın haberleri doğru çıkıyor ve Joris İvens, aradığı fırtınaya çölde kavuşarak, son filmini yapıyordu.

Joris İvens, büyüye ve fala, filminde yer vererek, maddeci felsefesinden, devrimci toplum görüşünden ödün verdi mi? Bunu, dönemin ufku ve toplumsal atmosferi içinde tartışmak gerekir. Felsefe ve sanat, toplumların fizik ve matematiğine, toplumsal akışa ve sınıfsal bakışa bağlıdır. Sosyalizmin umut ve seçenek olmaktan çıktığı bir dünyada, en bilinçli ve materyalist kafaların bile bunun eksikliğinden etkilenmemesi beklenemez.

Geçerken, bizden bir örnek için, soruyu sorup cevabı sonraya bırakmadan edemiyorum. Bu kitapta da yeri var; "Yeşil Gece"nin yazarı Reşat Nuri, bu kitaptan birkaç yıl sonra, İvens'e benzer bir gizemciliğe eğilim gösteren "Gökyüzü"nü neden yazdı? Yalnızca sorudur, cevabı başka zamanlara bırakıyorum.

Güzel. Şimdi dünya, çölün fırtınalarını aratmayacak yeni bir devrimci döneme açılıyor. Devrim, emperyalist kapitalizmin otuz yıldır devrimsizleştirmeye ve aynı anlama gelmek üzere, çölleştirmeye mahkûm ettiği ülkelerde yeniden yeşeriyor. Haziran günlerinde Türkiye, bunun haberini vermiştir. Aynı günlerde Brezilya'da ayaklananlar Taksim'e selam göndermiş ve Mısır, iktidarı da azçok değiştirerek bir devrime adım atmıştır. Gerisi gelecektir. İnanıyorum, diliyorum, Türkiye'den ve Türkiye ile gelecektir. Fırtına iklimindeyiz.

• • •

Önsözün son sözüne, mahalle bakkalından haberler bölümüne gelmiş bulunuyorum. Ama bir sorun var, mahalleden taşındığım için o artık benim için eski mahalle bakkalı. Geçenlerde uğradım. Sanıyorum Haziran Ayaklanması'ndan kısa süre önceydi. Kitabın önsözünde, yazmam için mahalle bakkalında bir haber arıyordum. Konumuz hep ülkenin durumu üstüneydi. Bakkal, bütün mahalleyi yansıtan bir toplumsal ölçekti. "Ne olacak", dedim. Bilinen sözü, bu kez içten bir inançla yineledi: "Gecenin en karanlık olduğu zaman, şafağın en yaklaştığı andır." Karanlığın sonu göründü, demişti ve birkaç gün sonra, halk meydanları zapt etti. Dipten gelen dalgayı, mahalle bakkalı da duyuyordu.

Mahalle bakkalımıza göre de, şafak günlerindeyiz.

Haziran gençliğinin sürekli haykırdığı gibi, bu daha başlangıç! Geleceği, emekçilere yakışan bir Türkiye'yi ve insanlığı arıyoruz.

B. Sadık Albayrak
1 Ekim 2013, Eyüp

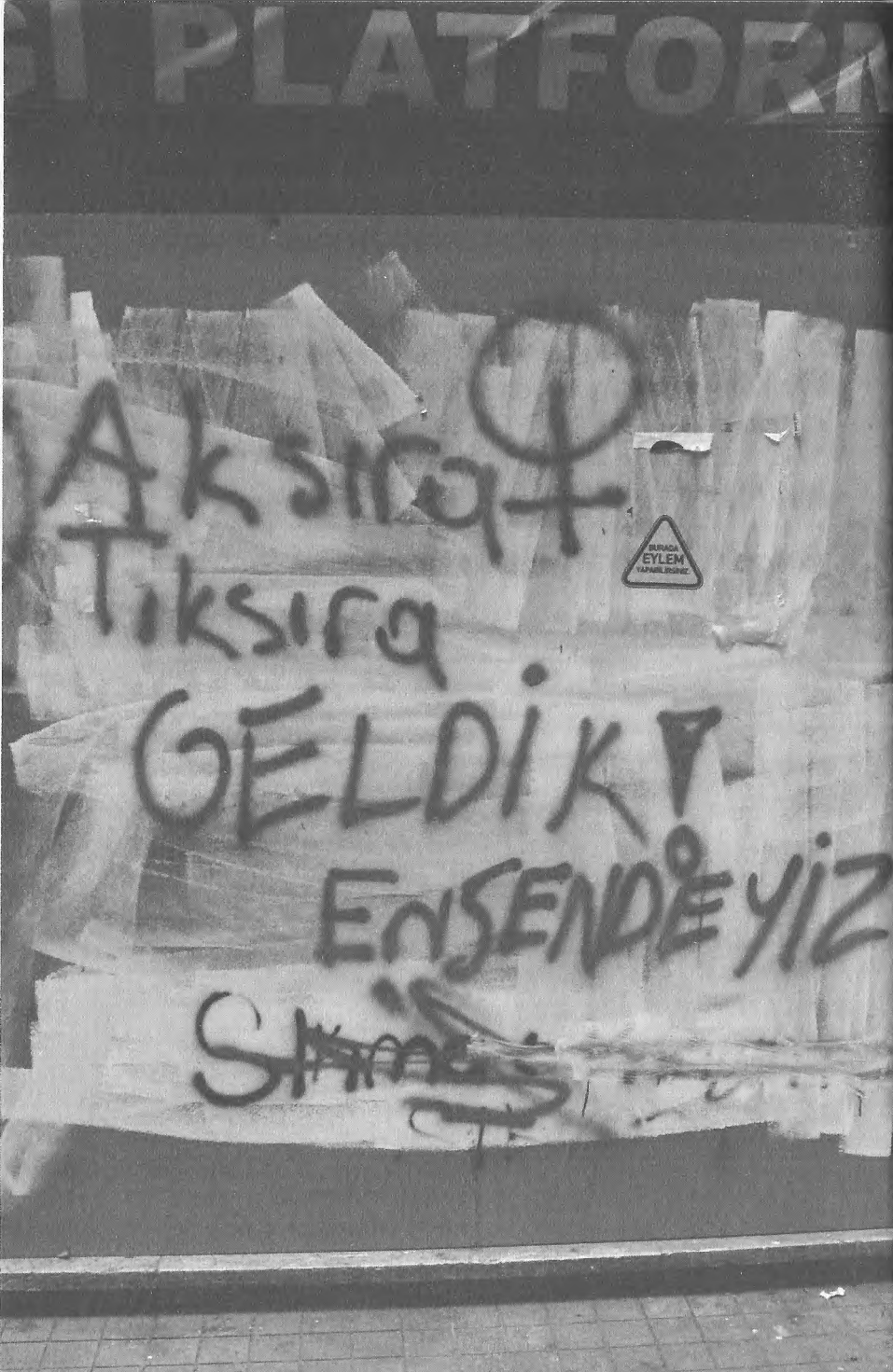
PLATFORM
Aksıra
Tıksıra
GELDİK!
ENSENDEYİZ
BURADA
EYLEM
YAPABİLİRSİNİZ

Devrim Arifesinde Görünenler

Çöküş Alâmetleri

Kadir Sevim, o sabah erkenden işe gidiyordu. İki gün önce, TBMM ek hizmet binasının inşaatında gündeliği 70 liradan iş bulmuştu. Büyük olasılıkla taşeron işçisiydi, tam İnönü Bulvarı'nda Hava Kuvvetleri Komutanlığı önüne gelmişti ki, birden bire yer yarıldı ve Kadir Sevim'i içine aldı. Ertesi gün gazetelerde, yıllardır yapımı süren metro inşaatının çöktüğü, 35 yaşındaki işçiyi yuttuğu, cesedinin 15 saatlik bir aramadan sonra Hava Kuvvetlerine bir kilometre uzaklıkta bulunduğu yazacaktı. Geride 8 ve 12 yaşında iki çocuğunu, karısını ve satın aldığı evin banka borcunu bıraktı. Ülkenin yasama organına, bu kavramın bir anlamı kaldıysa, beş yüz metre uzaklıkta, ülkenin Hava Kuvvetleri Komutanlığının önünde, cumhuriyetin kurucularından İnönü'nün adını taşıyan bulvarda, her şey olağan akışındayken, birdenbire bir kıyamet koptu ve genç işçiyi cadde yuttu.

Kadir Sevim vakası çöküşün alâmetlerinden biri oldu.

Ardından gelen daha sarsıcı bir çöküş, zaten insanca yaşama olanakları elinden alınmış bir taşeron işçisini bilinçlerde de derinlere atacaktı. 22 Haziran 2012 günü Malatya'dan havalanan savaş uçağı, Akdeniz'de test uçuşundaydı. Suriye hava sahasına girmişti. Birden uçakla karargâhı

arasındaki bütün bağlantılar sıfırlandı, gökyüzünden Akdeniz'in mavi sularına gömüldü. Muhtemelen taşeron bir görevle uçtuğu tartışılan uçağın iki genç pilotu Yüzbaşı Gökhan Ertan ve Teğmen Hasan Hüseyir Aksoy kayboldular.

Hava Kuvvetleri uçağının Lazkiye önlerinde düşürülmesi, Hava Kuvvetleri Komutanlığı önünde Kadir Sevim'in yere gömülmesini gölgeledi.

Çöküşün alâmetleri peş peşe geldi.

Uçağın Suriye savunma sistemini test etmek amacıyla uçtuğu söylendi Edebildi mi; uçuranlar gerekli dersleri çıkarmış olmalı. Zaten halkların kaderini kanlı testlere konu eden emperyalistler ve hizmetlilerinin olağan işlerindendi. Ancak bir çöküş alâmeti olarak, bu kanlı testleri yırtmak isteyen halklar için olağanüstü derslerle doludur. Suriye'nin, hava savunmasını test eden uçağı düşürmesi, Türkiye halkının, muhalefet partisi olarak geçinenleri test etmesi için de bir ayna oldu. CHP genel başkanı, AKP'nin savaş kışkırtıcı politikalarını açığa çıkarmak yerine, Suriye'ye yönelik kışkırtıcı açıklamalar yaptı. Milli çıkarlar, büyük Türkiye nutukları atarak, ne kadar AK'laştığını dünya âleme ilan etti. Bu olayla, basın yayın şebekesi de bir kez daha halk düşmanı, savaş kışkırtıcısı, emperyalist yardakçısı yüzünü yüzsüzce gösterdi.

Kadir Sevim vakası da bu basını test etmişti. Bir gazeteci çıkıp da başkentin göbeğinde günümüz tekniğiyle inşa edilen bir metronun nasıl göçebileceğini araştırmadı. Hangi yolsuzluklar, ihale paylaşımları bu genç işçinin yaşamını yok etti, öğrenemedik. Bu olay yalnızca bir çöküş alâmeti değil, on yıllık AKP iktidarının, Türkiye'nin nasıl altını oyarak, halkımıza ne korkunç çöküşler hazırladığının bir simgesiydi. Alâmetifarikası da diyebiliriz. Suriye'ye karşı izlenen kışkırtıcı savaş politikası, bu felaketlerin en yakıcılarından biridir. Şimdiye kadar yalan makinesi basın ve televizyonlarıyla göçüklerin üstünü örtmeyi, işleri tıkırında göstermeyi becerdiler. Ama nereye kadar...

Halkımızın çöküş alâmetlerini derinden duyumsadığı bir hava geleceği belirleyecektir. Belirtilerde çöküşün işaretleri var. Çöküş alâmetlerinde hayatın isyanı duyuluyor.

Öyleyse, Nâzım Hikmet'in "Alâmetler Suresi"ni okumanın zamanıdır.

Yedi kat yerin altından uğultular geliyor.
Çok alâmetler belirdi vakit tamamdır.
Haram sevaboldu, sevap haramdır.
Ak kurt, kara tahtayı daha bir yol kemir,
çekin ki körükleri
ateşe girdi demir.

Ereğli fırtınasının söylediği

Kumsala boylu boyunca serilmiş tahta paravanalara bakıyorum. Uzaktaki ucu eğilip denize gömülmüş. Gazetedeki fotoğrafta "tesettür plajı"nın fırtınadan sonraki hali görülüyor. Karamürsel Ereğli'nin sahiline birkaç gün önce AKP belediyesinin diktiği paravanalar bunlar. Denize giren kadınları gizlemek için bu tahtaları çaktılar. Aynı takımın beton yığınına çevirdiği kentlerden bir iki dönüm koruluk, birkaç yüz metre binasız sahil, bir avuç gökyüzü bulabilmek için bu kurtarılmış tatil yöresine sığınanları umursamadan, evlerinin tam karşısına bu tahta duvarları ördüler. Ama işte yıkılmış gitmişler. İnsanların yetersiz isyanının yapamadığını doğanın fırtınası yaptı. Rüzgârın akla ve insanlığa karşı duranlardan intikamı diye avunurken, fırtınanın dersini düşünüyorum.

Fırtınanın yaptığı içimi ferahlatıyor. Bir gün önce sapasağlam görünenin yeterli kuvvetle silkelendiğinde yerlebir olacağını söylüyor.

Doğanın bu armağanı, bize, toplumsal fırtınaların gücünü anımsatıyor. Denize çakılmış paravanalarda, yeterince bilinçle, kararlılıkla, örgütlülükle, eylem çizelgesiyle donanmış bir toplumsal fırtınanın

Fırtınanın yıktığı paravan

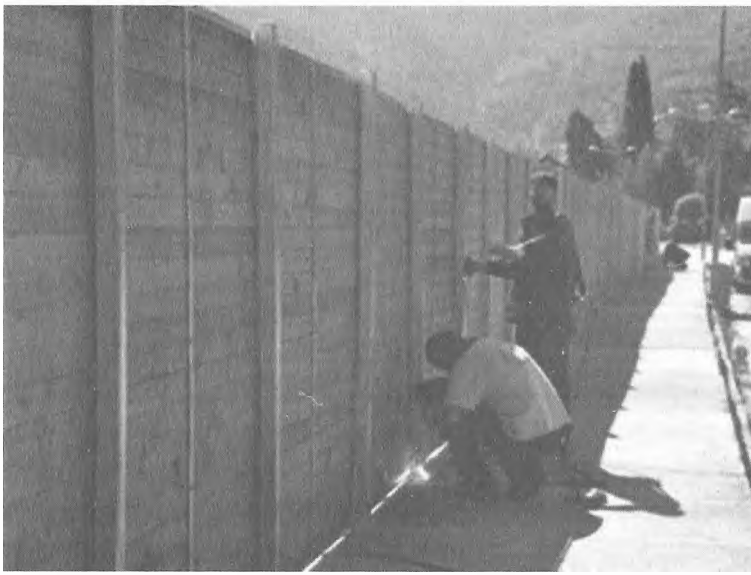

önünde yıkılıp gidecek iktidarları görüyorum.

Atalarımızın ne harika sözleri var. Rüzgâr eken fırtına biçer. Her yaptıklarıyla bu toplumsal fırtınanın tohumlarını atıyorlar, hazırlığını ve affetmezliğini biraz daha güçlendiriyorlar. Silivri'de afişlerle "sıbyan medresesine" 4-5 yaşında bebeler arıyorlar; eğitimde 4'lü ucube az geliyormuş gibi... Çocuklarımıza tecavüzü aklayan mahkeme kararları vicdanlarımızı acıtıyor. Tarihin, güzelliğin, insanlığın beşiklerinden Hatay'ımızda Suriye halkının kanını döken kelle avcıları kol geziyor. İncirlik üssündeki emekçilere 60 kuruş zammı çok gören ABD emperyalistlerinin oyuncağı olmayı politika bilenlerin iktidarında yaşamın her köşesi toplumsal fırtınanın hasat tarlasına dönüşüyor.

Büyüsel fırtına

Ereğli fırtınası bir öncü fırtınadır.

Shakespeare dört yüz yıl önce "Fırtına" diye bir oyun yazmış; toplumsal bilinci ve düzeni değiştirmenin aracı olarak fırtınayı kullanıyor. Milano ve Napoli krallarının bulunduğu gemi, Prospero'nun büyülü güçleriyle çıkardığı bir fırtınada kaybolur. Krallar ve mürettebat bir ütopya adasına benzeyen adada, Prospero'ya işledikleri suçların hesabını verirler. Shakespeare gerçekçi bir yazardır, yazdıklarının her satırında diyalektiğin çözümleyiciliğini buluruz. İnsanlığa yakışan bir ütopyanın çizimini de oyunun en dürüst ve bilge kişisi Gonzalo'ya yaptırır; Can Yücel'in Türkçe söyleyişiyle, Gonzalo'nun yönetimindeki toplum şöyledir:

"Memâlikimde, bilin ki, tastamam tersine
Yürütürdüm umuru. Yasak ederdim hemen
Ticareti-micareti.
Mektep medrese memnu. Ne zengin ne de züğürt.
Uşağı, efendisi yok. Akitmiş, verasetmiş,
Sınır, tapu filan yok, ne bağ-bostan, ne tarla
Ne de maden, ne buğday, ne asma, ne de zeytin...
İş güç diye bir şey yok. Erkeklerin hepsi aylak.

5 Ağustos 2013, 13.20, Silivri

Kadınlar da aynı temsil, ama mâsum, lekesiz.
Hükümranlık hükümsüz... (...)
Doğadan doğmacayla gelen ne varsa ortak,
Ter dökmeden, yekinmeden. Ne hıyanet, ne şenaet.
Ne kılınç, ne de mızrak, ne hançer, ne de tüfek
Silâh-milah istemem. Ama nimetleri Doğanın
Masum halkımı beslemeye, rahmet ve bereketiyle
Hepsi, hepsi kabulüm."

Shakespeare'in son oyunlarından Fırtına bilgelikle, pek verimli esinlerle doludur. Eleştirel düşüncemizin ustalarından Nurullah Ataç'ın kitaplarından birinin adı, "Prospero ile Kaliban", onun iki kahramanından alınmıştır. Aldous Huxley de, "ters- ütopya"sının adını oyundaki en masum kişi Miranda'nın bir sözünden almıştır: "Cesur Yeni Dünya".

Toplumsal fırtına

"Yeni Osmanlı" hükümranlığını hükümsüz kılacak o büyük toplumsal fırtınanın çatısını uçuracağı, duvarlarını yerlebir edeceği, hürriyetin hükümranlığını kuracağı ilk yerlerden birinin, Büyük İhtilal'in Bastille'e yaptığı gibi, Silivri zindanı olacağından kuşkum yok.

Fırtınada yıkılan paravana çok bozulan belediye yetkilisi, "cıvataları gevşetmişler" diyor. Ertesi gün paravanaları yeniden dikiyorlar; bu kez cıvataları kaynak yaparak.

Rüzgâr ekmek onların işidir.

Hepsini süpürecek toplumsal fırtınanın hasadına hazırlanırken cıvataları gevşetmeyi, toplumsal bilincimizi geliştirmeyi ihmal etmemek gerekiyor.

Fırtına Kuşunun Türküsü

Maksim Gorki

Rüzgâr, ak köpüklerle kaplı denizin üstünde kara bulutları topluyor. Kara bir şimşeği andıran fırtınakuşu, bulutlar ile denizin arasında gururla süzülüyor.

Bazen kanadıyla dalgalara dokunarak, bazen ok gibi bulutlara yükselerek çığlıklar atıyor ve bulutlar, kuşun yürekli çığlığında bir sevinç işitiyorlar.

Bu çığlıkta fırtınaya susamışlık var! Öfkenin gücünü, tutkunun alevini ve zafer inancını işitiyor bulutlar bu çığlıkta.

Fırtınanın yaklaştığını sezen martılar inliyor, denizin üstünde kendilerini oradan oraya atıyorlar, fırtına öncesinde korkularını denizin dibine gizlemeye hazırlar.

Dalgıçkuşları da inliyor. Bir meydan savaşından ne zevk alınabileceğine akıl erdiremiyorlar dalgıçkuşları; çünkü çarpışmanın gümbürtüsü onları korkutuyor. Aptal bir penguen, yağlı gövdesini ürkek ürkek kayaların arasına saklıyor... Sadece gururlu fırtınakuşu köpüklerden bembeyaz olmuş denizin üstünde cesurca, özgürce süzülüyor!

Bulutlar, daha da kararıp alçalarak denizin üstüne iniyor, dalgalar hem şarkı söylüyor hem de gök gürültüsünü karşılamak istercesine yükseklere uzanıyor.

Gök gürültüsü kopuyor. Dalgalar, rüzgârla tartışarak öfke köpüğü içinde inliyor. İşte rüzgâr, sıra sıra gelen dalgaları güçlü kollarıyla kucaklıyor ve vahşice bir öfke içinde kaldırıp bütün gücüyle kayalıklara fırlatıyor, dalgaları zümrüt yeşili damlacıklar halinde paramparça ediyor.

Fırtınakuşu, kara bir şimşek benzeri, çığlık çığlığa süzülüyor, bulutları ok gibi deliyor, dalgaların köpüklerine kanadıyla dokunuyor.

Bakın bir şeytan gibi, gururlu, kara bir fırtına şeytanı gibi oradan oraya uçuyor, hem gülüyor, hem ağlıyor... Kara bulutlarla alay ederek gülüyor, sevincinden hüngür hüngür ağlıyor!

İyi yürekli şeytan, gök gürültüsünün öfkeli sesinde çoktandır bir yorgunluk duyumsuyor, kara bulutların güneşi saklamadığından emin.

Hayır, hayır, saklamıyorlar!

Rüzgâr uğulduyor... Gök gürlüyor...

Bulut öbekleri dipsiz denizin üstünde mavi bir alevle yanıyor. Deniz, şimşeklerin oklarını yakalıyor ve girdaplarında söndürüyor. Bu şimşeklerin yansıları ateşten yılanlar gibi denizin içinde kıvrım kıvrım kıvrılıyor.

"Fırtına! Yakında fırtına kopacak!"

Yürekli fırtınakuşu, öfkeyle kükreyen denizin üstünde, şimşeklerin arasında gururla süzülüyor. Zaferin müjdecisi ara ara haykırıyor:

"Fırtına daha güçlü patlasın!..."

(*Maksim Gorki, Seçme Eserler 3, Öyküler, s. 197-198, çeviren: Ayşe Hacıhasanoğlu, Evrensel Basım Yayın, 2004, İstanbul.*)

Ulus'ta, yeni bir ulus doğdu

Geldiler bir büyük sesin harfleriyle ağızları dopdolu,
suskun çamuru küremek için kentin gölgeli
sokaklarından, sıyırıp almak için yıllardır gökyüzüne
birikmiş pası, ovmak için isli alnını sabahın.
Kemal Özer

Ülkenin her yerinden gelmişlerdi. Otobüsleri zincirlenenlerin, polis barikatlarından geri çevrilenlerin burukluğu yüreklerinde... Çoluk çocuğu, yaşlısı genciyle, işçisi işsiziyle yediden yetmişe bir halk ayağa kalkmıştı. Kendisine kapatılan yolları aşarak, ara sokaklardan geçerek Ulus'a ulaşmışlardı. Birbirlerinin yüzlerine kardeşlikle bakıyorlardı. Ellerinde bayrakları, güneşli gökyüzünde umutları, adımlarında kararlılıklarıyla geldiler. Babalarının omzunda çocuklar, oğullarının kolunda yetmişlik nineler, onurunu duyumsadığı cumhuriyetin dikleştirdiği dedeler, yaşamın yükünü taşımaktan alnı kırışmış kadınlar ve hepsinden daha olgun, gelecek kuruculuğunun omuzlarına

yüklendiğinin bilinciyle gençler...

Parababalarının çıkarları uğruna yıllardır ezilmekten lime lime olmuş yüreklerin isyanıyla gelmişlerdi. Hergün milyonlarca ekrandan yüzlerine bağırıp çağıran despota "hooop!" demek için buluşmuşlardı. Yeter! Biz halkız. Tek tek aldatabilirsin bizi. Ekmek parası uğruna ezim ezim ezebilirsin. Kanunların, karakolların, 4 artılı ucube okulların, polisin karşısında tek başımıza çaresiz bırakabilirsin. İşte, buna, "dur!" demenin yolunu çoğalarak bulmak için buradayız. Hep birlikte. Cumhuriyet kardeşliğiyle. Hep ileri... Yeni bir halk, yeni bir ulus yaratmak, bize yakışan bir cumhuriyet kurmak için yollardayız.

Onların içindeydim. Onları şairlerinin dizeleriyle anlamaya çalışıyordum. "Sen mutluluğun resmini yapabilir misin?" demiştin; işte, halkın Ulus'ta mutluluğun resmini yapıyor, Nâzım... Gelirken yanına senin resmini de almış. Ulularımızın fotoğrafları pankart yapılmış. Ulusun simgesi bayrağa, yüreğin öfkesi yumruğa, bilincin aydınlığını da katmışlar. Kimler yok ki pankartlaşan resimlerde. Namık Kemal'ler, Tevfik Fikret'ler, Mahir Çayan'lar, Deniz Gezmiş'ler, Halide Edip'ler, Yakup Kadri'ler, Sabahattin Ali'ler, Aziz Nesin'ler... Ben bu resimlere daha fazla bakarsam, kesin ağlarım...

Meydanda bir halk cumhuriyet kardeşi olmuş, gürlüyorduk. Zalim, bu coşkuya dayanamadı. Bebelerin gözüne, ninelerin yüzüne, gençlerimize, kadınlarımıza, hepimize zehirli gazla saldırdı. Şair Hüseyin Haydar'ın, siyasal anlamını dizeye döktüğü, "Pentagon'un irinli suyunu" da sıktılar. Ama halkın direnci öyle büyüktü. Dağıtamadılar.

Zulmün barikatlarını yıktı geçti.

Bir gün önce, 28 Ekim 2012'de, Aydınlık'ta önceden haberini vermişti şair Hüseyin Haydar:

Anadolu teknesinde yoğruldu cumhurun ruhu da,
Ete kemiğe büründü, İlk Meclis'in önünde göründü!

Yürüdü halk yeni bir ulus yaratmanın ilk adımlarıyla. 1923

Cumhuriyetinin Meclis'inin önündeki barikatı yıkarak. Anıtkabir'e yürüdü. Yeni ulus olma, halk cumhuriyetini kurma görevini, ülkeyi işgalcilerden ve işbirlikçilerden kurtarma kararlılığını ve sorumluluğunu Atatürk'ün tepesinde dünyaya ilan etmek için... Yollara sığmadı. Anıtkabir iğne atsan yere düşmez bir kıyama sahne oldu. Herkes birbirine "bugünleri de gördüm ölsem gam yemem gayrı" mı diyordu, yoksa şairlerin rehberliğinde halka kapılan ben mi uydurdum.

Bir gün önce Hüseyin Haydar yazmıştı: *"Halkın terazisi, hak dağıtacak yakında."*

Yeni halk, yeni ulus kendine yakışan cumhuriyeti kuracaktır. Gitgide daha da siyasallaşarak örgütlenen halkımız, emekçi karakterinin ekseninde bir halk cumhuriyeti kurmakla yükümlüdür. Emin olun, o cumhuriyetin devletinde Anadolu ülkesi, her insanına dünya cenneti yaşatacaktır.

68'lilerin otobüsünde "ölü salamurası" semineri

Ataşehir Belediyesi'nin 68'liler Vakfı için görevlendirdiği bir otobüsle AKM önünden yola çıkıyorduk ki, otobüse binen bir sivil polis, şoförü, yolcularını almadan gitmeye zorladı. Bu sırada 68'li Cemil ağabeyimiz, Cemil Orkunoğlu 68'liye yakışan bir refleksle polisin yakasına yapışıp alaşağı etti. Televizyon kameraları çekim yapıyor, şoförümüz Savaş, engellemenin yasadışı oluşunu anlatıyordu. Dönüş yolunda Savaş'ın hiç susmayan telefonlarından, bu demecinin birçok kanalda yayımlandığını öğrenecektik.

Yola koyulmuştuk ki, Beşiktaş'ta polis otobüsümüzü durdurdu. Yarım saat süren bir baskı ve engelleme girişimi, başta Merdan ağabeyimiz, Merdan Aslan, 68'lilerin kararlı tepkisiyle boşa çıkartıldı. İstanbul'dan birçok otobüsün sudan bahanelerle "bağlandığı", haberleri geliyordu.

Molalar, Ulus buluşmasının öteki araçlardaki yolcularıyla selamlaşarak renklendi. Cemil Orkunoğlu ağabeyimizin aydınlanma seminerlerinden de söz etmeliyim. Özellikle "Agoni", can çekişme

üstüne söyledikleri ilginçti. Avukatlık yapan Cemil Orkunoğlu, mezardan çıkartılan birçok cesedin otopsisine katılmış. Gömülen ceset, bazı durumlarda mumyalanmış gibi, bozulmadan kalabiliyor. O, buna "mumifikasyon" diyor. Zayıf bir insan cesedi, kuru bir toprakta kuruyarak çürümeyebiliyor; şişman bir insan cesedi de ıslak bir yerde mumyalaşmaya uğruyor. Geçenlerde çıkarılan Turgut Özal'ın cesedini anımsatıyor Orkunoğlu. Bu türden bozulmamış görünen bir ceset çıkarılıp incelendiğinde, tek bir dokunuşla dağılıp parçalanıyor. "AKP on yıldır iktidarda ve sağlam göründüğüne bakmayın", diyor Cemil ağabeyimiz; "Mezar kazıcıları harekete geçtiğinde ve uygun noktada dokunulduğunda nasıl bir ölü salamurası olduğu görülecektir."

Yeni bayramlar arifesinde

Eski bayramlar hükmünü yitirdi, yenilerine ihtiyaç duyulan bir dönemdeyiz. Türkiye egemen sınıfı, karşıdevrim hükümeti, bütün milli bayramları kutlanamaz hale getirerek yüzümüze bunu haykırmaktadır. 23 Nisan, halka dayalı Cumhuriyetin "Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı", bayramlıktan çıkarılırcasına yurttaşın elinden alınırken, sözümona, "Kutlu Doğum Haftası" diye yeni bir bayramı, yeni düzenin "kullarına" kutlatmak olağanlaşmıştır.

Halkın bayramı, halkın tarih içindeki savaşlarından, insani hak ve hürriyetlerini kazanarak doğmuştur. Kulların bayramı, iktidarın kutsanması ve ezeli ebedi kılınması için ideolojik üretim zamanlarıdır. Ülkenin ve halkın alınteri pazarlıklarının yürütüldüğü karanlık iktidar katlarında icat edilmiş bayramlardır bunlar. Padişah egemenliğinden kurtuluşun, halk egemenliğinin kazanılmasının simgesi 23 Nisan Bayramı siliniyorsa, yeni sermaye padişahlığının, bu tarihi dönüşümün anısını bile halkın bilincinden çıkarma operasyonunda son aşamadayız demektir.

Toplumsal ortaklığın bilinci

"Cumhuriyet"in adı bile onları korkutmaktadır, silmek için başlattıkları seferberlik bundandır.

Öyleyse, halkın eylemiyle yeni bayramları yaratmanın, kurmanın, ilan etmenin tam zamanıdır. Halkların ilan edilmiş bayramları olmalıdır. Yalnızca geçmişin büyük anısı değil, geleceği kurmanın umut ve kararlılığının topluca duyumsandığı ve paylaşıldığı günler olarak bayramlara ihtiyaç vardır. Halkın tarihin bir öznesi olarak kendini duyumsayacağı, geçmişe ve geleceğe büyük insanlık bütünü içinde bakabileceği günler anlamında bayramlar... Toplumsal ortaklığın, yaşamı birlikte üretmenin bilinci ve duyarlılığının coşkuya dönüşeceği günler... Bu bilinç ve duyarlılığın olması için bu gerçekliği kurmak gerekir.

Her iktidar değişikliği, eski iktidarın değerlerine, "kutsal", yüce gün ve kişilerine saldırıyı gündeme getirir. 12 Eylül Darbesi'nin ilk işlerinden biri, 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nı ortadan kaldırmak olmuştu. Emekçilerin bayramı 1 Mayıs'ı yasaklamayı da ihmal etmediler. Bugünkü 12 Eylül çocukları, babalarından gördüklerini uyguluyorlar. Yaşamın her alanında Cumhuriyet değerleri yıkılırken, içeriği ve özü açısından insanlığın binlerce yıllık tarihi ilerlemesini yok sayan, köhne, kullaştırıcı değerler inanç sömürüsüyle halkımıza dayatılmak istenmektedir.

Müzik yaratımıyla halkımızın ve insanlığın bir değerine dönüşmüş Fazıl Say'a verilen hapis cezası da bu dayatmanın bir sahnesidir.

Çanakkale Savaşının hurafelerle açıklanmasına itiraz eden öğretim üyesinin, Tekirdağ üniversitesinden atılışı da buradadır. Antalya üniversitesinde öğretim üyelerinin, "üniversitede mescit açılamaz" açıklaması yaptıkları için soruşturmaya uğramalarının anlamını da burada bulabiliyoruz.

Bayramlarımızı yeniden kurmak

"Bayramlarda çalışırız, bayramlar için", Çifteler Köy Enstitüsünde

okurken, kendi okullarını da yapan köylü çocuklarının parolasıdır. Talip Apaydın anılarında bize anlatmıştı. İlan edilmemiş ama yaşamda yerini hep almış bayramlarımızdan biri de 17 Nisan'dır; Köy Enstitüleri Kanunu'nun kabul edildiği tarih, 1940'tan beri, daha çok da 1960'lardan sonra, aydın öğretmen ve yurttaş yetiştirme savaşımının bayramı olmuştur. Türkiye'nin her yerinden köylü çocukları, 21 Köy Enstitüsünde eğitim görerek öğretmen olmuşlardır. İnsanlık ve yurttaşlık bilincinin kazandırdığı umut ve güvenle, geçmişteki bu özgürleştirici deneyimi her 17 Nisan'da bir kez daha önümüze koyarlar. 17 Nisan'dan 23 Nisan'a, yeni bayramlar için dur durak dinlemeden çalışmamız gerektiğini hep hatırlatırlar.

Eskileri elimizden alınmıştır, yeni bayramları kurmak için eylemdeyiz.

Silivri Kongresi

Sloganın şiire, şiirin slogana dönüştüğü bugünlerde hepimizin dilinde o şiir dizesi; "yeminler edildi, yıkılacak Silivri!" Türkiye'nin Silivri'de buluştuğu ve geleceğe ilişkin büyük sözünü söyleyeceği bugüne hazırlanırken, elimin altında bir kitap vardı: "Açık Tanık Silivri Nöbet Çadırı". Füsun İkikardeş, olağanüstü bir toplumsal olayı, "Silivri Nöbet Çadırı"nı kuruluşundan bugüne can alıcı ayrıntılarla bize gösteriyor. Bugüne kadar toplumsal bir eylem ve olay olarak haberleriyle bilincimize giren Silivri çadırının gerçek yerinin, sandığımızdan daha derin ve köklü olduğunu kavramamızı sağlıyor.

Füsun İkikardeş'in kitabını okuduğumda, Silivri çadırları, bende Erzurum ve Sivas Kongreleri benzeri bir tarihsel olay çağrışımı yaptı. Çadırları kuranların ve nöbeti sürdürenlerin Türkiye'nin her yerinden gelmiş olması, onlara ülkenin temsilcisi niteliğini kazandırıyor. Gelenler ve nöbete katılanlar, ilk fırsatta dönüp yeniden geliyorlar. Silivri çadırında yaşadıklarını ve öğrendiklerini yörelerinde anlatmak ve

mücadeleye oradakileri de katma heyecanıyla dolu olarak şehirlerine, köylerine dönüyorlar. Yenileri geliyor ve ülkeyi baştanbaşa Silivri'de odaklanan kurtuluş rüzgârı kucaklıyor.

Gözleri dolarak okunan kitap

Bu kitabın her sayfasında zulüm gören ve bağımsızlığı çalınan bir halkın, direnişinin ve yaratıcı gücünün nefesi duyuluyor. Her sayfasında her an ağlayacakmışçasına gözleri dolarak okunan bir kitap bu. Deneyin, göreceksiniz.

Burada hapishaneye kapatılmış aydınlarına sahip çıkmak için eyleme geçen bir halkın, bu kavganın içinde nasıl aydına dönüştüğünün ipuçları var. Silivri Çadırının, başlangıçtaki hedeflerinin çok ötesinde bir toplumsal anlam ürettiğini anlıyoruz.

Füsun İkikardeş, çadırı kuranları, nöbet için gelenleri tanıtıyor, kısa portrelerini çiziyor. Burada, kuramsal olarak bildiğimiz bir gerçeğin sağlamasını yapma olanağı buluyoruz: İşin yükünü hep emekçi kökenliler sırtlanıyor. Silivri Nöbet Çadırlarını kuranlar, -9 derecelik dondurucu soğukta, eski yerinden yeni yerine taşıyanlar, günlük aşını pişirip derleyip toparlayanlar ve bütün bunları devrimci mücadeleye katkıda bulunmanın iç erincinden başka hiçbir karşılık beklemeksizin yapanlar hep emekçi halkımız ve çocuklarından oluşuyor. Sermaye sınıfının vatan satıcısı olduğu koşullarda, vatan savunucusu ve kurucusunun emekçi sınıflar olduğu gerçeği, Silivri çadırlarının tarihçesinde de temel gerçeklerden biri olarak karşımızda duruyor.

Başta "Silivri'nin Komutanı" İşçi Partisi Merkez Karar Kurulu üyesi emekli işçi Hıdır Hokka, tekstil işçisi Zeynep Işık, orman işçisi Cumhur, aşçı Muhterem Çırak, iaşe sorumlusu Gülşah, ustabaşı Şah İsmail, Silivri çadırını kuran ve bir buçuk yıldır Türkiye'nin kurtuluş kongresine çeviren emekçilerin önde gelenleri. Daha niceleri var. Zaman zaman esnaf ve küçük sermayedarlar da gıda ve kömür yardımlarıyla bu kongreye katkıda bulunuyorlar.

Silivri halk mahkemesi kararları

Türkiye'nin ve dünyanın her yerinden çadıra nöbete gelenler var. Çadır bir öğrenme, aydınlanma ve mücadeleye katılma odağı oldu. İktidarın, dağ başında bir hapishanede, tarihte görülmemiş bir hukuk tanımazlıkla hapishane içinde mahkeme kurarak cumhuriyetçi aydınları tutsak etmesine karşı yaratıcı bir direniş biçimi olarak gelişen Silivri Nöbet Çadırı, bir buçuk yıllık tarihiyle, yeni Türkiye'nin nasıl kurulacağının tartışıldığı, devrimcilerin yetiştiği, mücadele heyecanının geliştirildiği bir okula dönüştü. Yargılayanların yargılandığı bir halk mahkemesi de denebilir.

Türkiye özgürleştiğinde Silivri'ye kapatılacakların listesi de burada tutuluyor.

5 Ağustos 2013, 13.26, Silivri

POLIS

BU HALK
SANA
BOYUN

Bu Daha Başlangıç

31 Mayıs Ayaklanması

Fakat bir kere bir dert anlayan düşmeyegörsün önlerine
ve bir kere vakt erişip
"Gayrık yeter!..."
demesinler.
Bunu bir dediler mi,
"İsrâfil sûrunu urur,
mahlûkat yerinden durur",
toprağın nabzı başlar
onun nabızlarında atmağa.
Ne kendi nefsini korur,
ne düşmanı kayırır,
"Dağları yırtıp ayırır,
kayaları kesip yol eyler âbıhayat akıtmağa..."
Nâzım Hikmet

Üç gündür artık yeni bir Türkiye'de yaşıyoruz. Şairlerine layık bir halkın yarattığı, yaratacağı Türkiye bu... Elli yıl önce bugün, dünyadan göçerek bize bugünü vasiyet eden Nâzım Hikmet'in dediği gibi, "Bir şafak vakti karanlığın kenarından, onlar ağır ellerini toprağa basıp" doğruldular, ayaklandılar ve ülkenin bütün meydanlarını zapt ettiler. Zapt ettiler,

diyorum, bu bir benzetme değildir, tarihte eşi az görülen bir acımasız ve insanlıkdışı polis saldırısı önünde, yenilmez bir direnç ve dayanışmayla, var güçleriyle savaşarak, ölümü göze alarak, yüzlerce yaralı vererek yaptılar bunu.

Şimdi temel mesele, şairlerine layık bu büyük halkın, bu büyük zaferini, bu güzel ülkede, yalnızca acı ve yıkım demek olan sermaye diktatörlüğünü yıkarak, insanca bir yaşamı örgütleyecek bir iktidara dönüştürmektir.

Şimdi temel mesele, en az otuz yıllık bir baskı ve zulüm döneminin biriktirdiği umut ve öfkeyle, bütün silahı gövdesi, elleri, teri, gözyaşı, kanından, kardeşçe dayanışmasından ibaret bir halkın, karşısındaki emperyalizmin ve sermayenin acımasız polis ordularını yenerek, destansı bir direnişle kazandığı bu zaferi, yeni Türkiye'nin kuruluşuna dönüştürebilmektir.

31 Mayıs'ta ayaklanan ve 1 Haziran'da Taksim meydanını zapt eden halkın iradesinin iktidara taşınması, yalnızca Türkiye'ye değil, bütün dünya halklarına derin bir nefes aldıracaktır. Bu iktidarın ilk işlerinden biri, Suriye'ye yönelik emperyalist savaşın Türkiye cephesini yok etmek ve Suriye halkına dostluk elini uzatmak olacaktır.

Tarihin güzel bir rastlantısıdır, 31 Mayıs Ayaklanması, Yalçın Küçük'ün bir "uzun 31 Mart" olarak tanımladığı AKP diktatörlüğünün sonunu, 1909 31 Martı'nın başladığı yerde, "Taksim Topçu Kışlası"nın olduğu meydanda ilan etmiştir. Yine ne şaşırtıcı rastlantıdır; ayaklanmanın kıvılcımı, bu gerici isyanın başladığı kışlayı, aynı yerde yeniden inşa etme girişimine karşı direnişle yakılmıştır. AKP diktatörlüğü, 31 Mart'ın tarihsel simgesini kurmak isterken, 31 Mayıs Ayaklanmasının yıldırımıyla çarpılmıştır. Ülkeyi otuz yıldır boğan karanlığa bir şimşek çakarak, meydanları geri alan halk, elbette, ülkeyi hürriyete kavuşturacak bir iktidarı kurmayı da başaracaktır.

31 Mayıs'ı yaratanların büyük çoğunluğu gençlerden oluşuyor. Bu,

umudu daha da büyüten bir niteliktir. 31 Mayıs, toplumsal bilinci yüksek, AKP yalanlarının içyüzünü bilen toplumsal kesimlerin eseridir. Bu hareket yaklaşık bir yıldır kitlesel nitelik kazanan Cumhuriyet savaşımının birikim ve taşıyıcılarını içermekle birlikte, çok daha geniş ve kapsayıcıdır. Otuz yıldır ezilmeye çalışılan sosyalist hareketimiz de bu büyük halk hareketinin belirleyici bir gücü olmuştur.

Üç gündür, yeni bir Türkiye vardır. Bu yeni Türkiye'ye kuran halkın iktidarının ilk gününde, alınacak ilk kararlardan biri, 3. Boğaz Köprüsü inşaatının durdurulması ve iptal edilmesi olmalıdır. İstanbul'u sermaye cehennemine çeviren ve daha da çevirecek 3. Havaalanı inşaatı da derhal durdurulmalıdır. Şairlerine yakışan bir halka layık 31 Mayıs İstanbul'u, bunu er geç yapacaktır.

İlk dakikada yapılacak işlerden birinin, Silivri zindanlarını boşaltmak, oradaki tutsak aydınlarımızı hürriyete kavuşturmak olduğunu nasıl unuturum. Silivri ve bütün hapishaneleri, güzelim gençlerimiz, dünya güzeli kadınlarımız, dünyanın yükü omuzlarında emekçi kardeşlerimiz için, İstanbul ve bütün Türkiye'yi son birkaç gündür, Hitler'den bile pervasız bir gaz odasına çeviren asıl suçlulara açmak için, acilen boşaltmak gerekiyor.

15-16 Haziran hüküm gecesi

Artık daha net görebiliyoruz; Suriye'ye savaş açamayan Tayyip Erdoğan, çareyi Türk halkına savaş açmakta bulmuştur. 15-16 Haziran 2013 gecesi İstanbul'da yaşananları savaştan daha iyi anlatacak sözcük yoktur. Tayyip Erdoğan, Taksim Gezi'de, yediden yetmişe buluşmuş, sevgi, kardeşlik, adalet ve insanlık yumağı oluşturmuş, hiçbir silahı olmayan bir halkın üzerine, hunharca, zehirli gaz ve sularla polis ordularını salmıştır. Akşamın erken bir saatinde, ana babaların küçük çocuklarını da alıp geldikleri yeni Türkiye'nin doğum yeri, Gezi bahçesine böyle bir saldırı,

Dünyan
Sana
Beyoğ
Sahnesin

TURKCELL

zulümde ölçülerin aşıldığının kanıtıdır. İstanbul halkı, yeni Türkiye'nin kurucuları gece boyunca bu vahşete karşı koymuştur. 15-16 Haziran 1970, büyük işçi kalkışmasının yıldönümünde, İstanbul, polis ordularının savaş açtığı halkın büyük direnişine sahne olmuştur.

16 Mart işgalcileri bile

Bu, nasıl bir savaştır? Bir tarafta kimyasal silahlar, plastik kurşunlar, zırhlı araçlarla saldıran polis orduları, karşısında insanlık onurundan, hak ve adalet bilincinden, hürriyet ve bağımsızlık özleminden başka silahları olmayan bir halk vardır. Yaralıların ilk tedavilerinin yapıldığı revirlere kimyasal silahlarla saldıran, insanları sığındıkları hastanelerde, otellerde, kafelerde sıkıştırıp gaza boğan bir polis ordusu, İstanbul'u işgal etme girişiminde bulunmuştur. Tarih boyunca, yaralı, çocuk, yaşlı demeden silah sıkan böylesine zalim bir işgal ordusu az görülmüştür. 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal eden emperyalistler bile halka bunlar ölçüsünde düşmanca saldırmamışlardır dense yeridir.

Sanki 43 yıl önceki büyük işçi kalkışmasının, 15-16 Haziran'ın ruhunu kuşanmış İstanbul halkı, bir uçtan bir uca, otoyolları kapatmış, Taksim'e yürümüştür. Önlerini kesen polis bentlerini aşan insan nehirleri, 16 Haziran gecesi boyunca, insanlıktan nasibini almamış, uzay filmlerinin robot yaratıklarına benzeyen iktidar polislerinin kimyasal silahlarına direnerek Taksim'e akmıştır. Kartal, Sarıgazi, Kadıköy'den gelenler, önlerine örülen polis ve jandarma barikatlarını geçerek, 1 Haziran'da aştıkları Boğaz Köprüsü'nü, sabaha doğru, bir kere daha geçmişlerdir. Kimyasal silahların zehirleriyle boğulma pahasına Boğaz'a kurulan bu ikinci kardeşlik ve dayanışma köprüsünün üçüncüsü, dilerim, bir zafer yürüyüşü olacaktır ve bu zaferle, Tayyip Erdoğan'ın İstanbul'un ormanına, suyuna, havasına suikast demek olan üçüncü Boğaz köprüsü de, temellerinden, Boğaz'ın akıntılı sularına gömülecektir.

Halka savaş açanı halk yıkar

Tayyip Erdoğan'ın açtığı savaşın bilincine varan halkımız, onlarca

şehirde, gece boyunca, "Faşizme karşı omuz omuza" haykırışlarıyla sesini İstanbul'a katmıştır. 15-16 Haziran 2013 gecesi, bu görülmemiş zulmün sorumlusu iktidarın kaderinin halkın bilincinde belirlendiği tarih olmuştur. Büyük romancımız Yakup Kadri'nin, yüz yıl önceki devrim İstanbul'unu anlattığı romanının adıyla söylersek, AKP iktidarının "hüküm gecesi" diyebiliriz.

Yiğit halkımızın, dünyaya yeni bir insanlık örneği sunan Gezi gençliğimizin verdiği bu hüküm, er veya geç yürürlüğe konacaktır: Halka savaş açan bir hükümetin sonu, o halkın elleriyle yıkılmak olacaktır. Gerisi teferruattır; bebelerimizi bile kimyasal silahlarla boğmaya azmetmiş, bu savaş suçlularını adil mahkemelerde yargılayıp teker teker hükümlerini vermekten ibarettir.

Gezi mayası

Gezi'nin mayası tuttu, bir aydır bütün Türkiye ayakta. Meydanlar, olmadı, mahalle parkları yeni Türkiye'nin kuruluş kongrelerine dönüşüyor. Halkı harekete geçiren talepler, giderek billurlaşıyor ve yeni Türkiye'nin programı adım adım belirginleşiyor. Yalanı ve egemen ideolojiyi geçersiz kılacak bir bilinç atılımı, Gezi ruhunun ulaştığı her yerde yükseliyor. Akşamları tencere tava ile ses veren halk, mahalle parklarında forumlarda buluşuyor, yakın ve uzak programı tartışıyor. Gece, yakınlardaki "satılmış medya" kuruluşunun önünde, "yalanlarını yutmuyoruz!" eylemleriyle devam ediyor. Evlere dönünce de gece yarılarına kadar forum tartışmaları internet ağlarında sürüyor. Devrimin sesi olmuş televizyonlar, Ulusal Kanal ile Halk TV ekranlarından başka şehirlerin haberleri alınıyor. Olmadı, oralardaki tanıdıklar telefonla aranıyor; her yoldan bilgi soruluyor.

Hüseyin Haydar'ın, sıcağı sıcağına yazdığı şiirdeki, İstiklal duvarlarından ödünç alınmış deyimle, "devrim download"... Uzun yıllar, baskı,

Ahmet Atakan'ın vurulduğu yer.

Ali İsmail'in tabutu başında üç arka.

işsizlik, yoksulluk, iktidar küstahlığıyla halkın ezilmiş, incinmiş onuru isyan ediyor; neoliberal sermaye düzeninin sonunu getirecek devrim Türkiye'den yola çıktı. Bu devrimin amacına ulaşması, bütün dünyanın çehresini değiştirecektir. Bölgenin ve dünyanın barış odağı olacak bağımsız bir Türkiye, yaşadığımız devrimin temel programıdır. Karşıdevrimin emperyalizm taşeronluğunu durduracak bir iktidar, Gezi ayaklanmasının ufuklarında giderek yaklaşmaktadır.

Sathı müdafaadan taarruza

Gezi direnişi, İstanbul'un merkezinde kalmış son ağaçları, RTE'de cisimleşmiş kapitalist yağmacıların beton bloklarına ezdirmeme kararlılığıyla başlamıştı. İlk günler, ağaçlara asılı bir pankartta "bunu durdurabiliriz" yazıyordu. 30 yıllık kanlı iktidarı boyunca neoliberal sermaye diktatörlüğüne karşı verilen her belirli direniş neredeyse yenilgiyle sonuçlanmıştı. Bu sisteme karşı bütünlüklü, sosyalist seçenekli bir direniş hattı örmeye çalışan sosyalist hareketler ise, halkla yeterince ortak bir dil kuramadıkları için etkili olamıyorlardı. Ülke, emperyalist kapitalizmin işgali altındaydı ve Kurtuluş Savaşı'mızın sloganı, "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır", bir kez daha temel taktik olmuştu. Gezi parkı son direniş satıhlarından biri oldu ve bütün Türkiye'yi dalgalandıran bir ayaklanmanın kıvılcımını yaktı.

Şimdi, halkımız, bütün Türkiye'de buluşabildiği her zaman ve mekânda sathı müdafaaya geçmiş durumda. Devrimin talepleri billurlaştıkça, yeni Türkiye'nin programı belirginleştikçe, örgütlenen halkımız, sathı müdafaadan, karşı devrimi kesin yenilgiye uğratacak taarruza kalkışacaktır.

Satılmış medyasız Türkiye

Ayaklanan Türkiye, tarihin en ileri mevzisine doğru ilerliyor. Bütün Türkiye, toplumsal ve devrimci düşüncenin verimli deney sahasına dönüşmüştür. Sermaye diktatörlüğünün nasıl demokrasi diye pazarlandığının tiksindirici, çirkin yüzüyle ortaya çıktığı bir ülkedeyiz;

dünya halkları da bunu izliyor.

Demokrasi diye yutturulan sermaye diktatörlüğünün ne olduğu, bir aydır Türkiye'de yaşananlarla çırılçıplak ortadadır. Halkı gaza boğan, kurşunlayan polis orduları maaş ikramiyesiyle ödüllendirilmektedir. Haber alma hakkının "satılmış medya"ya teslim edildiği bir ülkede, yalanların kuşatmasında yapılan seçimlerin, seçim değil, sandık oyunu olduğu bütün açıklığıyla karşımızdadır. Diktatörlük zihniyetinin, her fırsatta, saçılan paralarla, oylamada hilelerle pek iyi becerdiği bu sandık oyununa, "milli irade" yalanına sarılması boşuna değildir.

Devrimin Türkiye'sinin programında, sermayeden kurtarılmış bir basın ve yayın süreci, özgür gazetecilik ve televizyonculuk vardır.

Devrim, paran kadar konuş devrini kapatacak, emeğin kadar katıl devrini açacaktır.

İnsanlığın bir zaferi olarak "Taksim Komünü"

Açmaz,
açamaz
deme
Açacaktır
o nar
çiçeği
bizim
caddelerimizde de
Enver Gökçe

Tarihin bilinmeyen topraklarında ilerliyoruz. İnsanlığı kırk yıla yakın bir süredir, pençesine alan neoliberalizmin sonunu ilan edecek büyük bir devrimin eşiğindeyiz. Bir buçuk aydır, isyan halinde, en güzel insanlığını yaşayan Türkiye'nin sokaklarında, insanlığın 21. Yüzyılda henüz

yaşamadıklarına, en güzel günlerimize koşuyoruz.

Ertan Eğribel ile Ufuk Özcan, "Taksim Komünü'nden, hürriyetin şenliğini yaşayan meydandan, 14. günde şunları yazıyorlar: "XIX. Ve XX. Yüzyılın düzen karşıtı modern toplumsal muhalif hareketlerinin sosyalizmin biçimlenmesi açısından Paris Komünü yenilgisinin yeri ve rolü ne ise, Taksim Komünü ve Gezi ruhu da XXI. Yüzyıl küre-muhafazakârlaşma karşıtı muhalefet için aynı değerdedir. Bu açıdan Taksim Komünü'nü küre-muhafazakâr otoriterliğe karşı bütün dünyada kazanılan ilk zafer olarak selamlıyoruz." İki bilim insanının olay yaşanırken anlamını ortaya koyma çabasını içeren bu saptaması, "Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi"nin Mayıs-Haziran 2013 sayısında yer alıyor. Eğribel ile Özcan'ın yazısı olayın heyecanı içinde not edilmiş önemli tezler içeriyor.

Haziran Ayaklanması'nın dünya tarihsel anlamı, daha ilk günlerde, dünyanın etkili aydınlarının, sanatçılarının dayanışma açıklamaları yapmasında da görülebilir. Hemen arkasından kitlelerin meydanlara aktığı Brezilya'yı ve Mısır'ı da bu ayaklanmanın rüzgârına, dünya tarihsel etkisine bağlamak durumundayız.

Devrim anında aşılan ölçüler

Hareketin niteliğini sorgulamak ve anlamak açısından yararlı gözlemler içeren Eğribel ile Özcan'ın yazısının şu saptaması önemlidir: "Kazanımların, gelinen yerin toplumsal düzeyde bilince dönüştürülmesine, sahip çıkılmasına gerek vardır. Her devrim anında olduğu gibi dünya ve Türkiye açısından gerçekleşen büyük atılımlar, sıçramalar direnişin ve özgürleşmenin getirdiği atmosfer içinde sıradan görülmektedir." Bu nedenle olayı ne kadar incelersek, yazarsak, anlar ve anlatırsak o kadar iyidir. Bilim ve Ütopya ile Bilim ve Gelecek dergilerinin de, Temmuz sayılarını halkımızın bu "büyük patlama"sına ayırarak çok iyi bir iş yaptıklarını not etmek istiyorum.

Eğibel ile Özcan, bu komün günlerinde Türkiye'nin, "Gezi ruhu" diye adlandırılabilecek, "devrim ve özgürlük havasını" soluduğunu yazıyorlar.

31 Mayıs 2013, 12.22

31 Mayıs 2013, 19.27

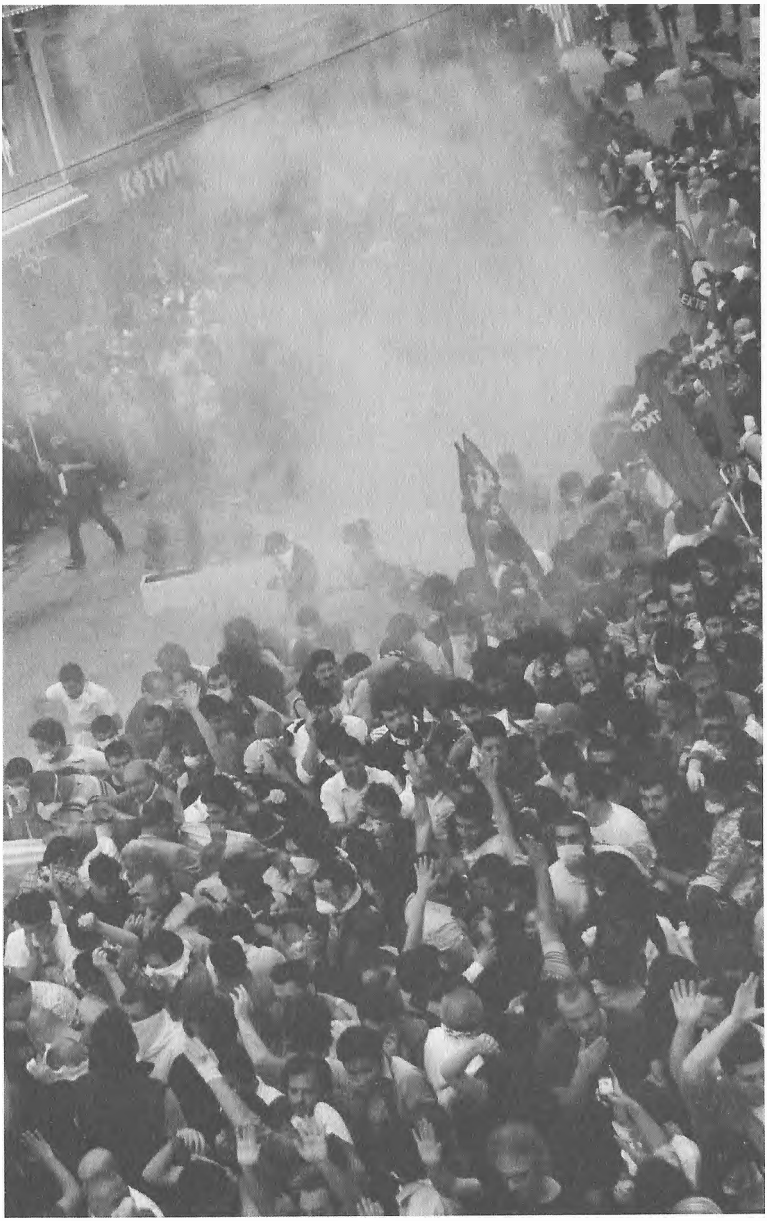

31 Mayıs 2013, 19.26

Gezi ruhu, bu havayı daha önce hiçbir eyleme katılmayan geniş kitlelere taşıyan toplumsal iklim anlamına geliyor. Taksim'de odaklanan bu ruh, "Her yer Taksim, her yer direniş" sloganlarıyla bütün Türkiye'yi ateşledi. "Devrim ve özgürlük havası"nı ciğerlerine kana kana çekmek isteyen bir Türkiye doğmaya başladı.

Yeni bir ahlakın başlangıcı

İlk günler, caddelerinin barikatların korumasına alındığı Taksim tepesinde, ezilenlerin şenliği yaşandı. İnsani yaratıcılık patladı, toplumsal dayanışma ve kardeşçe paylaşma Gezi ruhunun temel değerleri oldu. Meydanı zapt ederken, savunurken, geriye çekilirken on binlerce insanı birbirine bağlayan yeni bir ahlakın, yeni bir insanlığın temelleri atılıyordu.

Özcan ile Eğribel, hareketin önemli bir eksikliğine de dikkati çekiyorlar; "direnişte sağladığı özgürleşme, birlik ve coşku ölçüsünde kitlelerin örgütlenme düzeyini yükseltip kalıcı hale getirmesinden, mevcut dünya egemenliğine karşıt yeni bir alternatif bilinç ve kimlik kazandırmasından, isyanın içinden kendi önderlerini çıkartmasından söz etmek mümkün değildir." Bu eksiklik, büyük ölçüde, şimdi de aşılamamakla birlikte, iktidarın, hiçbir esnemeye tahammül etmeyen faşizan niteliği, geniş kitleleri direnişi sürdürmeye ve güçlendirmeye zorluyor. Doğu Perinçek'in deyişiyle, "devrime mecburiyet" günlerindeyiz. "Bu daha başlangıç, mücadeleye devam!" haykırışları, bilinçlenmeyi, örgütlenmeyi, büyük zaferi de başaracak gizilgücü duyuruyor.

Bahadın'da Gezi serpintileri

Yusuf Ziya Bahadınlı ile Bahadın'dayız. 17. Şenlik yürüyüşü, köyün en güney ucundan, içinde kurulu bir su değirmeni, öküzlere koşulsa gıcırdamaya başlayacak emektar bir kağnı, ağaçtan oyulmuş testiler,

bölge yaşamının artık kullanımdan çekilmiş onlarca yaşamsal nesnesinin bulunduğu Arif Baş Müzesi'nin önünden başlıyor. Bu seneki yürüyüş geçmiştekilerden çok farklı; "Bu daha başlangıç", sloganlarıyla ilk adımlar atılıyor. Kadınların sesi en öndeki gençlerle yarışıyor; "Her yer Taksim, her yer direniş!" Yozgat, Sorgun'a bağlı küçük bir kasabanın Atatürk Caddesi boyunca, şenlik için Avrupa'nın ve Türkiye'nin şehirlerinden gelmiş birkaç yüz kişilik bir topluluk Gezi Ruhuyla "Hükümet istifa!" diye bağırarak yürüyor.

Şenlik programında da Gezi Ruhu var. Yürüyüş, "Gezi Direnişi Fotoğraf Sergisi"nde sonlanıyor. Haziran Ayaklanmasının belleğimize kazınmış fotoğrafları, kasaba merkezindeki artık kullanılmayan bir değirmenin duvarlarında yediden yetmişe merakla gezen izleyicileriyle buluşuyor. Sergiyi gezen gençlerin çoğu, birkaç saatlik ötede, Ankara sokaklarında polisin zulmüne direnenlerden oluşuyor zaten; Mehmet'in, Etem'in, İsmail'in, Abdullah'ın resimleri önünde hepsinin gözleri buğulanmış, değirmenin duvarına asılan panoya, kendi duvar yazılarını not ediyorlar. Türkiye, Gezi'de patlayan umut ve öfkesini, yaratıcılığını her yere taşımaya ve yaşatmaya kararlı gözüküyor.

Bir gün önce de, 9 Haziran 2013 Cuma akşamı, belediye salonunda bir Gezi Forumu düzenlendi. Topluluk içinde ilk kez sesi titreyerek konuşan 15 yaşındaki kızlar, Bahadın'ın yüzü güneşte çalışmaktan kırış kırış köylüleri, yıllardır Avrupa şehirlerinde çalışan emekçileri, yeni Türkiye'yi kuracak Gezi Ruhunu anlamaya ve anlatmaya çalıştılar. Programın panellerinden biri de bu konuya ayrılmıştı; Yurt gazetesi yazarları Fatih Yaşlı ile Necdet Saraç, Birgün gazetesi yazarları Fikri Sağlar ile Önder İşleyen "Gezi Olayları Neden ve Sonuçları"nı tartıştılar.

Bahadın Belediye Başkanı Dilaver Özcan, şenlik açılış konuşmasına Gezi direnişiyle başladı ve uzun uzun direnişin etkilerini anlattı. Böyle şenlikler için alışılmış, yerel sorunlarla sınırlı bir konuşma değil yaptığı.

Artık Türkiye'nin, kesin hükmünü tam söylememiş de olsa, yeni bir miladı var; G.Ö. ve G.S. diyebiliyoruz. Anadolu'nun bu küçük

kasabasında, bu sıcak yaz günlerinde Gezi serpintileri yürekleri ve bilinçleri dalgalandırıyor.

Yusuf Ziya Bahadınlı'nın ütopyası

Şenlikte, cumartesi günü, Yusuf Ziya Bahadınlı ile benim de bir "Biz Bize Söyleşi"miz vardı. Hep Bahadın'ın insanlarıyla yüklü hikâye ve romanlarıyla, kendi seçtiği soyadıyla yazar Yusuf Ziya Bahadınlı, bu İç Anadolu kasabasını Türkiye'nin kültür dünyasına soktu. Köylülerinin göç yollarını izleyen yazar, uzun süre Almanya'da yaşadı ve orda yayımladığı Almanca kitaplarıyla, Bahadın'ı önemli bir dünya diline de taşıdı. Söyleşimizde bunlar üzerinde durduk. Konusu ve temalarıyla alabildiğine yerel bir yazarın, bakış açısı ve gerçekçi yöntemle bunları nasıl evrenselleştirebildiğini tartıştık. Benim hazırladığım, Bahadınlı'yı anlatan bir belgesel filmin ilk gösterimini de yaptık. Söyleşi, yeni inşa edilen "Yusuf Ziya Bahadınlı Kültür Merkezi"ndeydi. Yusuf Ziya'nın köyünde inşa ettirdiği ve "son kitabım" dediği, 200 kişilik ferah bir toplantı salonu ve başlangıç düzeyinde iyi bir kütüphanesi bulunan kültür merkezi, o gün, çoğu dedelerinin ve babalarının yaşam mücadelesini anlatan romanları okumuş yüze yakın Bahadınlı'yı ağırladı.

Yusuf Ziya, ütopyası olan bir yazar, Bahadın'a kurduğu kültür merkezi, bu ütopyanın ipuçlarını taşıyor. O gün söyleşide biz de bu ütopyanın bir parçası olmuştuk. Kitapların konusu ve okuru olanlar, yazarla, edebiyatın zamanı ve mekânında buluşmuş, geleceği tartışıyorduk.

Polis gazı ile medya gazı

Düzenin sürmesi iki payandaya muhtaç oldu: Polisin, her türünü ayaklanmış halk üzerinde denediği kimyasal gazlar ile bütünüyle bir yalan üretme ve yayma fabrikası olarak işleyen medyaya. Halkımızın, polis şiddeti ve gazlarına karşı mücadelesi müthiş ve zaferi göz yaşartıcıdır. Düzenin bu tutamağı etkisini Haziran Ayaklanmasıyla

birlikte giderek kaybetti. Ama öteki için aynı şeyi söylemek için henüz erken. Çünkü yalan, dokuz canlıdır. İnsan aklı üzerinde her gün, her saat, her dakika tahribatını yapmasını sağlayacak geniş bir teknolojik ağla gerçeği örter.

AKP diktatörlüğü de, birkaç yıldır, korku yığınağını bu payandalara yapıyor. Dünyanın kimyasal gaz fabrikaları, Türkiye'ye gaz ihraç etmek için çalışıyor. Meydanları ve sokakları, halkın içine atıldığı Hitler'in gaz odalarına çeviren polis, ikramiyelerle ödüllendiriliyor. Dünyanın en satılmış, yalaka ve yandaş medyası Türkiye insanının aklını esir almak için örülmüş en karanlık ağlarla ülkeyi sarıyor. Bu karanlık medyayı parçalayarak gerçeğin ortaya konması için mücadele eden halkçı basının emekçileri, yüze yakın gazeteci yıllardır hapishanede.

Yalan medyası varsa seçim yoktur

Haziran Ayaklanmasında kimyasal gazları yenerek meydanları zapteden halkın, bu eylemini penguenlerle saklamaya çalışan medyanın yalan ağını parçalamaya yönelmesi önemlidir. Bütün insani değerleri alım satım nesnesine çeviren, kapitalist yağmasının aracı kılan bu sistemin en büyük silahının bu yalancı medya olduğunu eylemiyle ortaya koymak, halkın, büyük bir aydınlanma adımıdır. Ancak yetersizdir. Hâlâ bu yalan tezgâhı televizyon kanalları, beyin yıkayıcı yayınlarını sürdürüyor ve direnişin uyarıcı izlerini silmek için prof. dr.lerinin gevezeliklerini evlerimize taşıyorlar. Bu yalan fabrikasının, ayaklanmaya birazcık yakınlık gösteren yüze yakın çalışanını işten çıkarmasına karşın, satış rakamları, Haziran günlerinin ülkeyi sarsan etkisi ölçüsünde azalmış görünmüyor. Halkçı basın ise hareketin büyüklüğü ölçüsünde satışlarını arttırmışa benzemiyor. Gerçi hareketin neredeyse naklen yayınını olağanüstü güç koşullarda özveriyle başaran Ulusal Kanal ve Halk Tv'ye büyük bir izleyici ilgisi doğdu, ama bunun da ne ölçüde sürekli ve kalıcı olduğunu bilemiyoruz.

Haberleşme ve iletişim sisteminin sermaye eliyle yalan ağına dönüştürüldüğü koşullarda yapılacak hiçbir seçimin, halkın gerçek

tercihini, bilinçli oyunu yansıtması mümkün değildir. Buna seçim değil, "sandık sayımı" demek uygundur. Böyle olduğu için AKP diktatörlüğü yitirdiği meşruiyetini hep bu seçim görünümlü "sandık sayımı" ile kurtarmaya çalışmaktadır.

Nâzım'ın yobaza tokadı

AKP "sandık sayımı" ile geçirdiği iktidarın olanaklarını koyu bir yalan imparatorluğu ve gaz atmosferi oluşturmak için kullanıyor. Halkın vergisiyle yayın yapan TRT'de, gebe kadınlarımızın, sokağa çıkmasını "terbiyesizlik" olarak niteleyen terbiyesizler "düşünür" olarak ilan edilebiliyor. Ülkemizi nereye hapsetmek istediklerini bu "düşünür"ün sözleri çok iyi anlatıyor. Büyük şairimiz Nâzım Hikmet'in 1 Kasım 1936 tarihinde Akşam gazetesinde yazdıklarını bu yobazlara tokat olsun diye buraya alıyorum: "Gebe kadın ne muazzam bir varlıktır. İnsanın kendi kendini istihsal etmesi kadar güzel şey bilmiyorum. Bana öyle geliyor ki sokakta, insanlar arasında kayıtsız ve şartsız gururla gezmek hakkına yalnız gebe kadınlar sahiptir."

Gericilik, iki yüz yıllık insanlık mücadelemiz ve birikimimizi ortadan kaldırmaya çalışırken, her adımda bu birikimin tokadını yiyecektir. Paranın, polis gazı ve medya yalanı ile kurduğu saltanat bu birikimle donanmış halk hareketinin önünde tuzla buz olacaktır.

Devrim ile darbe

Engels, ölümünden bir yıl önce, Marx'ın "Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850" kitabına yazdığı "Giriş"te, 19. yüzyılda hemen her yerde kabul edilmiş, halkların "devrim hakkı"ndan söz eder. Egemen sınıflar bile, iktidarı ele geçirmek için giriştikleri komploları bu meşru "devrim hakkı"na dayandırmaya çalışırlar. 20. Yüzyılda "devrim hakkı"nı emperyalist Avrupa ülkelerinin işçi sınıfları değil, başta Rusya işçi sınıfı olmak üzere, Türkiye, İran, Çin, Meksika, Hindistan, Kore, Vietnam,

Cezayir, Küba benzeri emperyalizmin saldırısı ve sömürüsü altında yaşayan halklar kullanır. İkinci Paylaşım Savaşının içinden doğan Doğu Avrupa "halk demokrasileri"ni de bu halkaya ekleyebiliriz. Emperyalist kapitalist sistemin temel politikası insanlığı devrimsizleştirmek için savaş, işkence, eğitim, edebiyat, hukuk, kilise ve cami, seçim ve parlamento vb. her türlü aracı seferber etmek olmuştur. İnsanlığın kapitalist üretim ilişkileri dışında bir toplumsal yaşam oluşturabileceği düşüncesi ve iradesini kırmak için dev bir silah sanayisinin yanıbaşında ondan daha büyük bir ideolojik araçlar sanayisi yükselir. Artık meşru olan emekçilerin "devrim hakkı" değil, sermayenin "karşı-devrim hakkı"dır.

Göz kırpan devrimin peşinde

Engels, Marx'ın 1848'i çözümleyen eserini, "çağdaş tarihin bir parçasını, verili ekonomik temeli üzerinde kendi materyalist anlayışıyla ilk açıklama girişimi" olarak değerlendirir. Marx, 1848 Devriminin Fransa'daki gelişimini, devrimde etkin sınıfların ve partilerin her dönemeçte aldıkları tutumu, ayrıntılı biçimde inceler. Cumhuriyeti yeniden kurmak isterken, Louis Napolyon'un diktatörlüğüyle sonuçlanan devrim, proletaryanın ilk kez bağımsız politik varlığıyla sahneye çıkmasını sağlamıştır, ancak bu sınıf deneyimsiz ve yeterince örgütlü olmadığı için, devrimin kazananı burjuva sınıfı olmuştur.

Marx, politik söz ve taleplerin ardında yatan çıkarları araştırır; söylenen, yapılan ve ideolojik yanılsama içinde algılanan arasındaki bağları somut olayların gelişimi içinde ortaya koyar. Bugünün baştan aşağı yalan ve entrika üzerine kurulu burjuva politikasını, bu kitapta, bir devrimin büyük olayları içinde ve henüz başlangıç düzeyinde görüp tanımak mümkündür. Marx, burjuva toplumunun gerçek işleyişini örten perdeleri yırtarak, tarihi ve toplumu belirleyen dinamikleri gün ışığına çıkarır. Marx'ın eseri, büyük Haziran Ayaklanmasında bize "göz kırpan devrim"in peşinden koşarken, "devrim hakkı"nı yeniden kazanma ve yaşama geçirmede başvurulacak temel kaynaklardan biridir.

"Darbe" karşıtlığının anlamı

Devrimler sınıf savaşımlarının en net ve keskin çizgileriyle ortaya çıktıkları zamanlardır. Böyle olmakla birlikte, Marx'ın çözümlemesi, her şeyin ne kadar bulanık ve açıklıktan uzak olduğunu göstermektedir. Her sınıf, isteklerini elde etmek isterken, bambaşka sonuçlarla buluşmaktadır. Bugün "Arap Baharı" diye kodlanan ayaklanmaların, Arapların 1848'i olarak değerlendirilmeleri boşuna değildir; ortaya çıkan İslami ve askeri rejimlerle, ayaklananlara karşı hapishaneye dönüşen Arap ülkelerinde görüldüğü gibi, 1848 de, işçi sınıfının burjuvalarca çalınmış devrimleridir.

"Devrim hakkı"nı elimizden alanlar, "darbe hakkı"nı tepe tepe kullanıyorlar. Seçimleri darbeye, darbeleri seçime çıkıyor; ama emekçi sınıfların sömürüsü ve toplumsal kaynakların yağması üzerinde yükselen iktidarlarının temel niteliği değişmiyor. 1848'den beri ve Marksizmin bilinç açıcı katkısıyla onların ne denli "demokrat", ne denli "darbeci" ve "devrim düşmanı" olduklarını pek iyi biliyoruz. Onların lafta "darbe karşıtlığı", gerçekte duydukları devrim korkusunu bastırma girişimidir.

Trajedi ile komedi arasında rol çalanlar

Tarihte bazı olaylar iki kere yaşanır; birincisi trajedi ise, ikincisi bir komedidir. Marx'ın Hegel'den alıp trajedi ve komedi niteliğini yükleyerek geliştirdiği bu düşünceye 2013 Türkiye'sinde bir ek de biz yapabiliriz. Tarihte bazı olaylar üç kere de yaşanabilir, bu durumlarda üçüncü tekrar neye benzer? 2013 Haziran Ayaklanması bu soruya açıklıkla bir cevap getirmiştir. Eğer tarihte bazı olay ve kişiler, birbirlerini tekrarlıyorlarmışçasına benzeşiyorlarsa, trajedi ve komediden sonra üçüncü bir tekrar sahneye çıkıyorsa, bu kez yaşanan bir karikatürdür. Adnan Menderes ile Kenan Evren, yakın Türkiye tarihinin birbirini

tekrarlayan iki diktatörlük figürüdür. Sonları trajedi ile komedi arasında Marx'ı pek iyi doğrulamaktadır. Son yaşadığımız ileri demokrasi faşizminde ise bunların bir sentezi, kalın çizgilerle çizilmiş bir karikatür karşımıza çıkmaktadır.

Evet, tarih, kimseye reva görmesin, zorunlu kalınca anlıyoruz ki, üçüncüsü tatsız bir karikatürdür. Bugünlerde çok andığımız, aramızdan göçük büyük ustalarımızdan biri, Oğuz Aral'ın, bir zamanlar bize, çiçeği burnunda karikatürcülere sürekli uyarılarındakine benzer, gereksiz taramalar, sahte kabadayılıklar, patetik gözyaşları, ölçüsüz yalanla bezenmiş kaba bir karikatür.

Dauimier'in fırçayla "İnsanlık Komedyası"

Karikatür, devrini doldurmuş olanı abartılı çizgilerle önümüze koyar. Kendini önemli ve vazgeçilmez gören kofu, insana ve insanlığa engel oluşturan zorbayı, sürüklendiği eğik düzlemde apansız yakalar. Tarama ucunun hızlı çizgileriyle elini kolunu bağlar. Kibir ve övünme çırpınışlarının nafile olduğunu anlatır. Karikatür, geleceğe güvenli bakışı besler. İnsanlığın mahkûm edildiği tarihsel hapishanelerin köhnemiş duvarlarını gösterir. Zamanı geldiğinde, insanlığın isyanı, duvarları buralardan yıkmaya başlayacaktır.

Anlayana, karikatür, hak etmediği sahneden sessizce inmesi için incelikli bir uyarıdır. Kıymetini bilene, tarihin ve toplumun fırtınalı denizinde atılmış bir can simidi de olabilir. Ama tarihin karikatür rolü biçtiği biri, sanat yaratıcısının ona ayna tutan karikatürünü anlayabilir mi? Karikatür sanatının evrensel düzeyde ilk ustalarından, 19. Yüzyıl Fransa'sının "İnsanlık Komedyası"nı, adaşının romanla yazdığını fırçayla yazan Honare Dauimier, dönemin kralını, halkın bütün ürününü yemekle doymayan bir "Gargantua" olarak çizmiştir. Bu harika yapıtı, karikatür nedeniyle hapse konulan ilk sanatçılardan biri olma onuruna erişmesine yetmiştir. Karikatürcünün, doymaz ve asalak gerçeğini çizdiği kralın sonu, her şeyini tükettiği halkın isyanıyla gelmiştir. Tarihin hükmü karikatürcüyü özgürleştirirken, asalağı mahkûm etmiştir.

Honare Dauimier

Sait Munzur

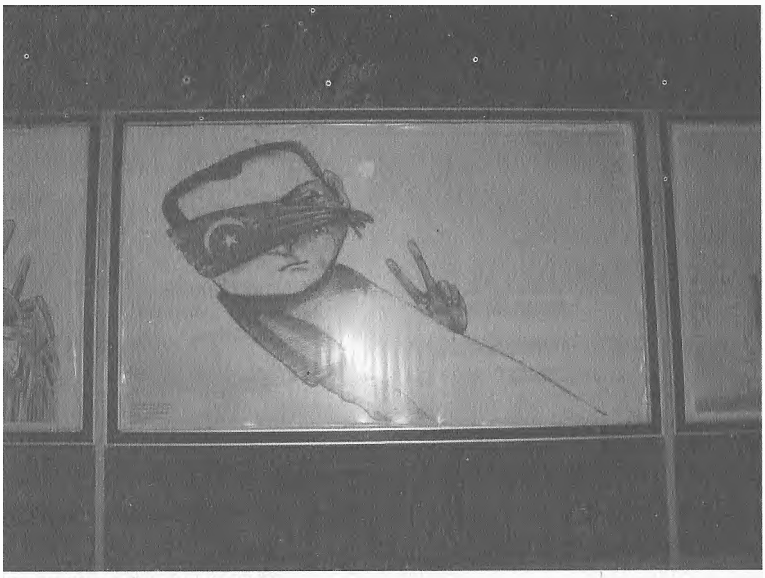

Murat Ahmeti'nin karikatürü

Didim'de Gezi Karikatür Sergisi, 31 Ağustos 2013

Didim'de göz kırpan karikatür

Bizim Haziran İsyanı da, tarihin karikatürlerini, mizah ve karikatür patlamasıyla ortaya çıkardı. Üç beş ağacın simgelediği koskoca bir yeni ülke, paranın geçersizleştiği yepyeni bir dünya sahneye kondu. Yüzlerce şarkı, binlerce karikatür, onlarca şiirde ilmek ilmek dokunan bir gelecek düşü...

Bu daha başlangıç... Türkiye'nin her yerinde bu başlangıca yeni halkalar ekleniyor. Didim'de de, 31 Ağustos 2013'te, "Gezi Karikatürleri Sergisi", birkaç saatliğine, sermayenin mallarının işgal ettiği reklam panolarında Didimlilere göz kırptı. Ama yalnızca birkaç saatliğine... Tarihin karikatürleri, yüzlerine tutulan aynaya çok fazla dayanamadılar. Türkiye'yi kuşatan gaz bulutlarının, polis coplarının tarihsel-toplumsal anlamının gösterildiği karikatürleri, ortadan kaldırmak için, Didim Emniyeti harekete geçti. Birkaç saat içinde, aralarında başka ülke karikatürcülerinin de yapıtlarının olduğu,sergilenen karikatürler kaldırılıyor, yerlerini çamaşır makinesi, koltuk altı spreyi reklamları alıyordu.

Trajedi ile komedi arasında rol çalmak isteyenler, karikatürün aynasındaki gerçeğine tahammül edemeyerek, çözümü aynayı kırmakta buluyordu.

Didim'de Gezi Karikatürleri Sergisi polis müdahalesiyle toplatıldı

Didim Gezi Forumu'nun Altınkum plajı yakınındaki reklam panolarında sergilenmek üzere 3.5x2 metre boyutlarında bastırdığı karikatürler, polis tarafından toplatıldı. Gezi direnişini konu alan "UluslarasıDirenGezi" karikatür yarışmasında büyük ödülü alan Kosovalı çizer Murat Ahmeti'nin karikatürünün de yer aldığı sergi, dünya ve ülkemiz çizerlerinin on eserinden oluşuyordu. Karikatürler 31 Ağustos 2013 günü saat 15.00'te cadde üzerindeki reklam panolarına asıldı. Halktan yoğun ilgi gören karikatür sergisi Didim İlçe Emniyet Müdürlüğünce birkaç saat içinde indirildi. İlçede belediyenin düzenlediği

18. Didim Barış Şenlikleri sürerken, "Gezi Karikatür Sergisi"ni düzenleyenlerle ilgili soruşturma açıldığı öğrenildi. Sergide Carlos LATUFF (Brezilya), Erdoğan KARAYEL (Almanya), Marco De ANGELIS (İtalya), Murat AHMETİ (Kosova) ile Türkiye'den Koksal ÇİFTÇİ, Kürşat ZAMAN, Mehmet GÖLEBATMAZ, Menekşe ÇAM, Muammer OLCAY, Sait MUNZUR'un karikatürleri yer alıyordu.

Haberimiz yayına girerken savcılığın karikatür soruşturması sürüyordu. Sergide eseri yer alan Didimli karikatürcü Mehmet Gölebatmaz ifade vermek üzere emniyete çağrıldı.

Bu haber, bazı değişikliklerle, 2 Eylül 2013 tarihli Aydınlık gazetesinde yer aldı. Sergiyi düzenleyen Mehmet Gölebatmaz hakkında dava açıldı.

Geleceğin şiiri devrim

Şiir geleceğe yazılmış yazıdır. Bunu yeni Türkiye'nin ilk adımı, Haziran Ayaklanması'nda anladım. Birdenbire bütün eski ustaların şiirleri başkaldıran halkın destanı olmuştu. Yetmiş yıl önce yazılan şiir bugünü anlatıyordu. Bugünü anlamak ve anlatmak için dilimizden şairlerimizin dizeleri dökülüyordu. 3 Haziran'dı, Nâzım Hikmet'in 50. Ölüm yıldönümüydü, *"Daha gün o gün değil, derlenip dürülmesin bayraklar"* demişti ve adını koymuştu 50 yıl önce bugünkü kavganın: *"Bu kavga faşizme karşı, bu kavga hürriyet kavgasıdır"*. Şairin halkı, "faşizme karşı omuz omuza" güç alarak meydanları zaptetmişti. Şairin 50. Ölümü yıldönümünü ayaklanmış bir Türkiye anıyordu. Gezi Parkında bir ağaca, değiştirdikleri şu dizelerini asmışlardı. *"Ben bir ceviz ağacıyım Gezi Parkında"*. Şiir geleceğindi ve halkındı. Onu kendini anlamak ve anlatmak için kullanıyor, sözcüklerini, dizelerini kendi eylemiyle yeniliyordu.

Bir ağızdan hürlüğün havasını tutturmak

Haziran Ayaklanması'nın ruhuna en yakışan şairlerimizden biri de Enver Gökçe'ydi. *"Panzerler üstümüze kalkar"* demişti kırk yıl

önce. *"Dost dost ille kavga"* diyen şairin sözü milyonların ağzındaydı. *"Açmaz, açamaz deme"*, hürriyetin, başkaldırının *"o nar çiçeği bizim caddelerimizde de açacaktır."* Açmıştı. Yediden yetmişe meydanları dolduran halkın yediveren gülünü çok önceden yazmıştı Enver Gökçe.

Dizeler duvar yazılarına dönüşmüştü. Bugün siyasi görüşleriyle dinci cephede bulunan bir şairi, İsmet Özel'i de devrimci günlerinde yazdıklarıyla anıyordu isyancı halk. *"Evet, Isyan!"* demişlerdi ve bunu gür sesle haykıran şiirde eylemlerini bulmuşlardı. Ece Ayhan'ın dizesinde, *"devlet dersinde öldürülmüş"*, polisin katlettiği gençlerimiz vardı. Şiir halkın dibe çökmüş tarihiydi ve halk tarih yapmak için meydanlara çıkmışken, geleceği kurarken, şiirden hız alıyordu. Şiirler, halkın tarihinin kestirme kaynakları olmuştu. Türkiye'nin yeni 555K'larında Cemal Süreya'nın 555K'sı okunuyordu:

"Biz şimdi yan yana geliyoruz ve çoğalıyoruz
Ama bir ağızdan tutturduğumuz gün hürlüğün havasını
İşte o gün sizi tanrılar bile kurtaramaz."

Marx'a göre devrimin şiiri

Brecht'in şarkıya dönüşmüş dizeleri dilimizdeydi: "Durduramayacaklar halkın coşkun akan selini". Yaşamıştık, bu, artık imge değil gerçek bir seldi. Devrimin, büyük kuramcısı Karl Marx, 1848 devrimini yapan halkın, geleceği kurarken ölmüş kuşakların anısından yararlandıklarını vurgulamıştı. 1789, Roma cumhuriyeti ve onun kahramanlarına özendi. 1948 ise, 1789'un kişilerini taklit etti. Marx'a göre, işçi sınıfının öncülüğünü yürüttüğü bir devrim, "On dokuzuncu yüzyılın toplumsal devrimi, şiirini geçmişten değil, yalnızca gelecekten çıkarabilir." Elbette, 1848'de olmayan bir gelecek, daha sonra insanlık tarihinde işçi sınıfı ve ezilen halkların devrimleriyle tarihe dönüştü. Bu tarihin ve mücadelelerin şiiri yazıldı. İçinde hep geleceği, sömürüden kurtulmuş bir insanlık ütopyasını barındıran bir şiir. İnsanlığın her devrim atılımında bu geleceğin şiiri yardıma koştu.

Şiir dibe çökmüş tarih, düşlenmiş gelecektir. Bu iki niteliği bütünleştirir ve yeni Türkiye'nin doğum sancıları içinde tarih ve geleceği en iyi tasarımlayan şiir halkın yardımına koşmuştur. Uzun zamandır şiir yazmayan, toplumsal nitelikli şiirden kopmuş şairler, İsyan'la yeni dizelere kavuştular. Geçenlerde Özdemir İnce, Aydınlık'ta, Haziran Ayaklanması'nın şiirleştirdiği haberini veriyordu. Ataol Behramoğlu, ayaklanmadan birkaç ay önce, zulmün *"çaresi isyan olmuştur!"* dizelerini yazmıştı bile. Halk meydanları zapttetiği gün, Hüseyin Haydar'ın *"İsyan Makamı"* adını taşıyan şiir kitabı kitapçılara ulaşmıştı.

Şairlerin işi zor. Çünkü Marx'ın da dediği gibi, "burada içerik sözü aşıyor". Bunu ancak şiir söze dökebilirse dökebilir

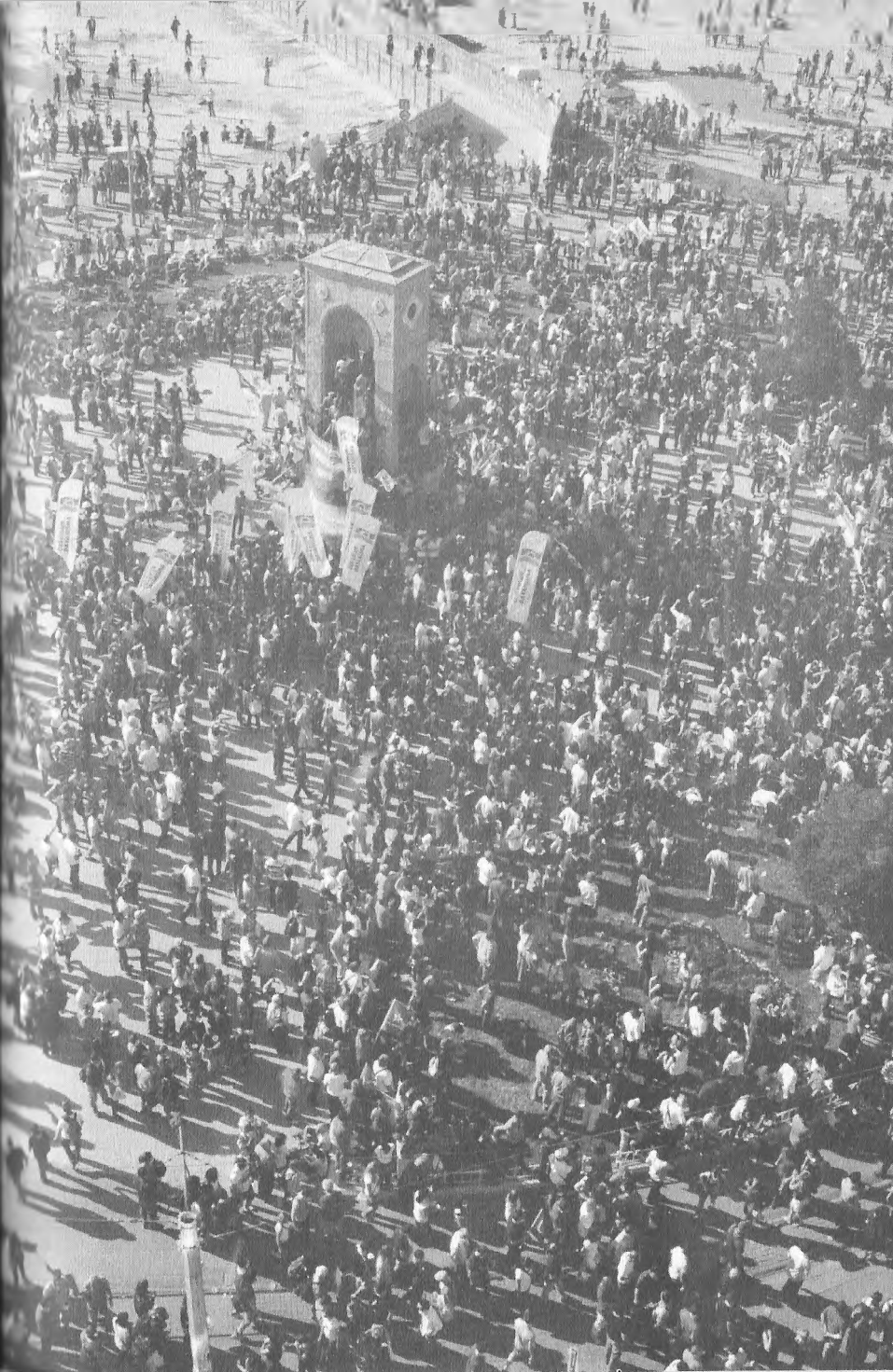

Devrim Havasını Soluyanlar

Devrimin Cazibesi

"Hiçbir ilaç, hiçbir kür, yaratıcı bir inkılâp heyecanı içinde yaşayan bir memleketin havası kadar insana sıhhat ve şifa veremez."[1]

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Osmanlı'nın "uzun yüzyılı"nın okumuş çocukları, hep İmparatorluğu kurtarmak için yollar aradılar. Yeni Osmanlılar, Jön Türkler, İttihat ve Terakki'yi kuranlar ve örgütleyenler çöken Osmanlıyı kurtarmak için çareler ararken gözlerini hep kurtarıcı fikirlerin ve modellerin olduğu yerlere dikmişlerdi. Paris'e, Londra'ya gittiler, Mısır'da sürgünlük ettiler, yılmadan gizlice dağıtılan dergiler çıkardılar. Gün geldi, padişahı Meşrutiyete ikna etmek için dağa çıktılar, çeteci oldular. Makedonya dağlarında bir tür yeni bir iktidar kurmuş gibi köylerde, kasabalarda düzeni sağladılar.[2] Çok geçmedi bir yaz günü Manastır'da ve öteki Rumeli şehirlerinde "Hürriyeti ilan" ettiler.

Osmanlı burjuva devrimcilerinin, "hürriyet"in beşiği olarak gördükleri "kâbe"leri vardı. Gerek gördüklerinde, hiç üşenmeden soluğu orada alıyorlardı. Serveti Fünun kapatıldıktan sonra uzun yıllar susmuş bir yazar, Halit Ziya Uşaklıgil, 1908 Devrimi'nin heyecanı içinde yeni bir roman yazmaya başladı: "Nesl-i Âhir"[3] (1908), romanın kahramanları

1 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ankara**,İstanbul, İletişim, 2001 (İlk baskı 1934, İletişim'de 13. baskı), s. 226.
2 Ahmet Cemaleddin Saraçoğlu, **Unutulan Meşhurlarımızdan Resneli Niyazi Bey**, Yayına Hazırlayan: İsmail Dervişoğlu, İstanbul, Şema, 2006.
3 Halid Ziya Uşaklıgil, **Nesl-i Ahir (Son Kuşak),** İstanbul, İnkılâp, kitap olarak 1. baskı, 1990.

olan Jöntürkler 1908'den kısa bir süre önce, hürriyetin kâbesi Avrupa'dan dönüyorlardı. Halit Ziya, Nesl-i Âhir adıyla başlayarak, 1908 Devrimi'ni yapan kuşağın romanını yazmak istiyordu. İyimser bir tonda başlayan roman, genç kahramanlarından birinin, başarısız bir suikast girişiminden sonra intihar etmesiyle kötümser bir havada bitiyordu. Devrimin yayın organı Tanin'de tefrika edilen roman, neden başlardaki iyimserliğini sürdürememişti? Bu sorunun cevabı 1908'i hararetle alkışlayan bir başka Serveti Fünun yazarının, Tevfik Fikret'in, kısa sürede, "Kanun diye kanun diye kanun tepelendi" dizelerini yazmasına neden olan hayal kırıklığıyla mı ilgiliydi? Burjuva devrimlerinin temel karakteristiği burada da şaşmamıştı. İktidarı ele geçiren sermayeci sınıf, kısa sürede diktatörlüğünü kuruyor ve kendisini destekleyen halk kesimlerini devrimin kazanımlarından yoksun bırakıyordu. Devrimden önce geniş bir kesimi harekete geçiren sloganlar, hürriyet, kardeşlik, eşitlik lafta kalıyordu.

Halit Ziya, başarıya ulaşmış bir devrimin içinde, devrimi yapanlardan birini çözümsüzlükle intihar ettirirken bu yol ayrımının hayal kırıklığını mı dışa vuruyordu?

Romanın burjuva devrimcisi İrfan, bir yerde, eğer başarısız olursa Rusya'ya gitmekten söz eder. Hürriyetin kâbesi Batı'dan daha yeni dönmüş birinin, başarısız olunca, Rusya'ya geçmeyi düşünmesi pek manidardır. Yazar bunun nedenleri üzerinde durmasa da, biz, hep peşinde koştuğu devrim için ilham kaynakları arayan bir devrimcinin bu ilham kaynağını Rusya'da aramasını tartışabiliriz. Acaba, Nesl-i Âhir'in Jöntürk İrfan'ı, 1905 Rus Devrimi'nin cazibesiyle mi gözünü Batı'dan Kuzey'e dikmiştir?

Lenin'in yazdıklarında bu etkinin bilgisi var: "Rus- Japon savaşı ve Rus devrimi Asya halklarının siyasi uyanışlarını hızlandırmakta çok etkili oldu."[4] Lenin, 1908 Türk Devrimini, İran ve Çin devrimlerini, 1905 Rus Devrimi'nin rüzgârıyla ilişkilendiriyor. Halid Ziya'nın Jöntürk kahramanının Rusya'ya geçme isteği bu saptamanın edebiyattaki doğrulamalarından biri olarak değerlendirilebilir.

Yalnızca roman kahramanı İrfan değil, romanının tefrika edildiği Tanin

4 V.I. Lenin, **Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri**, çeviren: Tektaş Ağaoğlu, İstanbul, Belge, 1995, s. 40.

gazetesini çıkaran 1908 devrimcileri de Rusya'nın etkisinden uzak değildi. Tevfik Çavdar'ın yazdığına göre "Tanin", daha ilk sayılarından itibaren Maksim Gorki'nin "Ana" (1906) romanını tefrika etmeye başlamıştı.[5]

1908'de, "Hürriyetin İlanı"yla aynı günde yayımlanan "Proletari" dergisinde Lenin şunları yazmıştı: "Türkiye'de Genç Türklerin başını çektiği ordudaki devrimci hareket başarı sağlamıştır. Gerçi bu sadece bir yarım zaferdir, hatta o bile değildir. Çünkü Türkiye'nin İkinci Nikola'sı (yani II. Abdülhamit-b.s.a.) ünlü Türk anayasasını yeniden yürürlüğe koyma vaadiyle şimdilik durumu kurtarmıştır. Ne ki bir devrimde böyle yarım zaferler, eski rejimin vermek zorunda kaldığı bu gibi acele tavizler, iç savaşın daha geniş halk yığınlarını harekete katan yeni ve çok daha kesin, çok daha sert dalgalanmalarının en sağlam teminatıdır. Ve de milletler iç savaştan ders almasını her zaman bilirler."[6] Lenin, yaratıcı kavrayışıyla Türkiye'nin gelecek on yılını sanki bu birkaç cümleye sığdırmış gibidir.

1908 Devrimi'ni izleyen on yıl içinde Türkiye'nin başına gelenler trajiktir. Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı yenilgisi, Çanakkale Savunması ve nihayet başkentine kadar işgal edilmiş bir ülke. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinin İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan ordularınca ele geçirilmesi. Bu aşamada çöküşten kurtuluşa uzanan direnişin merkezi Ankara, hep kurtuluş arayan "nesl-i âhir" için yeni bir kâbe gibi ışıdı. Kurtuluşa katkıda bulunmak isteyenler Ankara'ya koştu.

Ankara'ya koşmak isteyenlerden biri de Yakup Kadri'ydi, ama ona yazılarıyla daha etkili katkıda bulunacağı söylenmişti. İstanbul'da başyazarlığını yaptığı İkdam gazetesinde Ankara'nın kalemli savaşçılığını üstlenen Yakup Kadri için, Milli Mücadele hayatının dönüm noktasıydı.

Aynı dönemde Ankara'ya koşan iki şair gençten söz etmenin yeridir. Halit Ziya'nın roman kahramanı Jöntürk İrfan'ın yapamadığını on yıl sonra yapan, Anadolu istasyonunda bir süre konakladıktan sonra Rusya'ya geçen iki genç.

5 Tevfik Çavdar, **Bilanço, Yüzyılın Sonunda Dünya ve Türkiye**, İstanbul, Gelenek, 2001, s.14.
6 V.I. Lenin, **age**, s. 32-33.

Genç şair Nâzım Hikmet ile Vâlâ Nûreddin de, kurtuluşa katılmak için Ankara'ya koşanlar arasındaydılar. Kurtuluşçuların ana rotasını onlar da izledi, Yakup Kadri'nin "Ankara" (1934) romanının kahramanı Selma gibi, vapurla İnebolu'ya, oradan ormanların arasından dağlara tırmanıp inerek, hanlarda konaklayarak Ankara'ya gittiler. "Ilgaz dağları, uyuyup uyanılıp tekrar görülmek istenen tatlı rüyalar gibiydi."[7] Bu dağlardan nasıl etkilendiklerinin şiirini yazdılar.

İki arkadaş tuttuk dağlara giden yolu.
Öyle yükselmişiz ki sahilde İnebolu
İnce sokaklarıyla ufaldıkça ufaldı,
Minareler bir çizgi, camiler nokta kaldı.
(...)
Gözümüzü açınca karşımızdaydı artık
Sisli vadileriyle rüyalı Anadolu.
Görüyorduk uzaktan dereye inen yolu:
Sağ yanında bir çayır, solda çam ağaçları.
O kadar yakındı ki dağların yamaçları
Dereye düşen bahar bir daha çıkamamış.
Bu ne güzel memleket: Yüksek dağlarında kış,
Yollarında sonbahar, deresinde ilkbahar,
Altın güneşinde de yazın sıcaklığı var.

Ankara'da Gazi ile görüşme imkânı da buldular ve öğretmen olarak Bolu'ya gönderildiler. Vâ-Nû'nun[8] anılarından öğreniyoruz; dünya savaşlar ve devrimlerle sarsılırken bu iki gence bir köşede öğretmenlik yapmak kâfi gelmiyor; odalarında asılı bir dünya haritası, sürekli kendilerine bir rota arıyorlardı. İlkin Nâzım Hikmet ile Vâlâ Nûreddin de, Yakup Kadri'nin "Bir Sürgün" (1937) romanının genç kahramanı Doktor Hikmet gibi İhtilal-i Kebir'in şehrine, Paris'e gitmeyi hayal ettiler. Fakat 1917 Sovyet Devrimi'nin bilgisiyle buluştukça gözlerini kuzeye çevirdiler. İnsanlık tarihinin yeni bir toplum düzenine kavuştuğu bu devrimin cazibesine kapıldılar ve Rusya'nın yolunu tuttular. Halit Ziya'nın 1905'in etkisine kapılan İrfan'ının yapamadığı yolculuğu onlar yaptı; üstelik 1905 Rus Devrimi gibi yenilgiye uğramış değil, muzaffer

7 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ankara**,İstanbul, İletişim, 2001, s. 22
8 Vâ-Nû, **Bu Dünyadan Nâzım Geçti,** İstanbul, Milliyet, 1999.

Nâzım Hikmet ile Vâlâ Nurettin, 1921'de devrimin cazibesine kapılmış iki genç.

bir proletarya devriminin kalbine gidiyorlardı... Bu maceranın nefes kesici hikâyesi, Vâ-Nû'nun, "Bu Dünyadan Nâzım Geçti" kitabında okunabilir.

Devrimin cazibesine kapılıp gidenler, "1917 tevellütlü Rusya"da yeni bir uygarlığın doğuşunu yaşadılar. Nâzım Hikmet, 1924 yılında kapitalizme karşı mücadele etmek için ülkesine dönerken, Veda şiirinde bu yeni dünyanın geniş bir resmini çizecektir.

Rusya,
Lenin'in memleketi,
gördük sende nasıl kemale ermiş
şaha kalkan kütlelerin kudreti!

(...)
Rusya,
imtihana hazırlanan bir mektepli aşkıyla,
komünizm alfabesini okuyan Rusya!

Ey, kableltarih devrimizin penceresinden
herkesten önce burnunu çıkaran diyar!
Ey yalınayak
koşarak
mersedes motorlarını geçen memleket!
Biz de seninle gördük aynı yastıkta,
traktör ordularıyla dolu rüyalarını!
Seyyareden seyyareye köprü kuran bir radyo gibi duyduk,
senin damarlarında vuran
elektrik aşkını!..

(...)
SSSR
gidiyoruz artık,
ver elini ver
vedalaşalım!..

"Devrime mecburiyet" günlerinde okunacak kitaplar-I: Zeytindağı

Tarihin insanlığa hazırlanan gelecek için kan falına baktığı şu günlerde, Doğu Perinçek'in deyimiyle "devrime mecburiyet" günlerinde, yüz yıl önceki çöküşün ve kurtuluşun tartışmalarıyla yüklü kitapları yeniden okumanın zamanıdır. Sistemin yalan makinesinin Suriye'yi Irak'a benzer bir savaş sahnesine çevirmek için seferber olduğu günlerde, bu kitaplardan, Zeytindağı, aklı ve duyarlığı korumak için bire bir gelecektir. Falih Rıfkı Atay, Birinci Emperyalist savaşın Türk ordusuna Arap topraklarında getirdiği acılara tanıklık eden bu kitabı 1932'de yazdı. "Büyük Harpte", 1914 yılından başlayarak, Süveyş Kanal'ında, Suriye'de, Filistin'de, Lübnan'da, Yemen'de savaşan Dördüncü Ordunun karargâhında Ordu Kumandanı Cemal Paşa'nın özel kâtibi olarak görev yapmıştı. Falih Rıfkı, savaşı karargâhtan yaşamanın getirdiği genel bakışı, yazar gözlemciliğinin ve eleştirel bilincinin katkısıyla

zenginleştirerek eşsiz bir tanıklık kitabı yazdı.

İktidar tepelerinin yazarı

Falih Rıfkı, Cemal Paşa'nın özel isteğiyle Suriye cephesine gitmeden önce, Tanin'de fıkralar yazan yetenekli bir gençti. Savaştan önce Talât Paşa'nın "hususi kalem memuru" olarak çalışıyordu. Kitaba adını veren Zeytindağı, Cebelizzeytûn, Kudüs'te Dördüncü Ordunun karargâhı olarak kullanılan Alman sanatoryumunun bulunduğu tepenin adının Türkçesiydi.

Falih Rıfkı, karargâha geldiğinde yirmi yaşındaydı, 1918'de İstanbul'a döndüğünde yirmi dört yaşında. Aynı yıl Necmettin Sadak'la Akşam gazetesini kurdu ve Kurtuluş Savaşı süresince Ankara'yı destekleyen yürekli gazetecilerden biri oldu. Ankara'ya geçtikten sonra Hakimiyet-i Milliye gazetesinin başyazarlığını yaptı. Milletvekili oldu. 1923'ten 1938'e kadar Atatürk'ün en yakınındaki yazarlardan biriydi. Bu dönemle ilgili anılarına, Zeytindağı'nda kaldığı yerden devam etti, bir başka tepenin adını verdi: Çankaya.

Trajedilerin sahnesi topraklar

Zeytindağı, savaşı anlamak için verimli bilgiler içerir. Her şeyden önce savaş bir okuldur. Yazara kendi ülkesinin gerçeğini kanla yazarak öğreten bir okul! Bu öğrenim, İstanbul'un doğusuna hiç gitmemiş genç yazarın güneye inen yolculuğuyla başlar. Yazar, savaş dersini çok iyi çalışmıştır, öğrendiklerini bizimle paylaşır. İşte, yazarın uçsuz bucaksız Arap cephesini tarifi: "Zeytindağı'nın tepesindeyim. Lût denizine ve Gerek dağlarına bakıyordum. Daha ötede, Kızıl denizin bütün sol kıyısı, Hicaz ve Yemen var. Başımı çevirdiğim zaman Kamame'nin kubbesi gözüme çarpıyor. Burası Filistin'dir. Daha aşağıda Lübnan var; Suriye var; bir yandan Süveyş Kanalına, öbür yandan Basra körfezine kadar çöller, şehirler ve hepsinin üstünde bizim bayrağımız! Ben bu büyük imparatorluğun çocuğuyum." Bu coğrafya, yirminci yüzyıl boyunca en kanlı trajedilerin sahnesi olmayı sürdürecektir. Emperyalizmin bir numaralı gündem maddesi yine bu coğrafyadır; bugün de emperyalizm,

çıkışsızlığını bu toprakları, "Büyük Harbi" aratmayacak savaşların kazanına atarak aşmaya çalışmaktadır.

Yazar, Zeytindağı'nda, sarsıcı öykülerle savaşın iki ordunun çarpışması olmaktan ibaret olmadığını, cepheyle, cephe gerisiyle, direnen halkla karmaşık bir mücadele olduğunu gösterir bize. Arap topraklarında savaşmanın, bu topraklara demiryolu inşa etmek, şehirler kurmak, yollar açmak demek olduğunu öğreniriz. Savaştan Falih Rıfkı'nın çıkardığı temel derslerden biri şudur: "Çöle gömülen bir senelik Türk enerjisi, herhangi bir plânın içine toplanır ve teksif olunursa, dört beş senede bir memleket yapmaya kâfidir."

"Türk enerjisi, ancak, plânlaşmış, nizamlaşmış, inzibatlaşmış bir çarka takıldığı zaman mucizeler doğurur ve Allah gibi yaratır."

Savaşta aydın tavrına tanıklık

Falih Rıfkı, düşüncelerini durumların öykülemesiyle birlikte geliştirir. Öykülemek için seçtiği olaylar, yaşadığı tarihsel dönemin içeriğini, deyim yerindeyse ruhunu ortaya koyan sahnelere benzer. Yazarın, Cemal Paşa'nın Suriye cephesindeki yönetimine tanıklığı, aydın tarihimiz için de önemli bilgiler içerir. Paşanın davetiyle, eğitimi yenileştirmek için Beyrut'a gelen Halide Edip'in, Ermeni tehciri karşısındaki hümanist tavrını Zeytindağı'nda okuruz. Falih Rıfkı'nın çizdiği Halide Edip portresinde, Nâzım Hikmet'in Jakond'unun esintisini buluruz: "Bir akşam Arap çocuklarının bitlerini nasıl ayıkladığını, başka bir gün Lübnan müstakil mutasarrıfını, yolun üstünde yatan bir açı görmediği için, nasıl azarladığını dinledim. (...) Cemal Paşa, gençlik ve yenilik akımı içinde hatırı sayılır olduğunu bildiği için, sonuna kadar Halide Hanım'ın nazına katlandı. Beyrut okulu da gerçekten, temiz, düzenli ve eski Fransız müessesesine üstündü."

Yaşar Kemal, yirminci yüzyılın en büyük romanı nedir diye soranlara, Erich Maria Remarque'nin, 1914-1918 Dünya Savaşı'nın tanıklıklarıyla yüklü kitabı "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok"u gösteriyor. Falih Rıfkı Atay'ın, "Suriye Cephesinde Anadolu insanının çöle sürülüşü" diye de

okunacak Zeytindağı'nı, bence hemen onun yanına eklemekte hiçbir sakınca yok. Savaşı karargâhtan sorgulamanın katkısıyla içerdiği paha biçilmez değeri, olağanüstü güzel Türkçesiyle bunu fazlasıyla hak ediyor.

Ahmed'imi gördün mü?

Falih Rıfkı Atay

"Eşyamı ve kâğıtlarımı bavuluma yerleştiriyorum. Artık Şam'dan ayrılıyoruz. Cemal Paşa İstanbul'da istifa edecektir.

Tren giderken iki tarafımızda Suriye ve Lübnan'ı sanki safra gibi boşaltıyoruz. Yarın kendimizi Anadolu köylerinin arasında Kudüs'süz, Şam'sız, Lübnan'sız, Beyrut'suz ve Haleb'siz, öz can ve öz ocak kaygısına boğulmuş, öyle perişan bulacağız.

Kumandanım harap Anadolu topraklarını gördükçe:

-Keşke vazifem buralarda olsaydı, diyor.

Keşke vazifesi oralarda olsaydı. Keşke o altın sağanağı ve enerji fırtınası, bu durgun, boş ve terk edilmiş vatan parçası üstünden geçseydi!

-Eğer kalırsam, diyor; bütün emelim Anadolu'da çalışmaktır.

Eğer kalırsa, eğer bırakılırsa... Anadolu hepimize hınç, şüphe ve güvensizlikle bakıyor. Yüz binlerce çocuğunu memesinden sökerek alıp götürdüğümüz bu anaya, şimdi kendimizi ve pişmanlığımızı getiriyoruz. İstasyonda bir kadın durmuş, gelene geçene:

-Benim Ahmed'i gördünüz mü? diyor.

Hangi Ahmed'i? Yüz bin Ahmed'in hangisini?

Yırtık basmasının altından kolunu çıkararak, trenin gideceği yolun, İstanbul yolunun aksini gösteriyor:

-Bu tarafa gitmişti, diyor.

O tarafa? Aden'e mi, Medine'ye mi, Kanal'a mı, Sarıkamış'a mı, Bağdad'a mı?

Ahmed'ini buz mu, kum mu, su mu, skorpit yarası mı, tifüs biti mi yedi? Eğer hepsinden kurtulmuşsa, Ahmed'ini görsen, ona da soracaksın:

-Ahmed'imi gördün mü?

Hayır... Hiç birimiz Ahmed'ini görmedik. Fakat Ahmed'in her şeyi gördü. Allah'ın Muhammed'e bile anlatamadığı cehennemi gördü.

Şimdi Anadolu'ya, batı'dan, doğu'dan, sağdan, soldan bütün rüzgârlar bozgun haykırışarak esiyor. Anadolu, demiryoluna, şoseye, han ve çeşme başlarına inip çömelmiş, oğlunu arıyor.

Vagonlar, arabalar, kamyonlar, hepsi, ondan, Anadolu'dan utanır gibi, hepsi İstanbul'a doğru, perdelerini kapamış, gizli ve çabuk geçiyor.

Anadolu Ahmed'ini soruyor. Ahmed, o daha dün bir kurşun istifinden daha ucuzlaşan Ahmed, şimdi onun pahasını kanadını kısmış, tırnaklarını büzmüş, bize dimdik bakan ana kartalın gözlerinde okuyoruz.

Ahmed'i ne için harcadığımızı bir söyleyebilsek, onunla ne kazandığımızı bir anaya anlatabilsek, onu övündürebilecek bir haber verebilsek... Fakat biz Ahmed'i kumarda kaybettik!"

(Falih Rıfkı Atay, Zeytindağı, s. 113-114, MEB Yayınları, İstanbul, 1994)

"Devrime mecburiyet" günlerinde okunacak kitaplar-II: Ergenekon

Ergenekon'u ilkokul ders kitaplarında unutulmuş bir masal olarak biliyorduk. Oysa son yıllarda Ergenekon'u, Cumhuriyetin yıkımını perçinleyen ve yüzlerce aydın, subay, gazeteciye Silivri mahpusluğu demek olan polis operasyonları ve davaların adı olarak kanıksadık. Ziya Gökalp, 20. yüzyılın başında Türkçülük siyasetini belirginleştirmeye

çalışırken Ergenekon destanını manzum bir anlatıma kavuşturmuştu; bir halkın doğuşu ya da yeniden doğuşunun efsanesiydi bu. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1929 yılında, milli mücadele yazılarını derlediği kitabına "Ergenekon" adını verdi. Ziya Gökalp'in manzumesinden ilham aldığını belirtmek için iki dizesini kitabın başına yazmayı ihmal etmedi.

Tarihin eksiklerini kapatmak

İlk baskısı iki cilt halinde yapılan Ergenekon, yazarın 1920-1922 yıllarında, İkdam gazetesinde yazdığı yazılardan bir seçmeyi içeriyordu. Kitap, "düşman süngülerine kalemle karşı koymayı" deneyen bir yazarın, kurtuluş mücadelesine cüretli tanıklığıyla değer kazanıyordu. Zaten yazar da ilk baskının önsözünde kitabın "belge" niteliğini vurgulamıştı: Ergenekon, "İstiklâl Harbine dair tarihin zaptetmiyeceği veya zapta lüzum görmiyeceği bazı hurda vesikaları ihtiva ediyor. 1920 yılından 1923'e kadar Türk milletinin geçirdiği vicdan ve fikir buhranlarını, ancak bu gibi yazılarla hatırlamak kabildir." Ergenekon yazarı için ne büyük talihtir; günü gününe yazılan yazılarda tarihin gideceği yönü büyük bir doğrulukla ve açıklıkla çizebilmiştir. Yazar, sıcağı sıcağına olayların köklü nedenlerine eğilmeyi, yakın geçmişin devrimci eğilimlerini belirginleştirmeyi, geleceğin ipuçlarını göstermeyi başarıyor. Dört bir yandan saldırıya uğramış bir toplumun, kurtuluş mücadelesini zengin gözlemlerle yoğurarak canlı bir anlatıma kavuşturuyor.

Devrimci durum

Yakup Kadri, 18 Şubat 1921'de, şu saptamayı yapıyor: "İktisadî, içtimaî, fikrî, ve ahlâki hayatımızdaki buhran her türlü tarifin üstündedir." Yazısının başlığı "Nereye Gidiyoruz?" sorusudur; cevap, bir devrimci durumun tarifiyle başlar. Her alanda bunalım vardır.

Bir başka yazısında devrimi haber verir: "Bizde bir sınıf halk var ki, bittiğimizi, diğer bir sınıf başladığımızı haber veriyor. Bunların hangisi haklıdır? Bizce her iki taraf da haklıdır, zira biri eski usul bir devlet

teşkilâtının bittiğini, öbürü milletin bağrından yeni bir devlet görüşünün doğduğunu söylüyor. (...) Bunun içindir ki, memlekete bir tarafından bakıldığı vakit batma, çökme, çürüme belirtilerinden başka bir şey görülmüyor, öbür taraftan bakıldığı vakit bir dirilme belirtileri seziliyor." Yazar, bütün yazarlık gücüyle "milletin bağrından doğan" yeni düzenin savaşına katılıyor.

Ergenekon'da kimi zaman bu savaşın güncesini yazıyor. Kimi zaman kuramsal sorunlarını tartışıyor. Kurtuluş mücadelesinin kahramanlarının canlı portrelerini de çizmeyi ihmal etmiyor. Mustafa Kemal Paşayı, Çankaya'daki mütevazı evinde ziyaret ediyor ve sansürün delik deşik etmesine rağmen gazete okurlarına özlü bir anlatımını veriyor. İsmet Paşayı ise karargâhta buluyor, cephenin seslerinin yankılandığı yazılar yazıyor. Yakup Kadri, romancı yeteneğiyle savaşın anlatımını verirken, gazeteci ve politikacı birikimiyle gelişmelerin incelemesini de yapıyor.

Kuruluşta ve yıkılışta Ergenekon

Yakup Kadri, bir milletin savaşlar içindeki doğuş mücadelesinin ateşli soluğu duyulan kitabına Ergenekon adını verdi. Cumhuriyetin kuruluşu, Türklerin Ergenekon'dan çıkışında simgeleniyor. İki binlerde ise, "Ergenekon", suçlu görülenlerin simgesi haline gelmiştir. Kuruluşu anlatan simge, yıkılışı da tarif ediyor; Cumhuriyet devriminin şairane metaforu, karşıdevrimin suçlu simgesine çevrilmiştir.

Ergenekon'dan

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

"Mazlum ve mağdur milletler için de ilâhi nefhanın estiği yer Anadolu'nun en harap bir beldesi olan Ankara'dır. Bundan anlamak gerekir ki, her hangi bir şehre azamet ve heybet veren şey o şehrin binaları, yolları, kubbe ve sütunları değildir, ancak orada meydana gelen

olay, orada doğan fikir, orada esen nefestir." (s. 56)

* * *

"Türkiye'de, son inkılâp senelerinde beli kayışlı, başı kalpaklı ve ayakları çizmeli yeni bir millî (tip) belirdi. Bu (tip) on iki yıl içinde içe ve dışa karşı iki büyük ihtilâl çıkardı, üç büyük muharebe idare etti, koca Osmanlı İmparatorluğunu kâh bir hasta sevgili gibi çelikten kollarının içinde sıktı, kâh kötürüm bir ana gibi kayadan, kayaya omuzlarının üstünde taşıdı; her yaptığı işte ayrı bir ateş, ayrı bir samimiyet gösterdi. Başına gelen felâketler derecesinde azmi artıyordu. Ne taraftan bakılsa Türk milletinin biricik işliyen uzvu o idi. Ne vakit ki, vatanımız şu son felaketlere uğradı, Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntıları arasından başını kaldıran, sesini yükselten gene o oldu, gene o, Türk'ün dağınık güçlerini topladı ve bin yoksulluk, bin zorluk içinde bugünkü silâhlı birliği kurdu." (s. 86)

* * *

"Bu sahada (iktisadi alanda-b.s.a.) ise bizim bir tek düşmanımız hiç şüphesiz, ne şu, ne de bu devletler, ne şu veya ne bu milletlerdir. Anca o devlet gibi bu millete de hâkim olan insafsız ve ezici kapitalizmdir, o kapitalizm ki, aynı zamanda medeniyet ve insaniyetin de düşmanıdır. O kapitalizm ki, Harbiumumî denilen büyük felâketi ve onu takibeden ve onu takibetmekte olan birbirinden korkunç faciaları doğurdu.

İşte Ankara'daki Büyük Türk, bununla mücadele ettiğini söylüyor." (s. 92)

* * *

"T.B.M.M. Hükümetinin ara sıra hatırdan çıkardığı bir nokta var. Bu da kendisinin her cihetten bir *inkılâp hükümeti* olduğudur. Anadolu'nun bugünkü durumu tamamiyle Fransa'nın 1792 yılındaki, durumuna benzemektedir." (s. 108)

* * *

"Bugünkü Türk gençliğinin kalbine milliyet hissini bir çeşit atalar özlentisi şekline sokmak istiyenler milliyet hissiyle emperiyalizm fikrini birbirine karıştırıyorlar ve gözlerimizle gördüğümüz, kulaklarımızla işittiğimiz, hattâ, içinde yaşadığımız, hattâ belki kendi arzularımız

arasında bulduğumuz canlı destanın değer ve önemini küçültüyorlar. Yeni nesil bilmelidir ki, Türk tarihinin en şanlı sahifelerini bugünkü fevkalâde vakalar teşkil etmektedir. Fakat yazık ki, bugünün büyüklüğü, yüksek dağların yüceliği gibi ancak uzun bir mesafe ötesinden görülebilir. Bu bakımdan, bize öyle geliyor ki, bugün oynadığımız rolün heybetini de bütün değer ve ehemmiyetiyle ancak yarınki nesil görecektir.

Lâkin, o nesil için, dilerim ki, bu devrin hâtırası da bir geçmişe hasret haline girmesin. Çünkü biz bu hastalığın ne demek olduğunu biliyoruz." (s. 161)

* * *

"Bugünkü Millî Anadolu Ordusu ne ruh, ne şekil bakımından dünkü İmparatorluk ordusuna benzemiyor. Birçok mahrumiyetler içinde ve birçok zorlukla meydana gelen, sanki kendi kendini yaratan bu ordu Türk milletinin hem bileği, hem sesi, hem ruhu, hem de aklıdır. Duygu, irfan ve anlayış adına neyimiz varsa hep onda tecelli ediyor. O yalnız bugünkü vatan müdafaasının kalesi değildir." (s. 114)

(*Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ergenekon, Remzi Kitabevi, 1964,* İstanbul)

Ankara havaları

Şöyle yazmıştı: "Hiçbir ilaç, hiçbir kür, yaratıcı bir inkılâp heyecanı içinde yaşayan bir memleketin havası kadar insana sıhhat ve şifa veremez." Bu hava içinde yaşamış ve kalemini inkılâbın davasına sunmuştu. Bu havanın en yoğun olduğu şehrin, Ankara'nın ve zamanın, Milli Mücadele yıllarının anısıyla doluydu... Fakat bu inkılâp heyecanı çok uzun sürmeyecekti. Her devrimin atılımlarını izleyen gerileme, restorasyon dalgası kendi devrimini de kuşatacaktı. "Ankara" romanı, buna karşı yazarlık eylemi oldu.

Yakup Kadri, Cumhuriyet devriminin amaçlarından başka yönlere

saptığını ortaya koymak ve yeniden canlandırmak için 1930'ların başında yola çıktığında yalnız değildi. İnkılâbı yeniden halkçı ve kamucu çizgiye sokacak "kadro" arayışında bir avuç aydın, bir dergiyle harekete geçtiler. Kadro'nun yayına başladığı 1932 yılında "Yaban" romanını yazmıştı. Devrimci aydının halkıyla bütünleşememesinin çığlıkları, yoksul bir Anadolu köyünü kuşatan bozkırda yitip gidiyordu. Canlandırılacak devrimin ilk işlerinden biri, insanlarını ortaklaştıracak, birbirini anlamalarını sağlayacak bir ortak dil yaratmaktı. Bu devrimin herkesin benimseyeceği, ortak çıkarlara dayanan ilkeleri ve değerleri olmalıydı. Sınıfsal çıkarlara dayalı ayrışma ve çatışmaların hüküm sürdüğü koşullarda bu nasıl mümkün olabilirdi?

Gerçekler acımasızdı, 1934 yılı, Kadro dergisinin iktidar isteğiyle kapatıldığı yıldı. "Ankara" romanı aynı yıl yayımlandı. "Yaban"ın kaldığı yerden Cumhuriyet devriminin sorunlarını tartışmayı sürdürüyordu. Köylünün içinde "yaban" durumdaki devrimcinin, şehirli halkla bütünleştiği de söylenemezdi. Devrim Ankara'sında da, onlar, "yabanlar"dı. Yakup Kadri'nin "Ankara"sına, Mithat Cemal'in daha sonra yayımlanan "Üç İstanbul" kitabının adından esinlenerek, "Üç Ankara" da diyebiliriz: Bir, devrimin Ankara'sı; iki, 1930'ların başının, kapitalist çıkarların ayrıştırdığı, romanın yazıldığı günlerin Ankara'sı ve üç, yazarın gerçekleri ütopyada aştığı geleceğin Ankara'sı.

Romanın baş kişisi İstanbullu Selma'nın çevresinde, İnkılâp Ankara'sından tipler tanırız. Bu bölümde bütün insani ölçütler devrimin değerlerine göre belirlenmiştir. Yunan ordusunun Ankara'ya yaklaştığı haberlerini duyunca Ankara'yı terk edip Kayseri'ye kaçan kocası bankacı Nazif'ten ayrılan Selma, Milli Mücadelenin subaylarından Miralay Hakkı Beyin inanmışlığı, kararlı kişiliğinin etkisinde kalarak onunla evlenecektir. Ancak "yeni Ankara"da şirketlere komisyonculuk yapan Hakkı Beyle devrim Ankara'sının genç subayı arasında hiçbir benzerlik kalmamıştır. Gerçekçi Yakup Kadri, tiplerini de zamanın ve koşulların biçimlendirmesine göre yazmıştır.

Romanda yeni Ankara bölümü, lüks otelde bir balo sahnesiyle açılır. Balonun şatafatına sokaktan bakan halkın arasında, sırtında yorganıyla şehre yeni gelmiş, "Yaban"ın köylülerinden biri de vardır. "Yaban"daki Ahmet Celâl'in benzeri diyebileceğimiz, gazeteci Neşet Sabit, balodadır; eleştirel düşünceleriyle inkılâbın tıkanışını ortaya koyar. İnkılâpçı, "yeni Ankara"da da bir "yaban"dır. Neşet Sabit, günün Ankara'sına bakarak sorar: "Yeni Ankara, o eski Ankara'nın bir mütekâmil şekli olmak lâzım gelmez miydi? O millî ateşin hararetinden bu buzdan şehir maketi nasıl çıkmıştı?"

Neşet Sabit, devrim günlerinin Ankara'sının havasını kaybetmiş Selma'yı uyaracaktır: "yok canım, bu gördüğünüz şeyler, bu balo, bu otel, sizin Yenişehir evleriniz, bunlar hep birer hayat kalıbıdır ama bizim inkılâbımızın ateşinde dökülmüş kalıplar değil. Bizim ruhumuzdaki yeni hayat prensibinin, yeni hayat özünün tomurcuğu da çatlamadı. Çatlamış olsaydı, memleketteki hayat şartlarının yalnız küçük bir ekalliyet lehine değil bütün millet için değişmiş olması lâzım gelirdi."

Sermayedar sınıfın, gitgide büyüyen sömürüsü ve alçaklığının kuruttuğu o devrim tomurcuğu, gerçeklerin bağrında yeniden özsuyunu arıyor.

29 Ekim 2012'de halkımızı Ankara'ya, ilk Meclis'e "seferberliğe" çağıran gençlerde o yaratıcı devrim havasının titreşimleri duyuluyor.

Atatürk'ün büyük sırrı

Yakup Kadri'nin, 1933 yılında yazdığı "Büyük inkılâp ve küçük politika" başlıklı incelemesi, sağlığında yayımlanmadı. Ölümünden sonra, Milliyet gazetesi 1976 yılında gün ışığına çıkardı. Cumhuriyetin onuncu yılında gerçekçi bir durum değerlendirmesi olarak okunabilecek bu yazıda önemli eleştiriler var.

Şu şaşırtıcı saptamayı yapıyor: "Demek ki, başlayan bir tarihin tahlilini yapıyoruz. Ve bu tahlili yaparken o anda en müthiş inkıraz unsurlarından birini buluyoruz. Bu, merak ve endişe ile tetkik olunacak bir hadisedir." (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk, İletişim Yayınları 2007, s. 165) Yakup Kadri, kısa sayılabilecek görkemli bir doğuşun içinde "inkıraz", tükeniş görebilecek kadar soğukkanlı bakıyordu. Ona göre, inkılâbı tükenişe sürükleyen iki "irtica gücü" pusudadır: "Bizde inkılâp hamlesine, daima, iki türlü irticanın kemend vurduğu görülür. Bunlardan biri medresenin, öbürü *Babıâli*'nin mahsulüdür." (s. 157) Bunlardan ikincisinin işbaşına geçtiğini görüyordu; Osmanlı'nın devlet artıklarıyla Cumhuriyetin idaresini yürütmek, baştan çürümeyi davet etmektir. Günümüzde ise birincisi iktidardadır ve çöküşün zafer sarhoşluğu içinde, medreseyi yeniden kurmaktadır.

İncelemenin yazıldığı dönemde, Yakup Kadri ve arkadaşları bu bozuluşu önlemede etkin olacak devrimci bir ideoloji ve devrimci kadrolar oluşturmak için "Kadro" dergisini yayımlıyorlardı.

Yakup Kadri'nin Atatürk kitabı

Sonuna kadar inanmış bir Cumhuriyet devrimcisi olarak Yakup Kadri, her aşamada eleştirel yıldırımlarını gerçeğe tutmaktan geri durmadı. 1970 Kasımında, Cumhuriyetin 47. Yılında Milliyet'te şunları yazdı: "Atatürk yalnız bizi bir yarı sömürge olmaktan kurtarmamıştı; bununla yetinmemiş, tekrar yarı sömürge haline dönmekten korumak için de bazı Orta Çağ Müesseselerinin karanlıklarından da kurtarmıştı. Şimdi bu karanlıkların yeniden üstümüze çöktüğünü hissetmekteyiz. Bu silinen Atatürk'ün bugünkü iç politikamızdaki izi." (s. 141-142) Bugüne getiren çürüme belirtilerini her aşamada teşhis ediyor ve uyarısını yapıyordu.

Yakup Kadri'nin, ölümünden hemen sonra yazdığı ve yayımlamak için dokuz yıl geçmesini beklediği "Atatürk, Biyografik Bir Tahlil Denemesi" kitabının 1946 tarihli önsözü de, eleştiri ve uyarı doludur: "Türk inkılâbının kahramanlık safhası kapanarak yerini yalnız maddî

ihtiyaçların çalkandığı 'pragmatik' bir devre bırakmak üzeredir." (s. 12) 16 Ağustos 1946'da yazılan bu cümleler, Cumhuriyetin restorasyonuna ilişkin ipuçları olarak da okunabilir.

Yazar, bozuluşa müdahale etmek için Atatürk'ün kişiliğini çözümlemektedir. Bu, aynı zamanda Türk ulusunun ve Türk devriminin bir çözümlemesine dönüşmektedir.

Derdinden ipucu vermeyen millet

Yakup Kadri'ye göre, Atatürk, Türk halkının iradesinin maddeleştiği kişidir: "On dört milyonluk perişan bir insan sürüsü, dağınık dilekleri, müphem gayeleriyle tek bir adamın, bir idam mahkûmunun şuurunda ve iradesinde birleşiyordu." (s. 32) Bu iradeyi kişiliğinde billurlaştıran kahramanın dehasının en etkileyici yönü de bununla ilgilidir: "Biliyoruz ki, Türk milleti, susan ve derdinden ipucu vermeyen bir millettir. Mustafa Kemal, bu Sfenks'in muammalı çehresini nasıl okuyabildi? Onun granitten gövdesine hangi yerinden hulûl etti? Ve onu nasıl, cins bir küheylân gibi derhal harekete getirdi? Hiçbir âlimin bize keşfedemeyeceği sır işte buradadır." (s. 73) Yakup Kadri, kitabında, Atatürk'ü devrimci sırlarıyla, yaptığı tarihsel işin devasa boyutlarıyla analiz etti.

Son yılların tarihi, Atatürk'ün anısının, emekçi halkı ve cumhuriyetinin lime lime edildiği bir tarih değil midir?

Bu büyük devrimcinin anısı da büyük sırrını korumaktadır; 2012 yılının 10 Kasımında Anıtkabir, yeniden halkımızın dile geldiği, gelecek özlem ve umutlarının birleştiği bir meydan olacaktır. Atatürk'ün anısı, geleceğin ipucuna, halk cumhuriyeti devriminin sahnesine dönüşecektir.

"Yeşil Gece"nin sonu

Türkiye'nin her yerinde ve Ankara'nın meydanlarında 4+4+4 karanlığına direnen öğretmenlerime.

Reşat Nuri Güntekin, Yeşil Gece'yi 1928 yılında yazdı. Aynı yıl 9 Nisan tarihinde Millet Meclisi, Anayasanın 2, 16, 26 ve 38. maddelerini değiştirerek laiklik ilkesini yasalaştırdı. Yeni alfabeye geçilmesi de aynı yıl oldu ve büyük bir eğitim seferberliği başlatıldı. Yeşil Gece, çocukları bilimin aydınlığıyla yetiştirmek için mücadele eden yeni mezun bir öğretmenin romanıdır; dinin kamu yönetiminden uzaklaştırıldığı ve eğitimin neredeyse bütün toplum için sıfırdan başladığı bir dönemde yayımlandı. Her iki gelişmenin izlerini taşır.

Şahin Efendi, Türkiye toplumunun yaşadığı dönüşümün çelişkilerini kişiliğinde temsil eder. Medresede bir softa olarak eğitime başlar ve dürüst, eleştirel kişiliğinin gelişimiyle, dinin bağnazlığından kurtularak, felsefi maddeciliği benimser.

Reşat Nuri, romanın ilk 50 sayfasında Şahin Efendi'nin yaşadığı "itikat inkılâbı"nı ustalıkla anlatır. Kişiliğinde bir devrim yaparak aydınlanan Şahin Efendi, yüzyıllardır, dini bağnazlığın karanlığı mahkûm ettiği Anadolu çocuklarını bilimin ışığıyla aydınlatmak için öğretmen olarak eyleme geçer. Yazarın Şahin Efendi'de en değer verdiği özelliklerden biri, onun düşüncelerini eyleme geçirme iradesidir. Düşünceler, laf olsun diye değil, uygulanmak içindir.

Öğretmenin ihtilâl hareketi

Şahin Efendi, öğretmenlik yapmak için Anadolu'da küçük bir kasabayı seçer. Romanın zamanı, Büyük Savaşın hemen öncesinden başlar, yazıldığı yıllara kadar sürer. Bugün olduğu gibi o zaman da eğitim davası, siyasi bir mücadele alanıdır. Sarıova'da medrese softaları, imam, esnaf, tarikat şeyhi Şahin Efendi'nin karşısına dikilirler. Şahin Efendi, romanın adı olan kavramı, tarihsel bir çerçevede şöyle tarif eder: "Bak şu yeşil türbe kandiline Rasim. Medresenin ilim ve nur

dediği şey bu sisli ışığa benzer... Hep böyle mezarları, insana kasvet ve ümitsizlik veren şeyleri aydınlatır... Erişebildiği yerlerdeki eşyanın şeklini, rengini değiştirir, her şeyi korkulu vehimler ve hayaller şekline sokar... Bir ışık ki sekiz, on adımlık çevresi haricinde yine gece vardır. Asırlardan beri nur diye hep bu yeşil gecenin içinde yaşadık. Ben, aydınlık diye ona derim ki, beş altı saat sonra doğacak gün gibi her yeri, her köşeyi berrak bir mücevher ışığına boğar... Bu yeşil geceye nihayet verecek gün bizden, yeni mektep dediğimiz bu kötü, karanlık viraneden doğacak." (Reşat Nuri Güntekin, Yeşil Gece, s.62, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1990) Reşat Nuri, "yeni mektep" mücadelesinin, yeni toplum savaşımının ayrılmaz bir parçası olduğunu gösterir. Şahin Efendi'nin medreseyi yıkıp yeni okulu geliştirmek için verdiği mücadele bütün kasabayı sarsan bir harekettir. Şahin Efendi giriştiği eylemi tarif ederken diline hep "inkılâp", "ihtilâl" kavramları dolanmaktadır: "Yahu biz, şöyle böyle bir ihtilâl teşkilatı, bir ihtilâl hareketi yaptık... Polisimiz, muallimimiz, fen adamımız hepsi tamam. Allah vere bir şey sezinlemeseler." (s. 85) Sezdirmeden inkılâp yapmak mümkün müdür?

İnkılâp bir günde olmuyor

Yunan ordusu Sarıova'yı işgal eder. Şahin Efendi, kasabada kalır, imamlık yapar görünerek Kuvayi Milliye'ye gizlice yardım eder. Bu anlaşılınca, Yunan adalarından birine sürgün edilir. Yıllar sonra, Cumhuriyetin kurulduğu, "beklediği büyük inkılâp"ın olduğu koşullarda Sarıova'ya döner. Yeniden eski okulunun başöğretmeni olmayı düşlemektedir. Ancak kasabada bambaşka bir gerçekle karşılaşır. Mücadele ettiği gericilerin hepsi, başta sarığı atıp başına bir melon şapka geçiren Eyüp Hoca, yeni düzenin ileri gelenleri olmuşlardır.

Reşat Nuri, Yeşil Gece'de, 1928 yılında, Cumhuriyetin önemli bir sorununu ortaya koyuyordu; gericilikle köklü bir hesaplaşma yapılmamıştı. Egemen sermaye sınıfı, gerici eşrafla kol kola girmişti. Eğitim savaşı da ikiyüzlü eğitimcilerin eline kalmıştı. Romanın sonunda, haksız yere Yunanlılarla işbirliği yapmakla suçlanan Şahin Efendi'ye

kasabayı terk etmek düşer: "Arkasından kaybolmaya başlayan Sarıova'nın hafif ışıklarına son bir defa baktı. 'Çok doğru söylemişler... İnkılâp denilen şey bir günde olmuyor.' dedi." (s. 223) Şahin Efendi, inkılâbın ve zaferin merkezine götüren ortadaki yolu seçerek yürüyüşünü sürdürür.

"Gecenin Ötesi"

Reşat Nuri, ölümünden kısa bir süre önce bir söyleşide, Yeşil Gece'nin devamını yazmak istediğini söylüyor. Kitabın adını da koymuş: "Gecenin Ötesi". Şahin Efendi, yıllar sonra yazarı buluyor, "Ben Ankara'ya gelişimden sonraki hikâyemi anlatacağım" diyor. Ne yazık ki bu roman yazılamadı. Reşat Nuri, 1950'lerin ortasında yapılan bu söyleşide şu saptamayı yapıyor: "Eski kuvvetler dediğimiz taraf, hâlâ eski hâlinde; buna karşılık, benim de yeni kuvvetler dediğim taraf, hâlâ bir avuçtan ibâret." Buna bakınca, 2012 senesinin mart ayında, ellilerden daha iyi durumdayız diyebilir miyiz? Medrese karanlığından beterini getiren 4+4+4 eğitim yasasına Türkiye'nin her yerinde direnen öğretmenlerimiz var; Ankara'nın meydanlarında polisin kirli suyuna, zehirli gazına sonuna kadar karşı koyan eğitim emekçilerimiz bir avuçtan daha çok olduğumuzu belgeliyorlar.

29 Mart'ta İstiklâlde odaların yürüyüşündeydim. Yeşil gecenin sonunu getirecek gerçeğin ipuçlarını şu haykırışta buldum. Biraz değiştirmeme izin verirseniz, şöyle bağırıyorduk: "Gün gelecek, devrim olacak, AKP halka hesap verecek!" Doğru, devrim bir günde olmuyor, ama er geç olacak, bu sefer, gericilikle köklü bir hesaplaşma olacak...

Zindanda yazılan başucu kitabı

Ortaklaşa, belirli bir sıradüzeniyle kitaplar okuyup üzerinde tartıştığımız bir çalışma yürütüyorduk. O haftaki kitabı tartışmaya tam başlayacaktık ki, kırk yaşlarında bir kadın katılımcı, isyanla, "Neden kimse bana

bu kitabı 16 yaşında okutmadı?" diye söze girdi. "Bu kitabı o zaman okusaydım, belki bambaşka bir insan olurdum..." Kırk yaşlarında bile insanı isyana sürükleyen kitap, Çernişevski'nin dilimize "Nasıl Yapmalı?" adıyla çevrilen kitabıydı. 19. Yüzyılın ortalarında Rusya'da, toplumsal sorumluluk duygusuyla dolu, akılcı bir bakış açısıyla olaylara bakan, yaşamlarını yeni bir ahlakla kurmaya çalışan ve çürümüş toplumu değiştirmek için mücadele eden yeni insanları anlatıyordu.

Çernişevski'nin "Nasıl Yapmalı?" romanı

Yazar, kitabı 1862 yılında kapatıldığı Petropavlosk kalesindeki hücresinde yazmıştı. Ağır bir sansürün denetimi altında yayın yapılan koşullarda, nasıl bir mucizeyle sansürü aşmayı başardığı bilinmez, 1863'te, Sovremennik, Çağdaş dergisinde tefrika edilmişti. Yayımlanır yayımlanmaz, "Nasıl Yapmalı?" ilerici Rus gençliğinin el kitabına dönüşecekti. Yeni insanların ahlaki değerlerini, kadın erkek ilişkilerindeki dürüstlüklerini, toplumdaki adaletsizliklere tepkilerini sergileyen roman biçiminde yazılmış bir ders kitabıydı sanki. Sonraki Rus devrimcileri, bu kitabın esinlendirici gücünden çok etkileneceklerdi.

Krupskaya anılarında, "Nasıl Yapmalı?"nın Lenin'in başucu kitabı olduğunu ve defalarca okuduğunu yazar. Lenin'in etkilenmesi bununla sınırlı değildir. Komünist parti örgütünün oluşturulması için yapılması gerekenleri incelediği kitabın adını Çernişevski'den ödünç alır: "Ne Yapmalı?" Adları aynı olan bu iki kitap dilimize çevrilirken birbirine karışmasın diye "ne" ve "nasıl"la birbirinden ayrılmıştır.

Plehanov, Çernişevski'yi incelediği yapıtında, "Ne Yapmalı?"nın kazandığı olağanüstü başarının sırrı neydi peki?" sorusunu şöyle yanıtlar: "Bütün edebiyat yapıtlarının sırrıydı bu sır: Okur yığınlarının büyük bir kısmını derinden ilgilendiren sorunlara canlı ve herkesin kolayca kavrayabileceği bir cevap getiriyordu bu roman." Çernişevski'nin yeni insanları, 1860'lar Rus devrimcilerine model oldukları gibi, 1960'larda ve 70'lerde bizim devrimcilerimizi de derinden etkilemiştir. Rahmetov'a benzeyen, zorluklara göğüs geren, özverili,

halk sevgisi dolu devrimciler sermaye zulmüne büyük bir direnç göstermişlerdir.

İki binlerde de, bizim küçük okuma topluluğumuzdan orta yaşlı hanımı böyle isyana sürüklemişti işte.

Kendine kötülük eden halkla hesaplaşma

Çernişevski, ilkin sanat felsefesi çalışmaları yapmıştı. Belinski'nin açtığı yoldan edebiyat eleştirisine sarılmıştı. Puşkin'in 1830'larda kurduğu Sovremmenik'i, halk kökenli yazarların odağında olduğu bir mücadele dergisine dönüştürmüştü. Edebiyat eleştirisini, Dobrolyubov benzeri ardıllarına bırakarak, siyasal iktisat çalışmalarına ağırlık verdi. "Nasıl Yapmalı?", o güne kadar geliştirdiği düşünceleri halka taşıması için, hapishane yalnızlığında, bir kapı açtı.

Kitabın etkisinde, yazarın aralara girerek doğrudan okura seslenişlerinin de payı vardır. Daha baştan okurla bir tartışmaya girer: "İnsanlara karşı böylesine kötü olduğun için sana dargınım; oysa insanlar sensin: bu durumda nasıl oluyor da kendine karşı böylesine kötü olabiliyorsun? (...) Ama senin kötülüğün kafanı kullanamayışından kaynaklanıyor, bu bakımdan da sana kızarken sana yardım etmek zorundayım." Büyük bir alçakgönüllülükle şunu da yazıyordu: "Yararını göreceksin beni okumanın. Gerçek, güzel şeydir, kendisine hizmet eden yazarın eksiklerini kapatır. (...) Ama seni uyardım, sanatın, yeteneğin damlası yok bende dedim ve sen artık benim hikâyemin bütün üstünlüğünün gerçekliğinde olduğunu biliyorsun."

Gerçekle buluşmayı, yaşamınızla hesaplaşmayı göze alıyorsanız, Çernişevski'nin "Nasıl Yapmalı?"sına geç kalmayın!

Karşıdevrimin Yıkıcılığı

Bilimsel bakışla AKP ve "İkincilerin Cumhuriyeti"

Ak kurt, kara tahtayı daha bir yol kemir,
çekin ki körükleri
ateşe girdi demir.
Nâzım Hikmet

Son genel seçimden önce, 2010'da yayımlanan İkincilerin Cumhuriyeti kitabında ChristosTeazis'in AKP'yle ilgili öngörüsü gerçekleşmiş görünüyor: "Kanımca Adalet ve Kalkınma Partisi bir dönem daha iktidarda kalacak ve bu üçüncü döneminde devletin yeni kırmızı çizgilerini belirleyecektir ve yeni oluşacak herhangi bir siyasi oluşum da siyasetini bu yeni kırmızı çizgiler üzerinden yürütmek durumunda kalacaktır."

AKP'nin üçüncü dönemi "yargı işini halletmekle" başladı. Üniversiteye "türbanlı" girmek yasak olmaktan çıkarken, yasalara dayanarak, "türbanla" ders izlenemeyeceği uyarısında bulunan öğretim üyesi Rennan Pekünlü'ye verilen hapis cezasıyla yeni durum tescillenmiş oluyor. İşte, size yeni kırmızı çizgi; "türbana" yan bakan yanar!

Eski düzenin en bilinen kırmızı çizgisi, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasıyken, şimdi bir tek bağımsızlığının ilan edilmesi eksik kalmış bu devletin yöneticisi, ABD işbirlikçisi Barzani Ankara'ya geldikçe

kırmızı çizgiler genişleyerek kırmızı halıya dönüşmektedir.

Esad'ın iktidarda olduğu bir Suriye ise, Türkiye'nin yeni kırmızı çizgilerinden biri haline getirilmiştir. Hatay'ın, Suriye'ye saldıran "ÖSO" komandolarının yolgeçen hanına çevrildiği koşullarda, silah sevkiyatı devletin ambulanslarıyla, gazetecilerin fotoğraflayabileceği ölçüde pervasızca yapılmaktadır.

TESEV'cinin zulme sivil desteği

Teazis'in, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde AKP üzerine hazırladığı doktora tezinden kitaplaştırılan İkincilerin Cumhuriyeti'nin öngörüsünü, bu yeni kırmızı çizgileri benimseyen bir "yeni oluşumun" doğrulama girişimi de eksik değildir.

CHP, Kemal Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığa getirilmesiyle birlikte artık "yeni bir siyasi oluşum" olarak değerlendirilmektedir. Bu yeni oluşumu adlandırmak için "Yeni-CHP"den "Ak-CHP"ye uzanan bir dizi öneriye Aydınlık yazarlarında sıkça rastlıyoruz. Hatay halkı, 16 Eylül 2012'de, AKP'nin savaş politikasına tepkisini bir mitingle göstermek isteyince, yasakla ve polisin görülmemiş saldırısıyla karşılaştı. Bu manzara karşısında CHP Genel Başkanı ne yaptı? Bir hafta sonra Hatay'a gitti ve valinin makamından, miting yasağını TESEV Türkçesiyle şöyle savundu: "Dolayısıyla burada eğer bir sivil toplum eylemi olacaksa, o sivil toplum eyleminin bölgeye, halka zarar mı, yarar mı getireceğinin iyi düşünülmesi lazım. Bu çerçevede kararı verecek olan buradaki yönetimdir." İktidarın zulüm sahnelerini "ak"lamak, halkın isyanını bastırmak için kendi seçmenini bile kaybedecek bir yol izleyerek AKP'nin yardımına koştu. "Yeni oluşum" Y-CHP için de Esad'lı Suriye, kırmızı çizgi olarak kabul edilmiş görünüyor.

Gericilerin ikinci dini demokrasi mi?

Y-CHP'nin birçok konuda AKP'nin stepnesi gibi hareket etmesi, Teazis'in öngörüsünün büyük ölçüde gerçekleştiğini düşündürüyor. Cumhuriyetin yıkımı, yeni bir rejimin fiilen kuruluşu tamamlanmıştır. İş

yeni anayasaya ve birkaç "fotoşop" rötuşuna kalmıştır.

AKP'nin, "Balyoz" mahkûmiyetleri, imam hatipleştirilen ilk ve ortaöğretim sistemine geçiş, TSK'yi etkisizleştirme, Harp Okullarını imam hatip mezunlarına açma, basını büyük ölçüde yandaşlaştırma başarısıyla taçlandırdığı yeni kongresini daha iyi değerlendirmek için ChristosTeazis'in kitabı yararlı olacaktır. Yazar AKP'yi Cumhuriyet tarihi içindeki köklerine inerek inceliyor. "İslamcı hareketin" güçlenme ve iktidarı ele geçirme sürecini, yön veren aktörleri ve İslami harekete getirdiklerini zengin bir kaynakçaya dayalı olarak öğrenme olanağı buluyoruz. Bu tarihin en kilit kavramlarından birinin "demokrasi" olduğunu görmek doğrusu çok düşündürücü. İslamcıların en çok savundukları ve yasaları değiştirdikçe güçlendirdikleri, ne mene bir şey olduğunu bugünlerde en iyi Hataylıların öğrendiği bu "ileri" demokrasi oluyor.

Teazis'in kitabı bilimsel ve dışarıdan bakışın getirdiği nesnellikle AKP'yi daha iyi anlamak için iyi bir başlangıç.

(ChristosTeazis, İkincilerin Cumhuriyeti, Mızrak Yayınları, 2010, İstanbul)

Altyapı dinamitleyicileri

Anlarsınız, okurken yanlış bir şiiri,
kendi sesinizle dirilttiğiniz düşman
ne kadar köprü varsa yaşamla aranızda
biliyor önce onları atmak gerektiğini,
sözcüklerle kurulduğunu biliyor köprülerin
geçmiş serüvenleri bugüne bağlayan.
Kemal Özer

• • •

Doksanlı yılların başı olmalı. Üniversitede felsefe öğrencisi arkadaşım Kâzım, sevinçle yanıma gelmişti, elindeki gazeteyi gözüme sokarak,

"MEB klasikleri, yeniden basılıyormuş" demişti. Bunda bu kadar sevinecek ne var dememeli, kısa süre içinde, bugünün parasıyla bir iki liraya koca koca kitapları alıp okumaya girişmiştik. Condercet'nin "İnsan Zekâsının İlerlemeleri Üzerinde Tarihi Bir Tablo Taslağı" kitabını Cağaloğlu'ndaki küçük MEB kitabevinden alıp İnsancıl'da seminer konusu yapmıştık. Madam de Stael'in "Edebiyata Dair"i, Balzac'ın "Kuzen Pons"u, 1940'ların çeviri seferberliğinden çıkagelen, 90'larda yeniden basılan ve kitaplıklarımızda yer alan onlarca kitaptan ilk aklıma gelenler. Seminer konusu yaptığımız kitaplardan biri de, Manş ötesinde heyecanla karşılanan Locke felsefesinin etkisinde Fransız filozof Condillac'ın, duyumcu felsefesini geliştirdiği "İnsan Bilgilerinin Kaynağı Üzerine Deneme"siydi. 90'ların ilk yarısında, MEB klasikleri, Shakespeare'in, İbsen'in oyunları, eski Yunan tragedyaları hiç ummadığımız bir zamanda elimizin altındaydı.

AKP iktidarının ilk işlerinden biri, Topkapı Sarayının eklentisi bir binadaki MEB basımevini kapatmak, Şehremini'deki MEB yayınları merkezini tasfiye etmek oldu. Cağaloğlu dışındaki MEB kitabevleri de kapatıldı. 40'ların aydınlanma rüzgârını bizim kuşaklara taşıyan bir köprüyü bilinçli, kararlı, acımasız bir politikayla havaya uçurmuşlardı.

Kitabı yol üstünden atmak

Bilginin insanlara ulaşmasını sağlayacak altyapıları planlı bir biçimde dinamitliyorlar. Eskiden Karaköy ve Kadıköy iskelelerinin içinde gazete, dergi ve kitap satan açık köşeler vardı. Vapur beklerken, ayın dergilerini karıştırıp satın alabiliyordunuz. Raflarda azımsanmayacak sayıda kitap sergileniyordu. İskeleleri yenilediler ve kitapçıları buradan attılar. Yerine ne koyduklarını, Kadıköy'deki vapur iskelesinin girişinde sizi karşılayan, bardakta GDO'lu mısır satan dükkânlardan görebilirsiniz. Bu gazete köşelerinden sonuncusunu da, geçen yıl Tünel'in Beyoğlu çıkışında, belki de elli yıllık yerinden attılar. Kimin hangi gazeteyi alacağını daha söylemeden bilen yılların gazetecisine, Tünel'in kapısında piyango bileti satarken rastladım bir süre. Gazete ve kitaba ulaşmak gitgide

zorlaştırıldı. Koca İstanbul'da aradığınız kitabı bulabileceğiniz tek bir kitabevi bile olmadığını söylesem pek abartmış olmam. Bilinçli, kararlı, acımasız bir politikayla yol üstünde kitap, gazete, dergi bulacağımız köşeler havaya uçuruldu.

Sırada tiyatro var

Beyoğlu'nda gönül rahatlığıyla film izlenecek bir sinema bırakmadılar. Kaç yıldır kapalı olduğunu unuttuğumuz AKM çürürken, AVM'lerde tiyatro izlemeye mahkûm edildik. Geçenlerde, İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda, Brecht'in "Sezuan'ın İyi İnsanı"nı izlemek için, Cevahir AVM'sine gittim. Çarşının kalabalığı ve baş ağrıtıcı gürültüsü içinde oyunu bekliyoruz, bir fuayeye bile gerek görmemişler. Labirent gibi bir aralıktan geçerek salona girdik. İnsanca davranılmayan koşullarda tiyatro izliyoruz.

Oyunda Brecht'in Shen Te'si bağırıyor:

Ey mutsuzlar!
Kardeşinizi boğazlıyorlar, siz göz yumuyorsunuz
Çığlıkları duyuluyor, ama siz susuyorsunuz.
Aramızda dolaşıp kurbanını seçiyor zorbanın teki
Sessiz kalırsak bize dokunmaz diyorsunuz.
Bok yiyorsunuz!
Ne tuhaf yer burası, sizler nasıl insanlarsınız!
Haksızlık varsa bir yerde eğer, ayaklanmalı insanlar
Ayaklanma olmuyorsa, batsın o şehir yerin dibine,
Yansın bitsin, kül olsun karanlıklar basmadan.

***

Duydunuz mu; devletin tiyatrosunda haksızlığa karşı ayaklanma çağrısı yapılıyor. Yalnız bu mu, başkaları da var; 2012 Tiyatro mevsiminde İstanbul Belediye Şehir Tiyatrosunda Aziz Nesin, Bilgesu Erenus, Sartre'ın oyunları oynanıyor. Nasıl olur!

Bilinçli, kararlı, acımasız bir politikayla dinamitlemek için harekete

geçiyorlar.

Karşıdevrimde altyapıları çökertmek, en temel strateji ve taktik demek oluyor.

Şeriat Mühendisliği

Toplumun dönüşmesinden korkan ideologların, yıllardır aşağılayıcı dille ortaya attıkları bir kavram var: "Toplum mühendisliği". Bu kavramı tarihteki devrimleri ve devrimcileri karalamak için olumsuz bir içerikle donattılar. Başta Jakobenler, toplumu zor uygulayarak değiştirme çabasına giriştikleri için toplum mühendisliği etmeye kalkmışlardı. Toplum ise dokunulmaz, değiştirilemez, kendisini değiştirmeye çalışanlara haddini bildiren gizemli bir varlıktı, Jakobenlere boyunun ölçüsünü vermişti. Tarihin gördüğü en köklü bir başka devrimci topluluk, Bolşevikler de, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla toplumun dersini almışlardı. Toplum mühendisliği eleştirisinin bizdeki en temel hedefi Cumhuriyeti kuran devrimcilerdi. Kemalizm, bir toplum mühendisliği projesi olarak, dinin etkisini kırmaya çalışmış, toplumun geleneksel değerlerini baskılamış ve yabancı bir kültürle donatmaya kalkışmıştı. İşte o da, dinci iktidarı destekleyen geniş halk kesimlerinden hak ettiği cevabı alıyordu.

"Toplum mühendisliği", egemen ideolojinin en gözde kavramlarından biri oldu. Bunun yanına bir de "vesayet" kavramı getirdiler. Sermaye ideolojisinin tarihsel ve toplumsal ilişkilerin üzerini örten, eklektik kavram ve düşünce kırıntıları, kitle iletişim diline çevrilerek toplumun etkin kesimine sindirildi. Egemen ideolojinin yeni formasyonu, sermayenin yeni çıkarlarıyla bağlıydı. Dünyada açılan yeni dönemin koşullarında sermaye sınıfının, toplumu akılcı bir biçimde düzenleme ve değiştirmeyi çağrıştıran, "toplum mühendisliği" kavramından bir umacı yaratması son derece uyumludur. Emperyalizmin dünyayı savaşlar

ve kıtlıklar sahnesine çevirdiği koşullarda, toplum ve mühendislik gibi akılcı ve düzenleyici düşünceler içeren kavramlar, seçeneklere dayanak sağlayabilirdi. Yugoslavya'nın parçalanmasından, Irak'ın yerle bir edilmesine, Libya'nın dağıtılmasına, son yirmi yılda gerçekleşenlere bakarsak, toplumları yıkıp, topluluklara çeviren toplum düşmanı bir emperyalist politikanın yürürlükte olduğunu görürüz.

İki yüzyılın kazanımını silmek

İnsanlığın her türlü yıkımı demek olan "serbest piyasa" ise bu dönemin tanrısıdır. Sermayenin sınırsız kâr güdüsünün önünde hiçbir engelin kalmaması için insanlığın bilincinin körleştirilmesi temel program olmuştur. Son otuz yıldır Aydınlanma karşıtlığı burjuva düşüncesinin ortak çizgisidir. Postmodernizm denen eklektik ideolojinin temel işlevi akılcılığın yıkımı olmuştur. "Toplum mühendisliği" aşağılaması da bunun politik yansımasıdır. Gerçekte, toplum mühendisliğini yadsıyanlar, sermayenin, son yirmi yılda insanlığın ve dünyanın durumunu dayanılmaz acılarla altüst eden bir toplum mühendisliği yürüttüğünü saklamaya çalışıyorlar.

Bu sermayeci toplum mühendisliğinin bizdeki karşılığı, bu kavramı onlardan alıp özüne kavuşturacak olursak, şeriat mühendisliğidir. Şeriat mühendisliği, toplumumuzu iki yüz yıldır kazandığı bütün ileri değerlerden, hak ve hürriyetlerden yoksun bırakarak, ilkel bir ideolojinin çemberi içinde yaşamaya mahkûm etme işidir. Şeriat mühendisleri imam hatip liselerinden yetişmişlerdir. Bu okullarda okuyamayan, sol görünümlü yeni mürteciler ise eksiklerini batının burjuva düşünce okullarından topladıkları dökün tülerle kapatmaktadırlar.

Şeriat mühendislerinin alet çantası

Karikatürcüler, mühendislik öğrencilerini T cetveliyle simgelerler, şeriat mühendislerinin de toplumu indirgemek için kullandıkları simge düzeyinde alet edevatları var. Bunların başında türbanın geldiğini hepimiz biliyoruz. Son günlerde en etkili aletlerinden birini

daha, gerilemeye direnen halkımızın üzerinde kullanmaya başladılar; polisin eline verdikleri zehirli gaz tüpleri, yaşam kıpırtısı gösteren her topluluğun gözüne sıkılmaktadır. Şeriat mühendisliğinin en etkili aleti ise 4 kodlu yeni eğitim sistemidir. Bunlara ormanlarımızı, dağlarımızı, derelerimizi, tarlalarımızı delik deşik eden HES kodlu bir akını da ekleyebiliriz; akıncıların şeriat mühendisliği doğayı hizaya getirmekte ve yaşamın suyu, yeşili, kanı canı kapitalistlerin kasasına dolan paraya çevrilmektedir. Kuşkusuz bütün toplumu yeni düzen gereklerinde eğitmek için televizyon ve gazeteler stratejik önemdedir. Şeriat mühendisliğinin zor aygıtı da yıllardır işbaşındadır; Silivri toplama kampı ve ÖYM kodlu mahkemeler...

Ne diyelim; şeriattan korkma, geç kalmaktan kork; erken teşhis toplum kurtarır!

Yobazın ekonomi politiği

Sarıgazi cemevinde Sivas Katliamı anmasına gidiyordum. Bir Pazar akşamı, trafiğin en yoğun olduğu caddeyi geçince orda olacağım... Caddede vızır vızır araçlar. Trafik ışıklarını gördüm, oraya yürüdüm. Fakat ışıklar çalışmıyor. Çaresiz, vızır vızır otomobillerin arasında dans ederek karşıya geçmeyi becerdim. İnsan, tekerleği bulmuş, sonra kapitalizme kapılmış, otomobili icat etmiş, petrolü çıkarmış, şehirleri trafiğe boğmuş ve yine de yılmamış, onu denetleyecek kurallar oluşturmuş. Trafik işaretleri geliştirmiş, caddelerde trafik ışıklarıyla yayaya yol açmış. Fakat bizde, insan, yeni bir aşamaya geçmiş belli ki; trafik ışıklarını iptal, kuralları uygulamama dönemini başlatmışlar.

Dans ederek geçtiğim caddenin adını kırmızı bir tabelada okudum: "Esk Ankara Caddesi". "İşte, günün anlam ve önemine uygun bir benzetme" dedim. Sivas Katliamını anlatmaya, trafik ışıkları söndürülmüş, Eski Ankara Caddesi'nden başlıyorum. Bu, yobazın zihniyetini pek iyi anlatan

bir benzetmedir. Yobaz, insanlığın bugüne kadar geliştirdiği hiçbir toplumsal değer ve kuralı tanımayan insan demektir. Yobaz, trafik ışıkları söndürülmüş caddede karşıdan karşıya geçmek gibi, akılcı hiçbir denetlemenin tanınmadığı bir yaşamı toplumda zorunlu kılma politikasının militanıdır. Hukuk mu, benim kitabımda yazanlar dışında hiçbir hukuk olamaz diyor. Vicdan mı; o da ne? İnsan sevgisi mi; bizden ve onlardan olana göre değişir... Ya da yaratandan ötürü lafta severiz... Hoşgörü; "asmayalım da besleyelim mi yani!" Bilim; "sen çamurdan yaratılan insanın maymundan geldiğini söylersin ha!" Felsefe; hikmettir, "hilkat"in mucizelerini yorumlamak neyine yetmiyor!

Yobazın patronu

Yobaz, halkımızın özlü sözüyle niteleyecek olursak, insanlıktan nasibini almamış insan demektir. Bilimden, felsefeden, sanattan, hukuktan, ahlaktan yoksun bir yaşama razıdır. Sivas katliamını yapan yobaz, onlarca insanı yakmış olmaktan hiçbir pişmanlık, hiçbir vicdani sızı duymaz. Fırsatını bulduğunda tehdit ederek, övünçle, "Yaktık, yine yakarız!" diye bağırır. İşverenleri, yobazı doğururken vicdanını sezaryenle aldırmışlardır.

Kimdir yobazın patronu? Türkiye'nin patronu, sermaye sınıfı yobazın da patronudur. Ülkeyi sömürü cennetine çevirmek için insanlığı yıkıp yakma işini yobazlara ihale etmiştir. Yobazın çoğunluğu oluşturduğu bir ülkede taşeron işçilik olağan hale getirilmiştir. Sendikalaşıp hakkını aramak yerine boğaz tokluğuna iş bulduğu için patronuna şükreden bir işçi sınıfından başka daha ne ister patron? Sömürüye rıza gösterip ilahi adaletin öte dünyada sağlayacağı cennet için dua eden bir işçi, egemen sınıfın ballı rüyasıdır. Gerektiğinde savaşa sürmek için yobazdan daha iyi bir asker olur mu? Din ve milliyeti için kardeşini bile kesmekten geri durmayacak bir insan, bu patronlar ve onların devleti için ideal insandır.

Hükümeti ve devleti

Yobaz, Sivas Katliamıyla, hükümet olmaya giden yolda önemli bir

aşama kat etmiştir. O gün, Madımak otelinden 33 aydının isli cesetleri çıkarılırken, başbakan Çiller, "Halkımıza bir şey olmamıştır, otelde dumandan zehirlenenler var" diye açıklama yapmıştır. Cumhurbaşkanı Demirel, danışmanı Cüneyt Arcayürek'in yazdığına göre, "Karıştırmayın şu memleketi, Aziz Nesin tahrik etmeseydi" demiştir. Daha olayın acıları yürekleri dağlarken kurbanlar suçlu, katiller haklı ilan edilmişti. Hemen arkasından yobazı yargılayan mahkemeler kuruldu, on bin kişinin katıldığı bir katliamda bula bula yargılayacak 105 suçlu buldu. Günü geldi dava zaman aşımına uğratıldı. Günün başbakanı çıktı, mahkeme sonucu halkımıza "Hayırlı olsun!" dedi.

Hükümette süreklilik, devlette devamlılık esastır. 19 yıl sonra, Sivas Katliamı kanamaya devam ediyor. Artık her yer Sivas'tır ve bir "tahrik" olmayagörsün yobazın ne yapacağı hiç belli olmaz.

Ne demişti yobazın yaktığı insan:

"Bir gün gelir bu kör acı kendisine bilenir
Zamana katmer katmer bir gül anlam eklenir
(...)
Görmese de altıok metin oğul veren günleri
Toprağın tavından sezip, kemikleri şenlenir

Sivas'ın acısını yenecek insan, oğul veren günlerin insanı, geleceğin Türkiye'sinin insanlıktan nasibini almış insanı olacaktır.

Adaleti kaybettim hükümsüzdür

Cumhuriyet gazetesinde, 15 Haziran 2012 günü, "Sağır ve dilsize 25 yıl istemi" haberini okuyunca Charlie Chaplin'in filminden bir sahne düştü aklıma. Abidin Yağmur'un haberinde şunlar yazıyor: "Mersin'de hamallık yapan sağır ve dilsiz Mehmet Tahir İlhan, 21 Nisan 2011'de Çiftçiler Caddesi'ndeki bir eylem sırasında gözaltına alınarak tutuklandı.

İlhan hakkında 'örgüt adına suç işlemek', 'örgüt propagandası yapmak', 'görev başındaki memura görevini yaptırmamak için direnmek' iddiasıyla 25 yıl hapis istemiyle dava açıldı. Özel yetkili 8. Ağır Ceza Mahkemesi'nce tutuklu yargılanan İlhan'ın eşi, 6 çocuk annesi Necmiye İlhan, 'Halden çıkıp eve giderken gösteri yapanların arasında kalmış. Çocuklarımla perişan oldum, eşimin serbest bırakılmasını istiyorum' dedi."

Altı çocuğun ekmeğini sırtındaki yükten çıkaran Mehmet Tahir bir yıldan uzun bir süredir hapiste; çocukları aç! Doğuştan sağır ve dilsiz Mehmet, duymadığı sloganlara olmayan diliyle katılarak örgüt propagandası yapmaktan hapis yatıyor ve daha da 24 yıl hapis yatması isteniyor.

Komedi filmleri gerçek olursa

Charlie Chaplin'in, Modern Zamanlar filmindeki yürüyüş sahnesi canlandı gözümde. Chaplin'in işten atılan küçük adamı, yanlışlıkla bir kamyonun arkasına düşen kızıl bayrağı sahibine vermek için uğraşırken işçilerin protesto gösterisinin tam önünde bulur kendini. Polisin saldırısıyla gösteri dağıtılır, Şarlo elinde bayrakla yürüyüşün elebaşısı olarak hapsi boylar. Charlie Chaplin'in birçok filminin taklidini çeviren Kemal Sunal'ın yetmişlerde yaptığı bir filmde de bu sahnenin benzeri vardır. Film sahneleriyle taşınan tavırlar gün geliyor hayat gerçeği olup çıkıyor.

Chaplin, Büyük Bunalım döneminde işçi-patron çatışmasını Modern Zamanlar'da vurucu imgelerle gösterir. İşçi, işsiz, serseri olarak, istikrarlı ve güvenli bir yaşam olanağı bulamadan ordan oraya sürülen Şarlo'nun yaşadıkları, temeli büyük haksızlığa dayanan bir toplumun olağan işleridir. Bu sistem, emekçi için adım başı suç ve ceza icat etmiştir. Sokakta elinde sopasıyla kasılarak yürüyen polislerle Chaplin'in küçük adamının başı sürekli derttedir.

Suç ve ceza

Hoşnutsuzluk ve başkaldırının yükseldiği koşullarda cezalar da

şiddetlenir. Burjuvazinin korkusu ile acımasızlığı doğru orantılı değişir. Sağır ve dilsizden örgüt propagandacısı imal etmek gibi mantıksızlıklar olağan hale gelir. Hâkim sınıfın zalimliği sınır tanımaz olur.

Adaletin kılıcı acımasızdır ama kime keskin kime körleşmiş tarafını indireceğini çok iyi bilir. Örnek olsun, birkaç gün önce çıkarılan bir Bakanlar Kurulu kararı, özelleştirilen beş şirketle ilgili verilen mahkeme kararlarını hükümsüz ilan ediyordu. Bu karar karşısında, 15 Haziran 2012 tarihli Cumhuriyet'te anayasa hukukçusu Mümtaz Soysal "Katmerli Hukuksuzluk" başlıklı yazısında, "Bir sistem kendisini bu derece inkâr edebilir mi?" sorusunu ortaya atıyordu.

Aynı gün, aynı gazetede Grup Yorum konserine gittiği için hapisle yargılanan öğrencinin davasının haberi de var. Silivri duruşmalarının haberleri de bir sayfaya yakın. Aynı gazetede bu kadar mahkeme haberiyle karşılaşınca şunu düşündüm: Gazetelerin ekonomi, kültür sayfaları gibi özel bir konuya ayrılmış sayfalarıyla birlikte, hemen adalet sayfaları açmalarının zamanı gelmiştir. Yalnız bu sayfanın başlığının ne olacağı önemli bir sorundur. Sağır ve dilsiz hamala örgüt sloganı atmaktan 25 yıl hapis cezası isteyen bir mantığa adalet denemeyeceğine göre, bu sayfaya adalet başlığı uygun düşmeyecektir. Adaletsizlik dense, o da pek güzel durmuyor; gerçeği kör kör parmağım gözüne söylemek...

Tarihin hızlandığı koşullarda devrimler doğuyor; eski düzeni yıkıyor. İnkârın inkârı da diyebiliriz. Devrimler, eski düzeni hükümsüz ilan ediyorlar. Suç ve cezanın mantık, izan, insanlık sınırlarını zorladığı koşullarda "hükümsüzdür" kavramı kendini dayatıyor. Mahkeme sayfası için iyi bir başlık olmaz mı?

Orman Kanunlarının Öğreticiliği-1

Felsefe doktoru Karl Marx'ın düşünsel ilgi alanına siyasal iktisadın

girmesi, Ren Eyalet Meclisinde görüşülen "Odun hırsızlığı yasasının" tartışmalarını, yayın yönetmenliğini yürüttüğü gazeteye yazması sürecinde olur. Marx'ın düşünsel çalışmalarının, kapitalist toplumun anlaşılmasında ve aşılmasında açtığı büyük çığıra bakarak, orman kanunlarının şaşırtıcı bir başlangıç öğesi olması ilginçtir.

Marx'ın düşünsel gelişiminin ilk uğraklarından birini yansıtan bu makaleleri Cem Çomunoğlu ile Alper Yavuz, çevirerek bizim için bir dipnot olmaktan kurtardılar. İnsancıl'ın birkaç sayısında yayımlanan yazılarda, hukuk eğitimi gören Marx'ın suç, ceza, yasa ve sınıf çıkarları arasındaki ilişkiyi, güncel toplumun somut bir uygulamasından yola çıkarak derinlemesine sorguladığını görüyoruz.

Balta ile testere

Marx, mecliste yasa yapan kapitalist sınıfın temsilcilerinin sınıf içgüdülerinin yasa maddelerinin yazımına nasıl yansıdığını ayrıntılı biçimde çözümleyerek, suç ve ceza ilişkisinin sınıflı toplum için nasıl özel mülkiyet önyargılarıyla kurulduğunu gösteriyor. Yasa yazılırken kavramların seçiminde, köylülerin hakları sözkonusu olunca vurdumduymaz davranan milletvekilleri, kendi çıkarlarını ilgilendiren konularda ise kuyumcu terazisi gibi duyarlıdırlar. Burjuvazinin henüz devrimci olduğu bir çağda, halkın desteğine gereksinim duyduğu dönemde bile kaçınmadığı bu acımasız ayrımcılık bugün dünyanın bütün meclislerinde temel yöntemdir. Bizde ise, daha da ötedir; egemen sınıfın çıkarlarını kanun diline çeviren "torba yasa" keşfedilmiştir.

Marx, bu ayrımcılığı orman özgülünde şöyle somutluyor: "Meclis devrilmiş odunların toplanması, orman düzenleme kurallarına uymama ve odun hırsızlığı arasında ayırım olduğunu reddetmektedir. (...) Orman düzenlemelerini ihlaller sözkonusu olduğunda eylemin karakterinin belirlenmesini reddederek bu eylemler arasındaki ayrımı inkâr etmekte, ancak orman sahipleri sözkonusu olduğunda bu ayırımı gözetmektedir." Kurumuş bir ağacı yakmak için ormandan

alıp götürenle yaş bir ağacı keserek alanı aynı "hırsız" kategorisine sokmakta ve buna göre cezalandırmakta duraksamayan meclis, orman sahipleriyle ilgili bir konuda yasaya şunu yazmaktadır: "Kerestelik ağaç keskin ağızlı aletlerle kesilir veya balta yerine testere kullanılırsa ağırlaştırılmış durum olarak kabul edilir."

Marx bu tutumu şöyle eleştirir: "Meclis bu ayırımı onaylar. Kendileriyle ilgili bir sorun sözkonusu olduğunda bir baltayla testereyi dürüst bir biçimde ayırt eden duyarlılık, kendi dışındakilerin sorunları söz konusuysa yere düşmüş odunla canlı ağaç odunu arasında ayırım yapmayı reddederken dürüst değildir." Bunun sonucu ceza ile adaletin birbirine karışmasıdır.

Torbalı yozlaşma

Torba yasalardan biri, yurtsever aydınları, yıllardır hiçbir suçu olmaksızın Silivri hapishanesine kapatan ÖGM'lerin adını Terörle Mücadele Mahkemeleri olarak değiştirme inceliğini gösterdi. Yeni yasayla (2012), Silivri tutsaklarının tahliye talepleri reddedilirken, 70'li yılların faşist katilleri birer birer hapishaneden serbest bırakıldı. Görülüyor ki, Marx'ın orman kanunlarındaki ayrımcılık çözümlemesi, günümüzde de geçerliliğini sürdürüyor. Toplumda "orman kanunlarının" tek yasa haline getirildiği koşullarda, egemen sınıfın meclis adamları kimi cezalandırıp kimi ödüllendireceğini kuyumcu terazisinde değerlendirecek ölçüde duyarlılar.

Marx aynı yerde Montesquieu'nün şu sözünü aktarıyor: "İki türlü yozlaşma vardır. Birincisi, halkın yasalara uymadığı durumlar, diğeri ise yasaların halkı kötü yola itmesi. Bu ikincisi iyileştirilemez bir hastalıktır çünkü düzelmeyi sağlaması gerekenin kendisi düzeltilmeye muhtaçtır." Ezilenleri bu kadar horgören çıkarların kanun haline getirildiği günlerde bu sözü not etmekte yarar var. Marx'a ve Montesquieu'ya döndükçe ezilenlerin bayramına yaklaştığımızı daha iyi anlıyoruz.

Orman Kanunlarının Öğreticiliği-2

Yalçın Küçük, Türkiye Üzerine Tezler'in birinci kitabına 1920'de yasalaşan orman kanununun incelemesiyle başlar. "Baltalık Kanunu" olarak adlandırılan bu yasayla, kurtuluş savaşını yürüten Meclis, orman köylülerine gereksinimlerini karşılamak üzere belirli büyüklükte ormanı kullanma hakkını vermektedir. Yeni meclisin köylüleri savaşımına katmak için verdiği bu hak köylülerin ormandan özgürce yararlanmasını sağlarken, ormanların tahrip olmasına da kapıyı açmıştır. Kısa süre sonra yasa değiştirilir ve orman köylüsüne verilen alanlar geri alınır. Yeni yasayla köylülerden alınan ormanlar şirketlerin işletmesine açılır. Bu kez tahribat daha acımasız ve kalıcı olacaktır.

Bir kez daha orman kanunlarının öğreticiliğinden söz edebiliriz. Yalçın Küçük açısından, orman kanunlarının incelenmesi, Cumhuriyetin sınıfsal yapısını çözümlemenin ilk adımlarından biri olmaktadır.

Tür bilinci yoksunu

Marx'ın, Almanya'da henüz Alman burjuva demokratik devriminin gerçekleşmediği koşullarda, Ren Eyalet Meclisinde görüşülen odun hırsızlığı yasası üzerine incelemeleri, ilgisini iktisadi konulara çekerken, bu incelemelerde bir gazetecinin güncel yaklaşımının ötesine geçen hukuk felsefesi tartışmaları vardır. Marx, toplumsal nitelikte olması gereken yasaların, nasıl egemen sınıfın çıkarlarının koruyucusu haline geldiğini tartışırken, hayvan dünyasıyla insan dünyası arasında paralellik kurduğu bir benzetmeye başvurur; feodal toplum, henüz hayvanlık aşamasında bir insan dünyasının kurallarıyla yönetilir. Biz bu benzetmeye bugünün emperyalist dünyasını da ekleyebiliriz.

Marx, şöyle yazar: "Dünyanın özgürlüksüz ortamı bu özgürlüksüzlüğü ifade eden yasalara gereksinim duydu. İnsanın yasaları özgürlüğün varlığının bir temsiliyken bu hayvan yasaları özgürlüksüzlüğün varlığının temsilidir. Feodalizm en geniş anlamda dini bir hayvan krallığı, bölünmüş insanlığın dünyasıdır." Gücü gücü yetene düzeni

de diyebileceğimiz bu hayvan krallığında orman kanunları geçerlidir. Hayvan dünyasında türler arasında bir savaşım vardır; hiç olmazsa aynı türün bireyleri birbirlerini yok etmezler. Eşitsiz toplumlar ise birbirine düşman sınıflar, deyim yerindeyse, alt insan türleri yaratmıştır. Tür bilinci olmayan tek hayvan insandır dense yeridir.

Marx, benzetmesini şöyle sürdürür: "Benzer şekilde feodalizmde bir tür diğerinin harcanması karşılığında beslenir. Birçok koluyla dünyanın nimetlerini toplayarak daha yüksek seviyelere gelmeye çalışır. Oysa doğal hayvan krallıklarında işçi arılar çalışmayan erkek arıları öldürür. Dini hayvan krallıklarında ise erkek arılar, işçi arıları çalıştırarak öldürür. Ayrıcalıklı sınıflar yasal adaletten kendi geleneksel alışkanlıklarını talep ettiklerinde adaletin insani içeriğini değil, hayvansal biçimini isterler." Marx, toplum biliminin zooloji, hayvan bilimiyle benzeştiği koşulların incelemesini yazarken, aynı dönemde, Balzac da bu incelemeyi romanla yapmaya girişmişti.

Korkaklığın karakteristik özelliği

"Çıkarların küçük, katı, cimri ve bencil ruhu yalnızca bir noktayı görür." diye yazar Marx. Bugünün küçük burjuva kalemşorlarını anlamak için ipucudur ve günümüz yasama dünyasını pek iyi anlatan şu saptamayı yapar: "Zalimlik, korkaklığın zorla kabul ettirdiği yasaların karakteristik özelliğidir çünkü korkaklık ancak zalim olursa enerjik olabilir. Buna karşın kişisel çıkarlar her zaman korkakçadır çünkü kalbi, ruhu, her zaman burkulup zedelenebilen bir dış nesnedir. Üstelik kalbi ve ruhunu kaybetme tehlikesi karşısında kim titrememiştir? Üstün özü insan olmayan, yabancı malzemeden bir öz ise bencil yasa koyucu nasıl insan olabilir?"

Çevrenize şöyle bir bakın. Gazetelerdeki haberlere göz atın yeter. Yaşamı zalimliğin esir aldığını göreceksiniz. Kalbi nasırlı egemenlerin bencil çıkarları uğruna yasaları, memurları, kalemli hizmetlileri eliyle kurdukları bir hayvan krallığında mı yaşıyoruz?

El koyarak birikim

Son birkaç haftanın gazete sayfalarına yansıyan en etkili imgeleri Antalya köylülerinden çıkıyor. Devletin, "2B orman kanunu"yla, yıllarca kullandıkları tarlaları, ödemeleri olanaksız yüksek fiyatlarla yeniden kendilerine satmaya çalışmasına direniyorlar. Yolları kapatıyorlar. Kendi sayılarına yakın jandarmaya, gaz bombardımanına direniyorlar. Hak aramak için otobüslere doluşup, Ankara'ya çıkıyorlar. Yıllardır oy verdikleri, üye oldukları AKP polisinin copunu, kelepçesini, hücresini tadıyorlar. Bu yaşananlardan sonra AKP'den topluca istifa haberleri geliyor. "Orman kanunlarının öğreticiliği" de diyebiliriz.

Kan ve ateşle yazılan tarih

Ormanların ve toprakların parsellenmesinde, özel mülkiyete geçirilmesinde yeni bir dönemin habercisidir. 22 Mart 2013 günlü Aydınlık'ta, kuramsal haberini Yalçın Küçük'ten alıyoruz: "İlk ya da ilkel birikim". Yalçın Hoca, "primitive accumulation"un, kapitalizmin sürekli ve temel niteliklerinden biri olduğunu gösteriyor. Marx'ın "Kapital"inde, Sekizinci Kısım, Alaattin Bilgi çevirisinde "İlkel Birikim" başlığını taşıyor. Marx'a göre, "İlkel birikim denilen şey, (...) üreticiyi üretim araçlarından ayıran tarihsel süreçten başka bir şey değildir." Bu süreçle köylü toprağından ve yerinden yurdundan edilirken, feodal toprak mülkiyetinin çözülmesi, köylülerin daha önce ortaklaşa kullandıkları ormanların ve meraların özel mülkiyete geçirilmesi, sermayenin belli kişilerde toplanması sağlanmıştır. Marx, köylülerin proleterlere çevrilmesi süreci için şöyle der: "Ve onların mülksüzleştirilmesini anlatan bu öykü, insanlık tarihine, kandan ve ateşten harflerle yazılmıştır." "İlkel birikimin sırrı", devletin ve kapitalistlerin hiçbir kural, yasa, gelenek, vicdan dinlemeden uyguladıkları "zor"dur. Kapital'in bu bölümünde, bu zorun acılı sonuçlarını, İngiltere ve İrlanda özgülünde bazı sahnelerini okuruz. E. P. Thompson, "Avam ve Görenek" kitabında, mahkeme kayıtlarına dayanarak bu sürecin direnişler de içeren ayrıntılı bir tarihini yazıyor.

Yalçın Küçük, Marx'ın olağan kapitalist sermaye birikim sürecinin öncesinde ve dışında gördüğü bu zorba niteliğinin, sistemin sürekli ve temel özelliklerinden biri olduğunu söyler. Rosa Lüksemburg ve Karl Polanyi'nin çözümlemelerine dayanan Küçük, bizim tarihimizde ilkel birikimin yoğunlaştığı dönemler göstermektedir: Ermeni Tehciri, Mübadele, Varlık Vergisi, 6-7 Eylül, 1980 sonrası ve özellikle AKP dönemi özelleştirmeleri bu dönemleri anlatır.

Üste para vererek özelleştirme

David Harvey, "Yeni Emperyalizm" kitabında, kapitalist birikimin zora ve şiddete dayalı bu özelliğine "el koyarak birikim" adını verir. Kapitalist kriz dönemleri, "el koyarak birikim" dönemleridir. Dünya çapındaki son kriz de geniş kitlelerin devlet zoruyla mülksüzleştirilmeleri ve tasarruflarının sermayeye aktarılması kavgalarına sahne olmaktadır. "Kentsel dönüşüm" gibi sevimli bir ad verilen sermaye zorbalığı da buraya girmektedir.

23 Mart 2013 tarihli Aydınlık'ın ekonomi sayfasındaki şu haber, "el koyarak birikim"in Türkiye'deki ölçüsüzlüğüne çarpıcı bir örnektir: "Hamitabat Santrali Bir Aylık Gelirine Satıldı." Haberden, 103 milyon dolara Limak şirketine satılan santralin yıllık gelirinin 2 milyar dolar olduğunu öğreniyoruz. AKP yöneticilerinin talimatıyla, satıştan önce santralin yakıt depolarına 30 milyonluk mazot konmuş. CHP milletvekili, buna, "üste para vererek özelleştirme" diyor.

Antalya köylülerine gelince, ödeyemeyeceği bedeller koyarak, topraklarından süren devlet, Limak şirketine son derece şefkatli.

Köylü kadına takılan kelepçe, bu iki el koymayı birbirine bağlamaktadır.

İstanbul Nato'ya kapılarını kapatıyor, Gaziantep kapılarını mühürlüyor

Türkiye'yi yüz yıldır elinde tutan sermaye sınıfının, emperyalistlere yaranmak için hangi taklaları attığı gazete sayfalarında, kitap raflarında, gizli arşivlerde duruyor. Bunlardan bazıları, toplumsal belleğimizin nirengi noktaları haline gelmiştir. Kırklı yılların ortasında Türkiye'ye ilk demirleyen Amerikan savaş gemisi için genelevleri badana ettirme seferberliği düzenleyen bir egemen sınıftır bu. Nato'ya kabul edilmek için Kore'de binlerce genci ölüme gönderen bu sınıfın günümüzdeki temsilcileri, yapılanları aşmak için çaba gösteriyorlar.

Günün başbakanı Nato toplantısını finanse etmek için patronlardan para talep etme turları düzenliyor. Patronlar ise, ürettikleri mala göre hizmet sunmayı öneriyorlar. Kumarhaneci, bedava kumar öneriyor, sauna işleten Nato generallerini ücretsiz terletmeye talip, havlu imal edeni ise, gelenlere bedava bornoz ve havlu dağıtacağını vaat ediyor. Şarapçı bedava şarap ikram edecekmiş. Gazeteler bu utanmazlığı haber yaptılar.

Çirkin Amerikalı her yerde

Enver Gökçe'nin şu iki dizesi, Türkiye - Nato, Türkiye - ABD ilişkilerini çok iyi anlatır:

Kore dağlarında tabakam kaldı
Mapus damlarında özgürlüğüm

Emperyalizmle ilişkinin bu ülke insanına savaş kurbanlığı getirdiği, haksızlığa karşı mücadele edenin hapishane arkasına kapatıldığı, bu iki dizede yazılıdır.

Yazar Yusuf Ziya Bahadınlı anlatmıştı. Altmışlı yıllarda, milletvekiliyken geçen bir uçak yolculuğu sırasında, uzun bir sırada, zahmetli bir bekleyişten sonra uçağa bindiğinde, oraya herkesten önce alınmış ve birkaç koltuğa serilmiş yatan bir Amerikalıyla karşılaşır. Durumu içine

sindiremeyen Yusuf Ziya, pilota bu durumdan şikâyetini iletir. Biraz sonra yanına gelen pilot özür dileyerek, çirkin Amerikalının yukarıdan birilerinin emirleriyle, sıra beklemeden uçağa bindirildiğini belirtir. Yazarı, pilot kabinine davet ederek içini döker.

Yukarısı için hizmette sınır yoktur. Şimdi yapılanlar, bu sloganı kanıtlamak için kırklardan bugüne sermaye sınıfının sınırları zorlayan hizmet çeşitliliğini yansıtıyor. Nato toplantısı için üniversiteleri erken tatil etmeyi kararlaştırdılar. 28 Haziran 2004 yaklaştıkça bu hizmet yarışının hızlanacağı belli. Ama bu yarış şimdiden onurlu ülke insanlarını önlem almak için örgütlenmeye seferber ederken, trajikomik sahnelere yol açıyor. Bu sahnelerden biri Antep'te yaşandı.

Emperyalistlere karşı verdiği savaşla adının başına Gazi sıfatını alan Antep'in Nato toplantısıyla başı derde girdi. Gaziantep'in tarihi Zeugma şehrinin harabelerinden çıkarılan olağanüstü mozaikler, Nato generallerine sergilenmek için İstanbul'a getirilmek isteniyor. Bu projede, kırklardan bu yana, sermaye sınıfının pazarlamadaki incelen zevkini görmek mümkün. Genelevlerdeki güzellikten, bu toprakların iki bin yıllık geçmişinden kalan güzellikleri pazarlamaya geçmişler. Ancak alıcıların bu zevk incelmesinden ne kadar memnun kalacakları kuşkulu diyorsanız, sömürgecilerin kırklarda karşılanan ihtiyaçlarını lüks otellerde gidermeyi ihmal etmeyeceklerini bekleyebiliriz.

Mozaik kilometrelerce uzağa nasıl taşınır. Milyonlarca minik renkli parçacığın birbirine yapıştırılmasıyla oluşturulmuş ve iki bin yıllık bir zamandan sonra gün yüzüne çıkarılmış bir sanat eserinin yerinden kıpırdatılmasına, hangi gözüdönmüşlükle cesaret edilebilir? Mozaiklerin çıkarılmasında, birkaç yıl önce tekellerin bir seferberliğini hatırlıyoruz. Fırat'ın üzerinde inşa edilen barajın suları altında kalacak diye, bol yaygaralı bir reklam kampanyasıyla ve sponsor arayışıyla bu mozaikler sökülmüştü. Nato'ya sergilemek için Gaziantep müzesine girip onları paketleyenler işte bu tekellerin adamları. Mozaikleri İstanbul'a getirme kararını sponsor şirket HP diye anılan Hewlet

Packard'ın dayattığı söyleniyor. Belki Nato'yla bir ihale meselesi var...

Gazianteplıler topraklarının zenginliği mozaiklerin bozulma pahasına İstanbul'a taşınmasına itiraz ediyorlar. Ticaret Odası yöneticilerinden bazıları ağlıyor; bunlar giderse, bize turist kalmayacak diye. Önlem arıyorlar.

Bağdat Müzesi örneği

Nato memurları için müzenin ve tarihin ne anlama geldiğini Irak'ın işgalinden daha iyi ne anlatabilir. İnsanlığın ilk uygarlıklarından birini yaratan Mezopotamya'yı tonlarca bombayla altüst ederken, insanlığın en büyük ve zengin müzelerinden Bağdat Müzesi'ni de yağmaladılar. Bağdat Müzesi'ne yapılanları "yağma" sözcüğü anlatmaya yetmiyor. Ancak şunu biliyoruz ki, emperyalistlerin tarihle ve insanlığın müzelik değerleriyle ilişkisi yalnızca elkoyma, yağmalama ve yok etme kavramlarıyla sınırlı. Bağdat Müzesi'nin başına gelenler bunu dünyaya ilan ediyor.

Öyleyse, sorabiliriz; aralarında bu yağmanın emrini verenlerin de bulunduğu Nato generalleri, Zeugma mozaiklerine farklı bir gözle mi bakacaklar? Yoksa yağmalanacak veya bombalanacak yeni güzellikler keşfetmek için mi?

Kaldırım taşlarından mozaik

Türkiye insanı emperyalizme karşı önlem arıyor; önlemlerden ilkinin sloganı ortaya kondu: "İstanbul Nato'ya kapılarını kapatıyor". Gazianteplıler, İstanbul'daki Nato generallerine pazarlanmak için mozaiklerinin müzeden kaçırılmasını durdurmak için çare arıyor; belki de, bu slogan onların da yardımına yetişiyor. Mozaiklerin kaçırılmasını önlemek için Gaziantep Müzesi'nin kapılarını Nato'ya kapatıyorlar. Nato'nun, kârlarını arttırmak amacıyla kanlı savaşlar çıkardığı tekellerin, şehrin güzelliğini söküp kamyonlara yüklemesini durdurmak için, mahkeme kararıyla Gaziantep Müzesi kilitleniyor ve mühürleniyor.

İstanbul'dan önce Gaziantep Nato'ya kapıları kapatıyor. Bu mahkeme kararı yeterli olur mu? Türkiye, haklıdan yana çıkması başarılmış az sayıda mahkeme kararının da hiçe sayıldığının örneklerini yaşıyor. Bergama'da işletilen siyanürlü altın madeni bunun en çarpıcı örneği. Gazianteplilerin mücadelesi de, ince bir iple bağlanmış ve koruyucusuz bir mahkeme mührüyle yetinemez elbet. Emperyalistlerin ülkemizi, insanımızın güzelliklerini yağmalamasını önlemenin yolu, ülkede örgütlü bir kurtuluş mücadelesi vermekten geçiyor.

Gazianteplıler, Kahramanmaraşlılar, Samsunlular, Antakyalılar, Edirneliler, Ankaralılar; Türkiye'nin dörtbir yanında yaşayan namuslu ve onurlu insanlar, "İstanbul Nato'ya kapılarını kapatıyor" kararının arkasında örgütlenirse, emperyalizmin güzelliklerimizi yağmasını durdurmanın büyük adımlarından birini atmış oluruz.

Bütün Türkiye hazirana hazırlanıyor. Bu hazırlıktan, bu mozaik yağmacısı Nato memurlarına, bu mücadelenin anısını binlerce yıl sonraya taşıyacak, kaldırım taşlarından yapılmış bir mozaik neden çıkmasın?..

(28 Haziran 2004'te İstanbul'da yapılan geniş çaplı NATO toplantısından önce yazılmıştır.)

Orduya aydınsızlaştırma operasyonu

Bir zamanlar aydın subaylarımız vardı. 1908 Devrimini yapanların, cumhuriyeti kuranların arasında asker aydınlar ağırlıktaydı. Türkiye'nin çağdaşlaşmasında ordunun ayrıcalıklı yeri, yenilik hareketlerinin ilkin orduda ve orduyla başlamasından kaynaklanır. Çağdaş eğitim, yeni ordunun yaratılması için gerekli kadroları yetiştirme gereksinmesinden doğar. 1908 Devriminin örgütü İttihat Terakki'yi kuranlar da Askeri Tıbbiye'nin dört öğrencisidir. Tarihimizin belli bir döneminde okumuş ve yenilikçi insan ordunun genç subayları arasından çıkmıştır.

İlk yazarlarımızın arasında da aydın subayları buluyoruz. Kısa öykümüzün kurucularından Ömer Seyfettin, Balkanlarda cephede bulunmuş bir yüzbaşıdır. İlk gerçekçi romanlardan Karabibik ve Zehra'nın yazarı Nabizade Nâzım da bir subaydı. Ordudan, toplumuna karşı sorumluluk duyan ve aydın tutumuyla, aklıyla mücadele eden insanların çıkması, 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinden sonra, bugün bize pek şaşırtıcı gelmektedir. Bunun bir tarihi var.

Okuduklarını yaşama geçirenler

Reşat Nuri'nin babası 19. yüzyılda Askeri Tıbbiye'den yetişmiş bir askeri doktordu. Yazarın anılarından öğrendiğimize göre, Reşat Nuri'yi eğitim yaşı geldiği halde birkaç yıl okula göndermedi. Nedenini yıllar sonra yazara şöyle açıklamıştı: "Rousseau'nun eğitim görüşlerinin etkisinde olduğum için, seni okula vermek istemedim." Aydınlanma felsefesinin insan ve eğitim tartışmalarının etkisiyle hareket eden, Reşat Nuri'nin babası, geç de olsa oğlunu okula göndermek zorunda kalıyordu. Yazarımız ilk eğitimini iyi yetişmiş bu aydın subayın Voltaire, Rousseau, Hugo, Diderot vb aydınlanma klasiklerinin Fransızcalarının olduğu kütüphanesinden aldı. Çalıkuşu'nun yazarına bu gelenek aktarıldı; 1922 yılında gazetede tefrika edilen romanını okuyanlar arasında cephede savaşan subaylar da vardı. Tarih karşılıklı etkilerle ilerledi.

1938 Harp Okulu Olayı

Bir yere gelindi, aydınlanma, kurulu düzen için gereksiz görüldü. Nâzım Hikmet'in büyük hapisliğine neden olan 1938 Harp Okulu Olayı'nın tarihsel anlamını Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tezler'in üçüncü kitabında çözümledi. O zamana kadar hep Nâzım Hikmet'e yönelik bir "adli hata" olarak yorumlanan 1938 Harp Okulu Davası, 1985 yılında yayımlanan Aydın Üzerine Tezler'in üçüncü kitabında, bir "Ordu Olayı" olarak ele alındı. Bu dava, Nâzım Hikmet'in simgeleşmiş aydın kişiliğinin yargılanması ve mahkûm edilmesiyle Harp Okulu öğrencilerine bir ders anlamına geliyordu. Mahkemeler, temelinde adaletsizlik ve sömürü olan kapitalist sistemin yediden yetmişe korku dersi verdiği okullardır.

17 UF

Okuyarak Ayaklanma

Şair A. Kadir, suçlarını ve yargılanmalarını, "1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet" kitabında anlattı. "Harp Okulu'nda ayaklanma vardı. Eski deyimiyle 'askeri isyan'. Tek bir üste karşı gelinmemişti. Değil on beş yirmi kişi, değil otuz kırk kişi, iki kişi bir olup 'İstemezük!' denmemişti. Bir tek el, tüfeğin kabzasına sarılmamıştı. (...) Başka türlü bir ayaklanmaydı bu. Kitaplar okunuyordu okulda. Ders kitaplarından ayrı kitaplar okunuyordu. Kimsenin kafası almıyordu Harp Okulu'nda Balzac'ın, Tolstoy'un, Anatole France'ın, Gorki'nin, Pirandello'nun, Dostoyevski'nin okunmasını." (A. Kadir, 1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet, Can yayınları, 2009, s.13) A. Kadir'in döneminden on beş yirmi öğrenci hararetle kitap okumakta ve aralarında tartışmaktadırlar. Nâzım Hikmet'in hayranıdırlar, şiirlerini okurlar. Ömer Deniz, İstanbul'a gittiğinde şairi ziyaret eder. Dava için gereken bahane bulunmuştur.

Öğrencilerin dolapları aranır, bulunan suç aletleri kitaplardır. 21 Harp Okulu öğrencisi, Nâzım Hikmet, öğrencilerin Ulus'ta gazete ve kitap aldıkları gazeteci Yakup, "kararı önceden belli" bir davada yargılanırlar. Harp Okulu'nda görülen mahkeme başladığında Harp Okulu öğrencileri, okulun mahkemeye bakan penceresine getirilir ve yargılananlar yuhalatılır. Bunun yalnızca bir dava değil, Harp Okulu'na bir ders demek olduğu bu olayla da görülebilir. Nâzım Hikmet'e 15 yıl, öğrencilerden "çok okuyanlara" altı yedi yıllık hapis cezaları verilir, ötekiler okuldan uzaklaştırılır, alaya çıkartılır.

Okuma yazmanın, ülke sorunlarını tartışmanın mahkûm edildiği bu olayı, orduya aydınsızlaştırma operasyonu olarak niteleyebiliriz. Yalçın Küçük Tezler'de şöyle yazıyor: "Tarihin akışı yeni bir raya geçiyor, asker aydınlar bu raya geçirilecek. Artık öyle Meşrutiyet dönemi Harbiyesi olmayacak. Okuma, disiplin altına alınacak."

Okumayı suç haline getiren, aydın yetiştirmeyen bir okul, 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü yapanları çıkarıyor. Ordu kutlamalarında, Sibel Can benzeri şarkıcılara konser düzenletenler, en belirgin özelliği futbol takımı

taraftarlığı olan generaller burada okudular. Arada, Çetin Doğan gibi Nâzım Hikmet okuyan generaller çıkabiliyor yine de. Onlara ise Silivri mahkemeleri kuruluyor.

Tarihin rayını, halktan ve aydından yana değiştirmek gerekiyor.

Türkün okumayla imtihanı

Kırkların başında Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü ziyarete gelen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, enstitünün hayvanlarını güden Hatice'ye azığında olanları sorar: ekmek, peynir, soğan ve bir de kitap vardır. O günlerde yeni yayımlanmış Sofokles'in Antigone'si. İnönü, yanındaki genelkurmay başkanına dönerek şöyle der: "Görüyor musunuz paşam, bu kitap daha yeni çıktı, ben bile okumadım. Ne zaman şehirlerdeki gençlerimizin de azıklarından kitap çıkar, ülkemiz kurtulmuş demektir."

Yazı, kitapta durduğu gibi durmaz. Yoğunlaşmış, amaçlı kılınmış, öğrenme sevgisi dolu insanla buluşunca bire bin veren tohumlara dönüşür. Bunun en iyi örneklerinden biri, Köy Enstitüleri uygulamasıdır. Köy öğretmeni yetiştirmek için ülkenin 21 yöresinde açılan bu okullarda kitaba kavuşan köylü çocuklarından, kısa sürede ülke çapında yazarlar yetişmiştir. Kendi de enstitüden yetişmiş Emin Özdemir'in deyişiyle, Türk edebiyatının coğrafyasını değiştiren yazarlar. Bütün ülke insanının yaşam kavgası kitaplara işlenmiştir ve kendini kitaplarda gören insanların çocukları, adil bir toplum için daha çok okuyarak, daha örgütlü mücadelelerin içine girmişlerdir.

Kısa hasat

Aynı dönemde, Milli Eğitim Bakanlığının dünya düşün ve edebiyatını "tercüme" seferberliği başlatılmıştı. Bakanlığın yayınladığı kitaplar, enstitülerde okunuyor, özetleri çıkarılıyor, tartışılıyordu. 1940 yılında, İlköğretim Müdürü İsmail Hakkı Tonguç ile Milli Eğitim Bakanı

Hasan Âli Yücel'in kurdukları bu verimli öğretim kurumlarının ilk ürünleri egemen sınıfı ürkütmüştür. Bilgiyle buluşan köylü çocukları, yetiştirecekleri öğrencilerle, köyün ve ülkenin çehresini değiştirecek gizilgücü harekete geçirebilir, egemen sınıfın sömürüsüne engel olabilirdi.

Türkiye'yi yönetenlerin en korktukları insan türü, okuyan, yazan, haksızlığa boyun eğmeyen insandı. Köy Enstitülerinde bu insanın yetiştiğini dehşetle gördüler. Pakize Türkoğlu'nun, "kısa süren hasat" dediği ilk ürünler yetmişti. 1946 yılında Tonguç ile Hasan Âli görevden alındı, yerlerine, enstitüleri okuma yazmanın soruşturmaya uğratıldığı okullara çeviren bakan ve müdürler getirildi. Eskiden okuyup tartıştığı için ödüllendirilen öğrenciler, şimdi okudukları kitaplardan dolayı sorgulanıyorlardı. Bir liseye öğretmen olarak atanan Tonguç bile bir öğrencisine Silone'nin Fontamara'sını önerdiği için kovuşturmaya uğratılmıştı.

İsyan hali

1938 yılında, kitap okumayı çok seven Harp Okulu öğrencilerinin başına gelenler de bu tabloda yerini buluyordu. Köylü kızı Hatice'nin Antigone okumasını, Genelkurmay Başkanına öven İnönü, birkaç yıl önce Nâzım Hikmet, Gorki, Balzac okuyan Harp Okulu öğrencilerini Büyük Şair'le yargılayıp mahkûm ettiklerini unutmuş görünüyordu. A. Kadir, "1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet" kitabına başlarken, okumanın Harp Okulu'nda "isyan"la eşdeğer görüldüğünü not etmişti.

Gerçeğe kavuşmak için okuyup öğrenme becerisini edinmiş insanlardan kurulu bir toplum, egemen sınıfın korkulu rüyasıydı. Böyle bir topluma süreklileşmiş "isyan hali" de diyebiliriz. Köy Enstitülerinde de bu isyanı görmekte gecikmediler. Hızla etkisizleştirip adım adım kapatmaya götürdüler. Onlar kapatılırken, boyuneğen insanın imal edileceği imam hatip okulları da açılmaya başlamıştı. Her iki dönemde de ülkenin başında "Milli Şef" İnönü vardı.

Bugünlerde, hapishanelere kapatılan Harp Okulu çıkışlı paşalarımızın harıl harıl kitaplar yazmaları, TSK ve ülke gerçeğini aramaya girişmeleri geç kalan bir "isyan" olarak da yorumlanabilir.

Dahili Harp

Kanıksanmış aylık bilançolar yapılıyor artık. Nisan ayında iş kazalarında ölen işçi sayısı: 73. Ölümlerin en ürperticisi, peş peşe işçilerin oluyor. Korku ve dehşeti bir dil haline getiren televizyon ve gazetelere haber malzemesi çıkıyor. Yalnızca bir şok; sonra alışkanlığın, vurdumduymazlığın, uyurgezerliğin karanlığında unutulup gidiyorlar. Yeni ölümler, karanlıkta bir şimşek çakıyor... Hepsi olağanlaşmış bir iş düzeni içinde oldubittiye getiriliyor... Kapitalizm cephesinde yeni bir şey yok.

Günümüzde emperyalizmin düşük yoğunluklu savaşlarında bu kadar insan ölmüyor. Ya da ülkemizde, işçiye karşı ilan edilmemiş orta yoğunlukta bir savaş sürdürülüyor. Yalnızca işçiye mi, oturduğu gecekonduyu yıkıp yerine beton bloklar dikmek için bütün çoluk çocuğuna dozerli, kepçeli, zehirli gazlı seferler düzenleniyor. HES kod adlı bir yıkım akınını durdurmak isteyen anaya, gelinlik kıza, ihtiyar köylüye aynı acımasız şiddet... Okul kantininde tost sağlıksız ve pahalı satılıyor diye hakkını arayan öğrenciye, üniversitede insanca eğitimin ve yaşamın davasını güderek sesini çıkarmaya çalışan gence sopa, yönetmelik ve hapishane gösteriliyor.

Bir savaşın tasviri

Ortada savaşı aratmayan sahneler ve ölümler var, ama yine de olup bitene bir savaş diyemiyoruz. Savaş var, ama gizli bir savaş, taraflardan biri, en çok ezilen, yenilgiye uğrayan ve kayıp vereni, yürütülen savaştan bihaber görünüyor. İşçiler, emeğiyle bu toplumu var eden ve yaşamı üretenler, sermayenin, devleti eliyle, şiddet aygıtlarıyla yürüttüğü bu savaşı görmezden geliyorlar. Sanki işçiye bir mezarlık

anlamına gelen kapitalizmde, kenardan ıslık çalarak, sıyrılıp gitmeye çalışıyorlar.

Oysa kaçmak imkânsız, cephe açılmış, savaş bütün acımasızlığıyla sürmekte. Kanlı sonuçlarını her gün tattırıyor.

Bu hep böyle değil miydi? Kapitalizm demek, sınıf savaşımı demek değil miydi? Biz yüzyıllardır bu savaşın taraflarını, kapitalist devlet ile onu yıkıp emekçilerin devletini kuracak örgütlü işçi sınıfı olarak biliyoruz.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun az okunan "Bir Sürgün" romanında, Fransa'nın başkentinde, Paris'te, geçen yüzyılın başında, bu savaşın tasviri şöyle yapılmıştır: "Onlar, şuracıkta, kendi aralarında da boğazlaşmaktadırlar. Sınıf sınıfa karşı, zümreye karşı, fert ferde karşı, öyle amansız ve sinsi bir boğuşma ki; insanın tüylerini, herhangi bir klâsik katliâm sahnesinden yüz kat daha ziyade ürpertir. Burada, her ev taaruz veya müdafaa halinde bir siper; her mahalle taaruz veya müdafaa halinde bir kaledir. (Sol koluyle uzakta bir semti işaret ederek) Orada modern katakomblar; (ve sağ elini gene uzak bir semte doğru sallayarak) burada, zinciri kaldırılmış gettolar... ve bunların ikisi ortasında Duchesse d'Urant'nın evi... ve o evde, bu dahili harbi sevk ve idare eden 'Etat major' heyetinin sırmalar, tuğlar ve tüyler içinde tavus kuşları gibi kabararak, sallanarak dolaşan âzası." (Bir Sürgün, İletişim Yayınları, 1987, s. 298)

Yakup Kadri üç şehrin romanını yazdı: İşgal altındaki İstanbul, inkılâp karargâhı Ankara ve dinmeyen sınıf savaşımının ormana çevirdiği Paris... Ama en çarpıcılarından biri, olağan düzeninin bir "dahili harp", iç savaş olarak yazıldığı Paris'in romanı "Bir Sürgün"dür.

Brecht'in Aklayıcılar'ı

Kapitalist kenti bir iç savaş sahnesi olarak gören ve gösteren bir başka usta ise Bertolt Brecht'tir. Bütün yazma çabasını, işçilere içinde bulundukları bu savaşı kavratmak ve saflarındaki bilinçli yerlerini

almalarını sağlamak üzerine kurmuştur. "İhtiyaç keşfin anasıdır"; bugünlerde Brecht oyunları çoğaldı. Zor oyunlarından birini, "Sezuan'ın İyi İnsanı"nı, Devlet Tiyatrosu sahneledi. Genco Erkal, Brecht oynuyor. Amatör tiyatrolarda da ilgi büyük. Bizim Sinan'ın lisesinden gençler de, "Turandot ve Aklayıcılar Kongresi" oyununu sahnelemeyi göze almışlar. Gençler, Brecht'in, yandaş yazarların içyüzünü sergilediği oyunun bazı yerlerini "ileri demokrasi"ye göre yeniden yazmışlar. Amatörlük, ses yetersizliği Brecht söz konusu olunca aşılıyor, ortaya bir iç savaş sahnesine çevrilmiş toplumların irkiltici bir resmi çıkıyor.

Savaşsız bir ülke ve dünya, "hürriyetin en güzel elbisesiyle, mavi işçi tulumuyla gezdiği", kapitalistlerin kökünün kazındığı bir dünyadır.

Sanatçı bütün çocukların anasıdır

Hangi yıldönümünü yaşayacağımızı şaşırdık artık. Birkaç gün önce, bir 12 Mart (2012) sabahı, bir yangından geriye demir parmaklıklı iskeleti kalmış bir çadırın içinde on bir işçinin kömürleşmiş cesediyle uyandık. Onların emekçi kardeşlerini, gözünü para hırsı bürümüş patronlar hiçbir önlem almadıkları için, çatlayan baraj kapaklarını yıkıp saldıran selin içinde çamurlara vereli daha iki hafta dolmamıştı... Yaygaracı televizyonlarda, yalanın haber diye satıldığı gazetelerde, demir parmaklıklı iskeleti kalmış işçi çadırının fotoğrafı, bu düzenin emekçiye reva gördüğü hapishaneyi görünür kılıyordu.

Bu düzen, her hücresiyle, düşünen insan, emekçi insan, geleceğe umutla bakmak isteyen genç insan için hapishaneler düzenidir. Ama iktidardakilerin korkusunun sınırı yoktur; hapishaneler yine de yeterli gelmiyor.

İnşaat, düzenin temel işidir; milyarderlerini bu sektörden çıkartıyor. Çimentosunu döktükleri, demirlerini bağladıkları, tuğlasını ördükleri dev ticaret merkezinin inşaat işçileri, emek güçlerini tüketen günün

yorgunluğuyla, çadır bildikleri bir şeyin içinde uykuya yattılar; bilmiyorlardı, bu çadır denilen beyaz örtülü şeyin dört tarafı demir parmaklıklı bir hapishane olduğunu. Öğrenemediler de, parabazların ateşi, hepsini yakıp kül etti.

Bu düzenin her hücresinin emekçi insan için hapishane demek olduğunu bilenler ve bildiklerini anlatmaya çalışanlar ise, adına "kampus" denilen hapishanelere konmuşlardı çoktan. Demir kapıların anahtar desteleri bitmek bilmeyen davaların klasörlerinde saklanıyordu.

Ateş dağıtıcısı

Hangi yıldönümünü anacağımızı şaşırdık. 31 yıl önce bir 12 Mart'ta ülkeyi devrimciler için hapishaneye çeviren bir darbe olmuştu. İdamlar, işkenceler, hapisler. 17 yıl önce gene bir 12 Mart'tı, bu kez Gazi mahallesinde polis kurşunları halkı hedef almıştı... Biz ise, en çok, 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta, binlerce cahil insanın ördüğü bir hapishanede, canice yakılan şairlerimizin, halk ozanlarımızın, gençlerimizin, yazarlarımızın davasının, birkaç gün sonra, "zaman aşımı" adaletsizliğine kurban gitmesine yanıyorduk.

Yangınlarımızı söze, şiire, resme, yazıya, filme işleyecek sanatçılar arıyorduk. İnsancıl dergisinin kurucusu Cengiz Gündoğdu, sanatçı için en güzel tariflerden birini yapmıştı: "Ateş dağıtıcısı". Bu ateş dağıtıcısı, mitolojinin Prometheus'u değildi; hayır, "ateş düştüğü yeri yakar" diye atasözü olmuş bir gerçeği değiştirmek için eyleme geçen insanı anlatıyordu. Ateş dağıtıcısı, ateşin yalnızca düştüğü yeri yakmasına razı olmuyordu; acının, umudun, mücadelenin, sömürünün yakan gerçeğini, dar sınırlarından kurtarıp bütün toplumun bilincine ve duyarlılığına taşımak için sanat yapan biriydi. Böyle günlerde en çok onları arıyorduk.

Onlardan biri, Hüseyin Haydar, emekçi için yıllardır idam hükmü demek olan tersanelerin şiirini yazmıştı. Bir 12 Mart gecesi yanan işçiler için de

ağıt yerine okunabilir...

• • •

Yarım saat sonra öleceğini bilmiyor,
Ama, kakaolu helva istiyor adam.
Yarım saat sonra, kara bir delikten,
Düşüp öleceğini bilmiyor ki...
Bakkala gitmiş de helva istiyor,
Bingöl'deki köyünden de yüz gram.

• • •

Emekçinin ne kadar çok şiiri, öyküsü, romanı yazılırsa, düzenin hapishaneleri o kadar sarsılır. Yoksulun ne kadar çok filmi çekilirse, resmi yapılırsa, fotoğrafı basılırsa hapishaneleri yıkacak özgürlük ateşi o kadar çok yüreğe dağılır, büyür.

Güzel günler göreceğiz

Geçenlerde, "Yeni Osmanlı" ideolojisinin propagandasını yapan bayağı bir filmin, 1453'ün işgal ettiği salonların kıyısında kendine yer bulabilen bir filmde, yoksayılan emekçinin romanını okuduk. Bir filme "şiir gibi" demek basmakalıp bir övgü sayılır da roman demek olumlu bir değer yükler mi, bilmiyorum. "Güzel Günler Göreceğiz" filminde, toplumumuzun yoksul, emekçi, kıstırılmış insanlarının trajik gerçekliği bir roman kurgusuyla, başarıyla filmleştirilmiş. Yönetmen Hasan Tolga Pulat ile senaryo yazarı Emre Kavuk ilk filmlerinde, Nâzım Hikmet'in umut yüklü dizelerini ad yaparak, yola çıkıyorlar. Hapisten yeni çıkmış, "namus için" bacısını öldürmüş Cumali, "namus uğruna" öldürülmemek için ailesinden kaçmış konfeksiyon işçisi Mediha/Figen, ülkesinden kaçıp İstanbul'da fuhşa mahkûm Rus kızı Anna, oto tamircisi Ali, bütün ahlaki değerlerini yitirmiş komiser İzzet ve "organları çalınmak" üzere kaçırılmış bir çocuk, filmin, bir gün içinde birbirine bağlanan hayatlarına kamera tuttuğu kişiler. Emekçilere reva görülen vahşetin bir günlük kısa zamana sığdırılan anlarının toplamı olan film; bu ülkeden kaçmak için

bir kaçak teknesine sığınmış Rus kızı Anna ile bağrına bastığı çocuğun, sonu belirsiz yolculuğunun görüntüsüyle bitiyor. Film boyunca yüzü bir kere bile gülmeyen, olasılıkla Arap kökenli çocuk, ilk kez son karede gülümser. "Güzel Günler Göreceğiz" filmi bu umut imgesiyle kesilir. Film bitmez, tıpkı hayat gibi, yeniliklere açık, kişilerini, kapitalizmin onlara yüklediği trajik yazgıların cenderesinde ortaya koyar.

Filmden bir önerme kalır: Sanatçı bütün çocukların anasıdır... Çekilen acıların ateşi bütün izleyicileri sarar.

Emekçinin sanatçısı, insanı, insanlığı savunmak için çalışan ateş dağıtıcısıdır.

Ordiyus diye bir ünlü

Markopaşa ve Rıfat Ilgaz üzerine kitapları bulunan Milli Eğitim Müfettişi, yazar Mehmet Saydur'un kulakları çınlasın. Yıllar önce Cide'den, bir Rıfat Ilgaz Şenliği dönüşü, yol boyunca "okuma yazması olmayan" Milli Eğitim Müfettişlerini anlatmıştı. Bütün otobüs gülmeden ölmüştük. Ama okuma yazması olmayanlardan eğitim müfettişi olmasına da inanılmaz bir abartı gözüyle bakarak... Şimdi, Saydur'a kesinlikle inanıyorum ve okuma yazması olmayan Milli Eğitim Müfettişlerinin terfi ederek, okuma yazması olmayan ders kitabı yazarlarına dönüştüğüne tanık oluyorum.

Yetişin! evrimi anlatıyor

Bugünlerde çocuklara ve gençlere "sakıncalı" kitap haberleri geliyor okullardan. Hatta başbakanlığa bağlı bir veli ihbar hattı kurulmuş. Cümleye "hatta" diye başlamanın AKP iktidarında yersiz kaçtığının farkındayım ancak değiştirebilmek için hiçbir şeye alışmamak ve olağan dememek durumundayız. Tıpkı Hitler rejimi gibi, korku, ihbar, yalan üzerine kurulu AKP düzeninde veliler, çocuklarına herhangi

bilimsel, evrimsel, gerçekçi bir bilgi vermesinden şüphelendiklerinde hemen bu hattı arayarak öğretmeni ihbar edebiliyorlarmış. "Fareler ve İnsanlar", "Şeker Portakalı", "Zıkkımın Kökü" vakaları bu hattın uzantısı.

Yunus Emre'nin şiirine uygulanan sansür ortaya çıktıktan birkaç gün sonra peş peşe benzeri haberler duyuldu. Böylece çocuklarımıza okullarda ders kitabı diye okutulan şeyleri, henüz yeterli olmasa da, incelemeye başladık. 12 Ocak 2013'te, Cumhuriyet'te, Yücel Kayıran, lise edebiyat kitaplarından birinde, çağdaş şiirimizin örneklerinin, Yunus Emre'ye yapıldığı gibi "sakıncalı" bölümleri makaslanarak okutulduğunu haber veriyordu.

Okuma yazmasız yazarlar

Bir haber de ben vermek istiyorum. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabını inceliyordum. 12 yaşında çocuklarımıza Türkçe öğretmek için okutulanları gördükçe yazıklanarak 75. Sayfaya kadar gelmiştim. Her bölümün başına sözümona ünlü kişilerden özlü sözler almışlar. Bir bölümün başında da şu söz var: "İnsan son gününü beklemeli her zaman. Mutlu dememeli ona ölmeden ve cenazesi kaldırılmadan." (Hatice Bıyıklı, Yaşar Öztaş, İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6, Doku Yayıncılık, Ankara, 2012) Altında sözü söyleyen kişinin adı:"Ouidius (Ordiyus)". Sözü, bir yerlerden hatırlıyorum ama kim bu Oidius ya da okunuşunu belirtmek için yazdıkları Ordiyus? Aklıma ilk gelen olasılık, Ovidius'un dizgi hatasıyla böyle yazılmış olabileceği. Biraz daha düşününce, Sofokles'in Kral Oidipus'u olmasın sakın, diyorum, tragedyanın sonundaki sözlere benziyor. Demek, bizim ders kitabı yazarları nerden aldılarsa, Ouidius diye birinin ağzına yakıştırmışlar. Külliyen yanlış; sözü söyleyen Oidipus olsa da, kaynağı Sofokles.

Dayanamayıp Ankara merkezli yayınevini aradım. Kitabın iki yazarından Yaşar Öztaş'a bağladılar. Durumu anlatınca, sözün kaynağı konusunda o da kesin bir şey diyemedi. Telefon numaramı aldı, araştırıp arayacağım, dedi. Ders kitabı yazarı, kitaba aldığı sözü ve kaynağını bir çırpıda bilemedi. Dört yıldır yüzbinlerce öğrenciye, on binlerce

öğretmenin ders kitabı diye okuttuğu kitapta böyle bir yanlış var ve şimdiye kadar ortaya çıkmamış...

Ertesi gün Yaşar Bey aradı. Kaynağı bulmuş, söz Ovidius'unmuş, sözde, Montaigne Denemeler'inde aktarmış, bizimki de oradan almış. Bu açıklama bana hiç inandırıcı gelmedi. Hele önündeki bilgisayardan Google açıp, oradan okuduklarıyla, telefonda bana Ovidius'u anlatmaya başlayınca... Görüşmeden önce Sofokles'e bakmıştım. Kitaplığımdaki iki değişik Kral Oidipus çevirisini inceleyince, bu sözlerin, oyunun son sözleri ve söyleyenin oyundaki yaşlılar korosu olduğunu öğrenmiştim. Yaşar Beye, sözün Sofokles'in olduğunu anlatmaya çalıştım ama aldırmadı.

Kral Oidipus'un sonunda koro şöyle diyor: "Onun için, son gününü görmeden hiç kimseye mutluluğa ermiş demeyin!.." (Sophokles, Kral Oidipus, s.56, çev. Bedrettin Tuncel, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011) Anlaşılan, okumadan yazmadan ders kitabı yazma çağına girmiş bulunuyoruz. Google devrinde bunun hiç de zor olmadığı anlaşılıyor.

BUNLARA YETMEZ DAHA FAZLA MUMURTA
AŞAMAK BİR AĞAÇ GİBİ
TEK VE HÜR
KARDEŞÇESİNE
TOPLULUĞU

Karşıdevrime Sanatla Direniş

Tiyatrolar kapatılırken sokaklar sahneye dönüşüyor

İlk şairlerden Hesiodos bir çobandı. Kıraç topraklarda koyun güderken Tanrıların Doğuşunu anlatan bir şiir yazmaya girişmesini, tanrıların ona bağışladığı esin ve yeteneğe bağlamıştı. Eserinin başında anlattığına göre, bir çobanda şairlik gücü yaratan Zeus'un kızları, Olimposlu tanrıçalar Helikon dağında ona şöyle seslenmişlerdi:

> *"Siz ey kırlarda yatıp kalkan çobanlar,*
> *Dünyanın yüz karası zavallı yaratıklar!*
> *Sizler ki hep birer karınsınız sadece"*

İnsanın yalnızca yeme içme gereksinmesinin sınırları içinde yaşamasına isyan eden Hesiodos, tanrıların tarihini ve o günün toplumsal yaşamını yazarak insanı zenginleştirmeye çalışıyordu. İnsan, şiirle, destanla ve çok geçmeden sınıfsal çatışmaların sahneye çıktığı site toplumunda tiyatroyla, toplumsal yaşamın çok yanlı zenginliğinde karnının gurultusunu bastırmaya girişiyordu. Doğanın sınırlarını sorgulamayı, üretim ve teknikle sürdürürken, ortak yaşamanın zorunluluklarına uyum ve başkaldırı süreçlerine politika, felsefe, din ve tiyatro karışıyordu. Hem de nasıl tiyatro, iki bin yıl öncenin şehirlerinin harabelerine gittiğimizde şaşkınlıktan ağzımızı açık bırakan, on bin kişilik açık hava tiyatroları. Bunlara bakınca, eskiçağın şehirlerinin tiyatrolarıyla ve yetiştirdiği tiyatrocularla övünen şehirler olduğunu düşünebiliriz.

Şehrin merkezinde bir sahne vardı. O sahnede insan yansımasını görüyordu, daha doğrusu toplumsal insanın sahnedeki temsilinde, kurulu düzenin insani değerlerini güzelleştiren oyunu izleyerek toplumsallaşıyordu. Eskiçağın büyük tiyatro yazarları, eşitsizlikçi toplumdaki kişilikli insanın tragedyalarını yazdılar; egemenlere boyun eğmeyi, alay ederek, küfrederek katlanılır hale getiren halkın komedyasını sahnelediler. Toplumun bakışının yöneldiği bu büyük sahnede, toplumsal insan, kendini ve yaşamını sorgulamayı öğrendi. Sonra başka tarihler yaşandı ve tiyatro etkisizleşti.

• • •

"Söz değil artık bu, olayın ta kendisi!"

• • •

Uzun yüzyıllar toplumsal yaşamın sorgulanmasında tiyatro kendine yer bulamadı. 16. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere'de yeni bir düzen kurulurken yeni bir tiyatro da doğdu. Laf ebesi Shaksepeare, Hamlet'in ağzından, Hesiodos'a benzer bir insan sorgulaması yapar: "Eğer bütün eğlencesi, bütün işi gücü yeyip içip uyumaksa insan nedir ki? Hayvandır, fazla bir şey değil. Elbet ki bizi, ilerisini gerisini görecek kadar geniş bir muhakeme sahibi olarak yaratan Tanrı bu ilahî akıl ve iktidarı, kullanılmasın da küf bağlasın diye vermedi bize." Sermaye egemenliğinde yeni bir çağ başlarken, düşünmeye ve değiştirmeye girişen yeni bir insanın doğum sancıları içinde, Londra'dan başlayarak yeni tiyatro sahneleri de kuruluyordu. Shakespeare'in oyunlarıyla, ilkçağın ancak beş onu günümüze gelebilen tragedalarına, bu haliyle bile olağanüstü etkileyici tiyatro birikimine de kucak açılıyordu. Globe tiyatrosunun seyircileri, heyecanla, neşeyle ayakta oyun izlerken, sokağın çamurunu taşıyan tiyatronun zeminine yedikleri fındık fıstığın kabuğunu atıyorlardı. Rivayet edilir ki, 1990'larda, eldeki bilgilere göre birebir yeniden inşa edilen Globe tiyatrosunun bu çamurlu tabanını döşemek için gereken fındık kabukları Anadolu'dan gönderilmiştir.

• • •

"Yolum kalmadı ki, göze ihtiyacım olsun!"

• • •

19. yüzyılda yolunu arayan bir toplum, gazeteyi, romanı, yeni şiiri yaratırken, tiyatroyu da kurmayı ihmal etmedi. Bütün bu işleri yapanlar hep aynı kişilerdi. Namık Kemal, Şinasi, Ahmet Vefik Paşa, Musahipzade Celâl, Recaizade Ekrem, Şemsettin Sami ve ötekiler... "Vatan Yahut Silistre" sahneye konulduğunda, seyircilerin heyecanı ve Namık Kemal'e tezahüratı sokağa taşmıştı. İstanbul'da Direklerarası diye, tiyatroyla özdeşleşen bir semt ortaya çıktı. Sahneler kuruldu; geleceği kurmak isteyenler, tiyatronun ışığında araştırmaya da gereksinim duydular. Tiyatro Anadolu'ya taşındı. Toplumsal eşitsizliğin kıskacındaki insanın sergilendiği oyunlar sahnelendi. Toplumsal çatışmaların gölgesi tiyatro sahnesini kapladı. Tiyatro, güncel, politik olayları odağına aldı. Gerçekçi yöntemle yaratan oyun yazarları, tiyatro sanatçıları yetişti. Sahnelerin, egemen sınıfın uyuşturucu ideolojisinin esiri olmaktan çıkarılması kavgası verildi. 60'larda yükselen toplumsal mücadeleler tiyatroyu sokağa indirdi. Tiyatro devrim için harekete geçirildi. Kasabalara, köylere götürüldü.

• • •

"Umumi ve millî işlere karıştınız... Siz artık bir kişinin olamazsınız...!"

• • •

Yeni bir toplum mücadelesinde dün köylere kadar götürülen tiyatro, bugün her köşe bucağı kuşatan sermaye düzeninde şehirlerden bile kovulmaya çalışılıyor. 2011 yılında tiyatro dendikte, kapatılan ve yıkılıp yerine, insanı Hesiodos'un karından ibaret yaratığına dönüştürmenin değirmeni AVM'ler inşa edilen salonlar geliyor. AVM, karınlardan ibaret insanın kod adıdır. Bu topraklarda tiyatroyu kurumsallaştıran Muhsin Ertuğrul adına inşa edilmiş, güzelim şehir tiyatrosunu yıkıp, yerine, emperyalizmin bürokratlarının kongrelerinin yapıldığı çirkin bir depo inşa ettiler. Bu deponun müştemilatı olarak da bir tiyatro salonu yaptılar. AKM'yi, kapattılar, dört yıl oldu; çürümeye mahkûm ettiler. Devlet tiyatrosunu AVM'lerin keşmekeşinde, fuayesiz salonlarda oynatıyorlar. Güzelim Taksim Sahnesi'nin kapısına kilit vuruldu.

Güzelim Emek sineması kapatıldı. Otoparkın altında da olsa, bir Aziz Nesin Sahnesi vardı, adına bile tahammül edemediler ki ortadan kaldırdılar. Bunları yapanlar için, her şey söylendi ve söylenebilir... Bunlara, Kavafis'in o şiirinde gelmesi beklenenler, dense çok hafif kaçmaz mı? Her yerde yıkacak tiyatro, el konacak tarihi bina arıyorlar. İstanbul'un en güzel yerine, Halit Ziya'nın, "mâi" gökyüzünden "baran-ı elmas" yağdırdığı yere, Tepebaşına stadyum inşa ettiler. Ağaçlar arasındaki, 12 Eylül'e karşı aydınların "Bahar Noktası"nda buluştukları, Tepebaşı Deneme Sahnesi'ni yerle bir edip üzerine otopark diktiler. Bunları anlatmak için yeni çağın oyun yazarına, tiyatro oyuncusuna, geleceğin mimarının kuracağı yeni sahnelere ihtiyaç var.
Sanki, toplum, tiyatronun boşluğunu doldurucasına sokakların ve meydanların sahnesine yürüyor. Son bir ay içinde, İstiklâl'de öğrenciler yürüdü, gösteri yaptılar. Sağlıkçılar, zincirlere bağlanmış hekimlerden dekor kurmuşlar, ellerinde balonlar, pankartlar Ankara'ya çıktılar. Gazeteciler, yazarlar, okurlar düşüncesinden dolayı Silivri zindanına kapatılanların özgürlüğü için İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de kalem kırdılar. Sokaklarda gösteri var. Pencerelerde seyirciler alkışlıyor. Onlar tiyatroyu yok ettikçe, hayat tiyatronun işini üstleniyor. Hayat tiyatronun işini üstlenmişse, hekim insanı iyileştirmek için düzeni iyileştirmek gerektiğini anlamışsa, oyuncular seyircilerin sayısını aşmışsa dönüşüm yakın demektir.

Hele bir de, 2010 kışında Ankara'nın ortasına çadır kuran, iki buçuk ay hayatı sanat, gösteri ve eylem olarak sokakta yaşayan Tekel işçileri hatırlanırsa...

• • •
"Çıkın ışığa
Buluşabilenler
Sevindirebilenler
*Değişebilenler"**

*Yıldız içindeki alıntılar sırasıyla Aiskhylos, Shakespeare, Yakup Kadri, Bertolt Brecht'tendir.

Ariadne'nin ipi tiyatrocuları özgürleştirir mi?

Mitolojinin ne harika öyküleri vardır. Düşündükçe, büyüleyici güzellikte bu öykülerin toplumsallaşma yolundaki insanlığın temel sorunlarına açıklama getirme çabasının zenginliğiyle sarsılırsınız. Ariadne ile Theseus'un öyküsü de onlardan biridir. Girit kralı Minos'un kızı Ariadne, ilk görüşte âşık olduğu Theseus'a, labirentte yaşayan boğa başlı canavar Minotauros'u öldürmeye giderken, dönüş yolunu bulabilsin diye bir ip verir. Canavarı öldürmeyi başaran yiğit Theseus, Ariadne'nin ipiyle labirentten kurtulmayı başarır. Ariadne'yi de yanına alarak, Atina'ya dönmek için gemisine biner. Theseus, mola verdikleri Naksos adasında, Ariadne uyurken, gizlice gemisine çıkarak, onu orada tek başına bırakıp denize açılır. Halkın sözlü düşünsel üretimine dayandığı için, öykünün birçok çeşitlemeleri vardır.

Mitoloji, Rönesans'tan beri, ilkçağda olduğu gibi, sanatın zengin imge kaynağıdır. Çağdaş sanatçılar da, günümüz insanına anlam kazandırma uğraşında bu öykülerden yararlanırlar. Bugünlerde, İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nce sahnelenen, besteci Richard Strauss ile yazar Hugo von Hofmannsthal'ın işbirliğinin ürünü "Ariadne Naksos"ta operası, girişte özetlediğim "Theseus ile Ariadne" öyküsünden esinleniyor. Operada Theseus'u sahnede görmüyoruz, Naksos adasında terkedilen Ariadne üzerindeki ağır etkisini izliyoruz.

İlk kez 1912'de sahnelenen Ariadne Naksos'ta, opera tarihi içinde yenilikçi özellikleriyle ayrı bir yer tutar. Hofmannsthal, Ariadne'nin öyküsünü, Molier'in "Kibarlık Budalası" oyunundan alıntılarla birleştirerek yazmayı dener. Tiyatro ile operanın bu sentezi ilk oynanışta pek başarılı bulunmaz. İkinci yazımda,"Kibarlık Budalası" bırakılır, İtalyan halk komedisinin tiplerinin karıştıkları bir önoyun eklenir. Zengin bir kontun konağında, Ariadne operasının sahnelenme hazırlıklarını sergileyen önoyunda, ilkin, genç bestecinin hocası sahneye çıkar. Komedi oyuncularının konuşmalarından, operadan sonra bir komedi oynanacağını öğrenir.

Parayı veren düdüğü çalar

Bu tatsız durumun öğrencisini çok üzeceğini anlayan opera bestecisinin hocası, kontun kâhyasıyla konuşarak durumu önlemeye çalışır. Ancak kâhya, operanın bestelenmesi ve oynanması için parayı veren kontun, nasıl ve ne zaman sahneleneceğine de karar vereceğini söyler. Opera bestecisi ücretine bakmalı, gerisine karışmamalıdır. Sahnelemenin tatsızlığını önleyemeyeceğini anlayan hoca, durumu öğrenen ve isyan eden öğrencisini sakinleştirmeye çalışır. Ariadne'nin simgelediği tutkulu aşkın tam karşıtı, çok eşli aşkın temsilcisi, komedi oyuncusu Zerbinatta, genç besteciyle tartışmaya girer. Operanın çizdiği Ariadne'nin, yaşamın dışında bir tip olduğunu, kadın özyapısında, biten bir aşkın arkasından yeni bir aşka başlamaya hazır çelişkili bir yan olduğunu savunur. Zaten operada da, Zerbinatta'yı, bu tezi dile getirerek, Ariadne'yi Theseus'un arkasından tuttuğu yastan kurtarmaya çalışırken izleriz.

Şehir Tiyatrosu yönetmeliği

Eserini, etkisini bozacak bir komediyle sahnelemek istemeyen genç besteci öfkelenmiştir. Onu yatıştırmaya çalışan hocası, alacağı parayla altı ay geçinebileceğini hatırlatır. Hayatın gerçekleri, daha doğrusu, paraya dayalı düzenin zorunlulukları, genç besteciyi başeğmeye sürükler. Bu yetmezmiş gibi, kontun kâhyası, bir felaket haberiyle yeniden sahneye girer ve davetlilerin yemeği bitirdiğini, kontun birkaç dakika içinde operanın başlamasını istediğini söyler. Üstelik, kontun uzun bir opera, arkasından bir komedi izleyecek zamanı yoktur, çünkü tam bir saat sonra havai fişek gösterileri başlayacaktır. Bu gösteriye yetişmek isteyen Kont, besteci ve komedyenlerin oyunlarını aynı anda, "gereksiz yerlerini" kısaltarak, opera ile komediyi birlikte oynamalarını emretmektedir.

Geçen yüzyılın operasında, paranın egemen olduğu sanatın trajikomik durumu sergilenirken, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın bir hafta önce yayımlanan yeni yönetmeliği aklıma geldi. Tiyatrocuların isyan

ettiği, Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni ve ekibinin protesto etmek için istifa ettikleri yeni yönetmeliğin, tiyatroya, bu operanın kaba zengininden daha vahim biçimde müdahale edeceğine hiç kuşkum yok. Yaptıkları, yapacaklarının teminatıdır. Yıllardır AKM'nin kapısına kilit vurdular. Birkaç ay önce,"Rosenbergler Ölmemeli"yi yasakladılar. Birkaç yıl önce, tiyatro alımı için ihale açtılar. Geçen yıl, heykeli, tekbir sesleriyle dilim dilim kestiler. Geldiklerinden beri insani sanatı ve sanatçıyı engellemek için binbir politik dolap çeviriyorlar.

Bu kez, Ariadne'nin ipi, tiyatronun tutsaklığının ve özgürleşmesinin koşullarını gösteriyor.

İki yüz yılın hesabı

Başbakanın konuşmalarını hazırlayanlardan olduğu söylenen Aydın Ünal, geçen hafta, Star gazetesinde, AKP'nin tiyatroya yönelik tasfiye harekâtının temel amacını ortaya koyan bir yazı yayımladı. Ünal'a göre, parmağını tehditkâr bir edayla sallayarak, ülkemizin kültür ve sanatını yaratan sanatçılara, "Siz kimsiniz!" diyen başbakan, "kadim bir tartışmanın küllerini" havaya uçuruyordu. Aydın Ünal'ın, parmak sallamalı "tartışma"dan anladıklarını tartışmayı bir yana bırakıyorum. Yazısından öğrendiğimize göre, başbakan, tiyatroyu özelleştirme girişimiyle "bir milletin 200 yıllık trajedisi ve psikolojisi"ne çözüm arıyormuş.

İşin özünü biliyorduk, ama ilk kez bu kadar açıklıkla dile getiriliyor; AKP, iki yüz yıllık bir tarihin hesabını görmeye çalıştığını ilan etmiş oluyor. Demek ki, iki yüz yıl öncesinden, 1812'den beri bu ülke tarihinin izlediği çizgiyle hesaplaşma içindeler. İki yüz yıllık çağdaşlaşma sürecinin getirdiği bütün kazanımlarımızı kazımak için iktidardalar. Şimdiye kadar Cumhuriyet yıkıcılığı tescillenen AKP'nin hedefinin bununla sınırlı olmadığı, Tanzimat yıkıcılığına heveslendiği, yetmedi, tarihimizdeki ilk

MÜHENDİS
VE
AR ODALARI
BİRLİĞİ
TMMOB'Yİ SİZE
YEDİRMEYİZ!
BENİ NE DOKTOR
AVUKATAR MİMAR
MÜHENDİSLER İST
HEPSİ GÖZ ALTIN
#Diren TMMO

ÖRGÜTLÜ GÜCÜNE
VE
HALKINA GÜVENEN
TMMOB
SUSTURULAMAZ
TMMOB'Yİ SİZE
YEDİRMEYİZ!
tmmob
TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ
DOKUNMA
TANKLA GEL
YASA

yenilikçilik adımlarının atıldığı, III. Selim'den beri kazandığımız ne varsa hepsini kazımak istediği açığa çıkmış oluyor.

Tiyatro uyandırmak içindir

Son iki yüz yıllık çağdaşlaşma sürecinde, tiyatronun, edebiyatın etkin bir işlevi oldu. İlk tiyatro yapıtlarımızdan Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre"sinin yarattığı toplumsal rüzgârı hiç unutmuyoruz. Çağdaşlaşmamızın öncüsü aydınlar ve devlet adamları, tiyatroyu cehaletin, tutuculuğun, hurafelerin "yeşil gece"sinde uyuklayan halkı aydınlatmak için kullanmaya çalıştılar. İlk gazeteyi yayımlayanlar, egemen sınıfın divan şiiri yerine toplumsal nitelikli yeni bir şiir yaratanlar, ilk romanlarımızı yazanlar, hep bu halkın trajedisine ve ezilmiş psikolojisine çözüm arıyorlardı.

İlk romanımız sayılan, Şemsettin Sami'nin "Taaşşuk-u Tal'at ve Fitnat", kadının kafesler arkasına hapsedilmiş bir yaşamda, insan yerine konulmadan, hiç tanımadığı insanlarla evlendirilmesinin trajedisini ortaya koyuyordu. İlk romanlarımız, kadının insan sayılması, eşitlik ve hürriyetini kazanmasının gerekliliklerini ortaya koydu; toplumsal bilinçte bu gerekliliği pekiştirdi. Devrimlerimiz, bunu, çözeceği sorunların başına aldı. Cumhuriyet Devrimi, kadının eşitliğini ve hürriyetini sağlayacak ilk adımları attı.

Gücümüz tarihsel haklılığımızdır

Bizler edebiyatla, tiyatroyla, aydınlanma düşüncesiyle sürdürülen mücadeleler içinde var olduk. Kültürümüzü bunlar yaptı.

Bugün ise, başka bir millet, başka bir psikoloji arayanlar iktidardadır. Yapılanları yıkmak, kıyısından köşesinden aydınlanmış yeşil geceyi yeniden koyultmak programlarının temel maddesidir. Ancak, tiyatroya saldırı, henüz geri püskürtülmese de büyük bir direniş potansiyelini ortaya çıkarmıştır. Bunu Ünal'ın yazısında da buluyoruz: "millet nezdinde itibarı olmayanların hâlâ sesinin gür çıkıyor olması, tiyatro tartışmasının 'şeriat geldi, geliyor' yaygarasına muhatap olması,

bunun karşısında da esaslı ve dik bir fikri duruşun sergilenmemesi ürkekliğin devamının en basit tezahürleridir." diyor. Bu, "ürkek" davranan yandaşlara bir uyarıdır. "Muhafazakâr sanat" dayatmasının yükseltilmesini talep ediyor.

Hürriyetini, işlevsel sanatını, gerçekçi ve toplumcu bir tiyatroyu savunmak için eyleme geçenler, beklenmedik ölçüde güçlüdür. Çünkü AKP ideologunun da dediği gibi, bu, yalnızca bir tiyatro sorunu değil, 200 yıllık insanlık kazanımlarımızı koruma ve kazıyıcıların elinden kurtarma sorunudur.

Muhatapları da yalnızca tiyatrocular ya da sanatçılar değil, bu birikimi sahiplenen bütün toplumdur. Sesimizi ve mücadelemizi güçlü kılan, bu tarihsel haklılığımızdır.

"Yeni kapitalizmin kültürü"

Yeni kapitalizmin kültürü var mı? Bu sorunun yanıtı, kültürü nasıl tanımladığımıza bağlıdır. Kültürü, toplumun ideoloji içeren etkinlik ve süreçleri olarak alırsak, Türkiye'de "yeni kapitalizm", edebiyatı, tiyatroyu, sinemayı, müziği, yani sanatsal kültürü mutlak bir denetim içinde tutmak anlamına geliyor. İktidarı ele geçiren yeni sermaye çetesi, kültürün toplumsallaşmasının en sürekli ve etkin kanalı eğitimi, tepeden tırnağa yeniden örgütleyerek altyapıları yıkıyor ve yeniden kuruyor. Sanatsal kültürün bugüne kadar gelen yapılarını yıkarak, mekânlarını yok ederek, yeni mekânlara taşıyarak toplumu bu "yeni" kültüre mahkûm ediyor.

AVM'lerin müştemilatı

Son on yılın kültüre ilişkin yıkım sahnelerini gözümüzde canlandıralım. İstanbul AKM, yıllardır çürümeye bırakıldı. Taksim Sahnesi ve Aziz Nesin Sahnesi de ortadan kaldırıldı. İstanbul Devlet Tiyatrosu denince,

aklımıza herhangi bir tiyatro salonu gelmiyor artık. Şimdi oyunları, kod adı AVM olan tüketim tapınaklarına tıkıştırılmış, oyunla ilgili afişlere bakacak, iki çift söz edecek bekleme salonları bile olmayan hangarlarda oynatıyorlar. Harbiye'de, önünde zarif bir kadın heykeli bulunan Muhsin Ertuğrul Sahnesini yıkıp, yerine, altında NATO türü emperyalist örgütlerin kongrelerinin toplandığı çirkin bir eklenti diktiler. Kısacası, tiyatroyu, sinemayı, sanatsal sergi salonlarını, yeni kapitalizm kültürünü en iyi anlatan mekânların, AVM'lerin müştemilatına çevirdiler. Sanatın, toplumsal yaşamda bağımsız, etkinlik biçimiyle ayrı bir kanalda akan, özgür sahnelenmesine olanak tanımıyorlar.

Kapatılan ve yıkılıp üstüne AVM dikilen sinema salonu haberleri sık sık yüreğimizi burkuyor. Birkaç gün önce, Emek sinemasının da bir parçası olduğu binadan, İstiklâl Caddesi'ne özgü tek tatlı türüyle özdeşleşmiş İnci Pastanesi'ni, herkesin gözü önünde kamyonlara sürükleyip götürdüler.

Başbakanın "ucube" ilan ettiği, Mehmet Aksoy'un dilim dilim kesilerek ortadan kaldırılan güzelim "İnsanlık Anıtı", bu politikanın simgesi olarak alınabilir.

Karakter aşındıran kültür

Richard Sennet'e göre, "Marx'tan bu yana kapitalizmin tek değişmezi istikrarsızlık oldu." Toplum sürekli değişirken, yıkım ve yeniden yapım şantiyesine çevrilirken sürecin istikrarsız, eşitsiz gelişmelere dayalı niteliği saklı kaldı. Richard Sennet, "Yeni Kapitalizmin Kültürü" kitabında, bugünün kapitalizminin çalışma ve yaşama kültürünü, kişilik oluşturma sürecinde belirleyici konumdaki üretim kültürünü inceliyor. Sennet, eski kapitalizm kültürünü belirleyen temel özelliğin, öngörülebilir bir iş yaşamı ve buna bağlı bir gelecek tasarımı olduğunu yazıyor: Bugüne katlanan her insanın, en azından, ertelediği doyuma ulaşacağı bir yarın düşü vardır. Yeni kapitalizm ise iş yaşamını belirsizliklerle donatmıştır. İstikrarlı bir iş yoksa, anlık gereksinimlerin kıskacındaki insanın gelecek düşlerine yer yoktur. Hatta böyle

bir çalışma ve yaşam düzeninde sürekli bir kişilik oluşması bile olanaksızdır. "Tüm toplumsal ilişkilerin gelişmesi zaman alır; bireyin başkaları için önemli olduğu bir yaşam anlatısı, ömür boyu yaşayacak bir kurum gerektirir." (R. Sennet, Yeni Kapitalizmin Kültürü, s. 29, Ayrıntı, 2011) Sennet, bu sürecin insan üzerindeki etkilerini bir başka kitabı "Karakter Aşınması"nda enine boyuna incelemiştir.

Yeni kapitalizmin kültürü başka türlü bir insanı model alır: "Burada yine idealleştirilmiş yeni benlik ortaya çıkıyor: Sürekli yeni beceriler öğrenen, 'bilgi temelleri'ni durmadan değiştiren bir birey." (s. 34) Böyle bir yaşama mahkûm olmak, insanın güven duygusunu kazır. Toplumsallaşmasını önler. "Bu yeni çalışma şekli işletme dilinde kurumların katmansızlaştırılması denen şeye izin verir. İşletmeci, taşeronluk sisteminden faydalanarak bazı işlevlerin başka firmalarca ya da başka yerde yapılmasını sağlamak yoluyla şirket içindeki katmanlardan kurtulabilir." (s. 36)

Yeni kapitalizmin sanatsal kültür alanındaki yıkım ve yapım süreci de bu değişmeyle iç içedir. Sanatı ve sanatçıyı da taşeronlaştıran bir yıkım süreci içindeyiz.

Yüz yıl arayla Anadolu'da iki aydın

"Bir Zamanlar Anadolu'da" filminin Dr. Cemal'i ile Yaban'ın Ahmet Celal'i birbine benziyorlar. İkisi de değişik tarihsel koşullarda, değişmeyen, acımasız yoksulluk gerçeğinin karanlığa boğduğu Anadolu'ya sürükleniyorlar. Yüz yıllık zaman aralığına karşın değişmeyen bir yazgı gibi, Anadolu insanını, birbirinin katili ve kurbanı haline getiren bir gerçekliğin sergilendiği iki sanat eseri var karşımızda.

Ahmet Celal ile Dr. Cemal, adlarıyla da bir çağrışım yapıyorlar, yüz yıl arayla Anadolu bozkırına fırlatılmış iki aydını simgeliyorlar. Ahmet Celal Osmanlının son kuşak, Cumhuriyetin kurucu aydınının tipik bir örneği.

Peki Dr. Cemal için ne söylenebilir? "Bir Zamanlar Anadolu'da" filminin Dr. Cemal'i için aydın denilebilir mi, bu, tartışmaya açıktır.

Eğer aydın, "aklıyla mücadele eden insan"sa, Dr. Cemal'de, bir mücadele bulamıyoruz. Aklını kullandığı söylenebilir, filmde, en azından savcı Nusret'in karısının intiharını teşhis edecek bir akıl yürütme sürecine tanık oluyoruz.

Kurucu aydının Anadolu sınavı

Ahmet Celal'i aydın yapan, karşılaştığı Anadolu gerçekliğiyle hesaplaşmayı göze alması, bu gerçekliği değiştirmek için mücadeleye girmesidir. Ahmet Celal'in kuşağı, çöken Osmanlının kurtuluşu için yollar aradı, her doğan yeni günün, uğrunda çaba gösterdiği mücadeleye katkısının heyecanını duydu. Bu kuşak devrimciydi, Cumhuriyeti kurdu.

Aydın olmanın temel koşulu devrimci olmaktır. Toplumdaki haksızlık gerçeğini değiştirmek için mücadele etmeyene aydın denebileceğini sanmıyorum. Bugün kapitalist sistemin yolaçtığı sorunlara mazeret üreten yazarlara aydın diyemiyoruz.

Ahmet Celal, bir bakıma, Mai ve Siyah'ın düşçü şairi Ahmet Cemil'in macerasının ikinci perdesini yaşar. Bu kuşak büyük düşlerle, ideallerle hayata atıldı. 20. Yüzyıl Türkiye gerçeği bu düşleri gökyüzünden, yeryüzüne indirdi. Ahmet Cemil, "baran-ı elmas", elmas yağmuru düşleri görüyordu, Yaban'ın Ahmet Celal'i, irin gibi yağmurların çamura boğduğu Anadolu bozkırına sürüldü. Bu bozkırın ürünü cahil, hoyrat, eğri büğrü bir insanlık gerçeğiyle sarsıldı.

Halide Edip'in diliyle, "Türkün ateşle imtihanı" büyük acılar pahasına kazanılabildi; ama bu yoksul Anadolu gerçekliğini değiştirme sınavının yalnızca birinci aşamasıydı. Ahmet Celal, yoksul Anadolu köyü karşısındaki acılarını Cumhuriyetin kuruluşuna katılarak dindirebilirdi.

"Yaban ", 1932'de yazıldı. Cumhuriyetin, kapitalist ilişkiler içinde kısa sürede boğulan devrimci niteliğini yeniden canlandırmak için atılan

bir çığlık olarak okumak mümkün. Yakup Kadri'nin, komünistlikten dönmüş bir küme arkadaşıyla aynı dönemde çıkardığı Kadro dergisinin gündemi de ortaktı: Yoksul Anadolu insanının temel gereksinimleri nasıl karşılanabilir? Köylü nasıl ucuza giydirilebilir; şekeri daha ucuza nasıl üretebiliriz; Cumhuriyeti halkçı bir temelde geliştirecek kadro ve ideoloji nasıl olmalı...

"Yaban "ın, yayınlanışından on yıl öncede geçen olay örgüsü, 1930'ların bu sorunlarına temel oluşturan ülke gerçeğini ortaya koymayı deniyordu.

Yakup Kadri'nin 1934 tarihli "Ankara"sı, yoksul Anadolu gerçeğini alt etmek için önerdiği toplumsal hayalleri dillendiriyordu. Ahmet Cemil'in mai düşlerinin yerini, Neşet Sabit'in toplumsal ütopyası almış da diyebiliriz. Türk aydınının, bireysel çözüm arayışlarından toplumsal çözümlerin devrimci ufuklarına ulaşması süreci olarak da okunabilir.

Dr. Cemal için aydın diyebilir miyiz, sorusuna bu aşamada yeniden dönebiliriz. "Bir Zamanlar Anadolu'da" filminin gücü, bence burada gizlidir. Film, bir aydını değil, toplumsal gerçekliğin aydınlanmayı dayattığı koşullarda, aydın olma yolunda ilk adımları atan bir insanı anlatır. Günümüzün Anadolu gerçeğiyle de uyumlu olduğunu düşünebiliriz. Yalçın Küçük Hoca'nın kavramıyla,"aydınlıktan-çıkma" dönemi diyebileceğimiz bir zamanda, Nuri Bilge Ceylan, aydınlanma yolunda uyanan bir insanı anlatır.

Gerçeği değiştirmek

Dr. Cemal, film boyunca bir gözlemcidir. Sorular sorar. Şoför Arap'ın sözleriyle, yaşadıkları "bir zamanlar Anadolu'da" parantezine alınıp geride bırakılacak şeyler değildir. Ya da Komiser Naci'nin önerdiği gibi, bu küçük kasabayı bırakıp gidemez. Dr. Cemal bu gerçekliğin kendi gerçeği olduğunu kabul eder ve onunla hesaplaşmaya karar verir.

Bunu, gözlemcilikten etkinliğe geçişini, otopside gösterdiği tutumdan anlarız. Otopsi sonucuna müdahale eder. Öldürülen oto lastikçisi

Yaşar'ın soluk borusunda ve ciğerlerinde toprak vardır; bu, diri diri gömüldüğünü gösterir. Dr. Cemal, sanık aleyhine daha ağır bir sonuç ortaya çıkaracak bu gerçeği, otopsi raporuna yazmaz. Gerçeğe etki etmek için bir adım atar. Birlikte rakı içtiği arkadaşını biraz sonra, domuz bağıyla iki büklüm edip Anadolu bozkırına gömen katile yardım etmek istemesi, gerçekliği değiştirmek için bir adım atmaktır. Gerçeğin tarafsız bir gözlemcisi olmaktan çıkmaktır. O gerçeğin içine karışmaktır.

Nuri Bilge Ceylan, bunu, sinema dili içinde çarpıcı bir imgeyle gösterir. Ölünün otopsisi sürerken doktorun yüzüne kan sıçrar. Cinayet gerçeği, Dr. Cemal'i de bağlar. Bu yüzündeki kan lekesi, simgesel olarak gerçekten onun da sorumlu olduğunu imler. Filmin son görüntüsünde Dr. Cemal, yüzünde bu kan lekesiyle, her şeye rağmen sürecek ve yaratıcı güzelliklere kapı açacak hayatın gerçeğine bakar.

Babası öldürülen çocuk okulun bahçesinden kaçan topu arkadaşlarına geri atarken, onu izleyen Dr. Cemal'in yüzündeki kan lekesi, değişmesi gereken Anadolu gerçeğinin yüzündeki mührü gibidir.

F Tipi Film

F Tipi Film gösterime girdiği hafta, Türkiye'nin bütün otoyollarını ve Boğaz köprülerini satışa çıkaran özelleştirme ihalesi de sonuçlanmıştı. Ülkenin oligarkları Koç ile Ülker'in, Malezya'dan bir başka tekelle kurdukları ortaklık, beş milyar küsurluk bir ödeme karşılığında hiçbir ek yatırıma gerek duymadan yıllarca halkın zorunlu bir gereksinmesinden para keseceklerdi. Aynı günlerde, vergi gelirlerinin oransal dağılımında birinci sırayı dolaylı vergilerin aldığı, devlet bütçesinin emekçi halka finanse ettirilmesi demek olan dolaylı vergi tahsilâtında dünya şampiyonu bir ülkede yaşadığımız da ortaya çıktı.

"F Tipi Film"in gözümüze soktuğu hapishane hücrelerinin bu iki durumla kopmaz bir bağı vardır.

19 Aralık 2000'de, 28 devrimcinin katledilmesiyle hizmete başlayan F Tipi hapishaneler, siyasi mücadeleyle toplumu oligarkların sömürüsünden kurtarmaya çalışanları gömmek için tasarlanmıştı. Hemen arkasından gelen ekonomik krize çözüm diye yapılanlar, kapitalistlerin iflasını banka kurtarma operasyonlarıyla halkın sırtına yıkarken, yüzbinlerce insanı işsiz bırakırken toplumda buna direnecek odakları, sendikaları, örgütlü yapıları da güçsüz düşürmeyi amaçlamıştı. Ekonomik zulüm toplumu esir alırken, buna direnen ve karşı koyanlara da hücre zulmü uygulanıyordu. Mahkemelerin içinde görüldüğü Silivri hapishanesine kapatılan yurtseverlerle toplumun değişmeyen gündemi hapishaneler oldu.

Yağma için hücre

"F Tipi Film", ABD'nin, Türkiye'deki hapishanelere düzenleme tavsiyesini anımsatarak başlıyor. İlk görüntüsüyle izleyicileri bir F Tipi Hapishanenin boğucu koridorlarından hücreye sokuyor. İnsanın hücreye kapatılmasının ne demek olduğunu film boyunca duyumsatıyor.

Bu filmi izleyince, 2000'lerin başındaki ölüm oruçlarında dile getirilen öngörülerin hepsinin doğrulandığını görüyoruz. Gerçekleri bu kadar doğru öngörüp, bu ölçüde gerçeklerin cenderesinde ezilmek; bundan daha büyük bir trajedi olabilir mi? Türkiye solculuğunun uzun yıllardır yaşadığı temel sorun budur.

"F Tipi Film", devrimcilere uygulanan korkunç zulmün bir belgesidir. Bu işkencenin dayandığı sermaye kininin kaynağını bugünün yağma sahnelerinde görmek gerekir. Devlete sürekli gelir getiren Telekom'u, Tekel'i, Tüpraş'ı, şeker fabrikalarını, madenleri, dereleri, sonunda köprüleri ve yolları oligarkların mülkiyetine geçirmek için bu ölçüsüz zulme gerek duyulmuştur. Bugün sesini çıkaran her topluluğun üzerine gönderilen gaz sıkıcısı polis ordularının arkasında da bu gerçek vardır. Televizyonları ve gazeteleri esir alan yalan ağı da bu gerçeği halkın gözünden kaçırmak içindir.

Yemek masasından tabut

"F Tipi Film" bu alandaki yalan ağlarını parçalıyor. Dokuz yönetmenin kısa filmlerinden oluştuğu halde, beklenmedik ölçüde bütünlüklü bir film olmuş. Hücreleri birbirine kavuşturan naylondan mektuplaşma yumaklarıyla, ortak bir gökyüzünden bile yoksun bırakılmış insanların öyküleri birbirine bağlanıyor. Hücreye kapatılan insanı kucaklayan dayanışma yollarının acılı yaratıcılığına tanık oluyoruz. Film, F Tipi hapishanelere karşı direnişte hayatını kaybeden 122 devrimcinin anısına adanmış. Grup Yorum'un yapımcılığında gerçekleştirilen "F Tipi Film"in, 21. Yüzyılın başında Türkiye'deki insanlık gerçeğinin dünya çapında bir belgesi olacağını düşünüyorum.

Filmin hücreden çıkışı sağlayacak toplum gerçeğine de ipucu verdiğini söyleyebiliriz. Ölüm orucunda ölen Muharrem Karademir'in cesedi için yapılan tabut, kendi bencil çıkarlarının hücresine tıkılmış küçük burjuvanın sipariş ettiği yemek masası kerestesinden çakılıyor. Keresteyi devrimcinin tabutuna dönüştüren marangoz çırağının sabah olurken İstanbul'a doğru gemileri yakmış yürüyüşü umudu imliyor.

"F Tipi Film", hücre zulmünden kurtuluş yolunda sinemanın güçlü bir katkısıdır.

Sinema ve Savaş

Sinema üzerine düşünürken, söze bir sinema öyküsüyle başlamakta yarar var. Sinemanın en önemli zanaatçılarından ve yaratıcılarından biri, Alfred Hitchcock, bir senaristten söz ediyor. Aklına en güzel fikirler geceleri gelen bir senarist varmış, fakat sabah olduğunda geceki harika fikirlerinden hiçbirini hatırlamıyormuş. Senaristin yaratıcılık şikâyetlerinden sıkılan bir arkadaşı, şu öneriyi yapmış. "Madem geceleri aklına güzel fikirler geliyor, onları neden not almıyorsun. Sabah uyandığında unutsan bile oradan okur, hatırlarsın." Senarist bu

öneriye çok sevinmiş; yatağının başucuna kalem ve kâğıt koyarak, harika fikirlerini not etmeye hazırlanmış. O gece yine aklına önemli bir hikâye fikri gelmiş ve hemen kâğıda yazmış. Ertesi gün tıraş olurken, birden dün gece aklına büyük bir fikir geldiğini ve unuttuğunu düşünüp yazıklanacakken, bunu, not aldığını hatırlayarak rahatlamış. Hemen notlarına koşmuş ve gece yazdığı harika fikri okumuş: "Oğlan kızla buluşur."

Hitchcock, bu öyküyü yorumlarken, gecenin karanlığında bize olağanüstü gelen birçok fikir veya öykü sabahın parlak ışıklarıyla gerçek değerine kavuşur, diyor. Gerçeklik karşısında tuzla buz olur gider. Gerçeği görebilmek için ışığa ihtiyaç var.

Buradan, bu öykünün çağrışımlarını genişleterek çağımızın dünyasına gelebiliriz. İnsan yaşamındaki her şeyin ticarete konu olduğu ve alınıp satılır hale getirildiği bir dünyada, tekellerin hegemonyasındaki bir toplumda, yaşamın, sürekli gecede geçiyor gibi olduğunu düşünmek için güçlü nedenlerimiz var. Şimdi, medya diye başlasam, bilgi ve iletişim diye sürdürsem, bilim ve üniversiteden söz etsem, sanat veya sinemaya sıra gelse, bütün yönler tekelleri gösterecektir. Kâr için, daha doğrusu sömürü için örgütlenmiş bir sistemde, yalanın, yani karanlığın ve gecenin hakimiyetinde olduğumuzu söylemek, çok abartılı olmasa gerek. Bu kadar uzun sözden sonra, her alanda gerçeğin izini sürmek durumunda olanlar için, zorunlu bir eleştirelliğin vazgeçilmezliğini vurgulamak istiyorum. Sinema ve savaşı tartışırken de, aydınlatmamız gereken yoğun bir karanlık var. Bu karanlık ortasında, savaştan söz eden bir film, bize, insanlığı barışa çağırıyor gibi görünebilir. Hemen gece senaristinin büyük fikri gibi örnekleyelim: bir "Er Ryan'ı Kurtarmak" filmini savaş karşıtı olarak sınıflandırabiliriz; emperyalist ABD militarizmine açık övgüler dizerken bile böyle sanılabilir.

Gerçeğin akisleri

Hani, Nasreddin Hoca, karanlık bir sokakta parasını kaybetmiş, gitmiş sokağın aydınlık kısmında aramaya başlamış. Geçen biri sormuş, "Ne

arıyorsun Hocam?" "Para kaybettim de onu arıyorum." "Parayı, nerede kaybettin?" "Şu karanlık sokakta." "Olur mu, Hoca" demiş adam, "parayı orada kaybetmişsin, burada arıyorsun, git orada ara." Hoca'ya akıl öğretecek. "Aranan şey hiç karanlıkta bulunur mu," demiş Hoca, "ben aydınlıkta arıyorum." Biz de herhangi bir konuda gerçeği araştırıyorsak, hemen sorunu ışığa çıkarmak zorundayız. Aydınlanmanın çocuklarından Goethe'nin, ölürken son sözlerinde dediği gibi "Işık, biraz daha ışık!" Bu kavram, yani "ışık", tartıştığımız sanatın hammaddesini oluşturur. Saydam film şeritlerine tutulan ışık dev perdede gerçeğin akislerine dönüşür.

İnsanlığın gerçeği araştırırken bulduğu en aydınlatıcı araçlardan biri tarih bilincidir. Tekellerin karanlığını aşmak için dünyaya, topluma ve insana tarih bilinciyle bakarız. Buradan sinemaya gelirsek, insanlık tarihinde, öncesiyle karşılaştırıldığında, sinema sanatının kısa bir tarihi var. Halka açık ilk film gösterimi 1895 tarihini taşıyor. Türkiye, sinema açısından fazla geç kalmış sayılmayabilir, bundan hemen iki yıl sonra İstanbul'da da, önce sarayda, ardından Galatasaray'daki bir birahanede film gösteriliyor.

On dokuzuncu yüzyılın sonunda doğan sinema, insanlığın yaklaşık yüz yıllık tarihi içinde büyük savaşlar ve devrimlere tanıklık etti. Sinema bu tarihin önemli belge kaynaklarından birini oluştururken, aynı zamanda bu tarihin bir ürünü olarak, savaşların ve devrimlerin içinde biçimlendi.

Sinema ve savaş ilişkisini bu anlamda iki boyutta incelemek gerekir. Savaşların etkilediği, biçimlendirdiği sinema; savaşları etkileyen, belgeleyen, sorgulayan, tartışan, yönlendirmeyi deneyen sinema... İkinci Emperyalist Savaşta, savaşan ülkeler birbirlerinin filmini göstermeyi durdurdular; bu durum, Avrupa'nın değişik ülkelerinin sinemalarına zorlayıcı etkilerde bulundu.

Sinema bir teknik ve hemen arkasından bir para kazanma aracı olarak gelişirken, insana ışık tutan bir sanata dönüşmenin de sancılarını çekiyordu. Sinemayı düşler ve fantazyaların sanatına çeviren Melies

anılarını bir düşkünler evinde yazdı. Sinemanın bir sanat olarak doğuşuyla anılan ABD'li Grifitth'in iki dev filmi konumuzla doğrudan ilgilidir. "Bir Ulusun Doğuşu", Amerikan İç Savaşını anlatıyordu. Güneyli bir aileden gelen Grifitth, bu savaşa ırkçı Güney açısından bakmıştır. Daha sonraki yapıtı "Hoşgörüsüzlük" ise, insanlığın Babil'den başlayarak değişik çağlardaki, çatışmalarını ve baskıcı uygulamalarını sinemalaştırıyordu. Sekiz saatlik bu dev filmi, asıl dertleri para kazanmak olan sinema patronları kuşa çevirerek 3 saate indirdiler. Grifitth'in Hoşgörüsüzlük filmi öylesine etkili oldu ki, bu filmi izleyen Lenin'in, hemen bir mektup yazarak, sanatçıyı Rusya'ya davet ettiği söylenir. Grifitth bu davete icabet etmedi, ama Lenin aradığı sinemacıları kendi ülkesinde buldu. Devrimin çocukları Eisenstein, Pudovkin, Dziga-Vertov, Dovçenko, o devrimi sinemayla insanlığa tanıttılar. Eisenstein, "Potemkin Zırhlısı"yla sessiz sinemanın en önemli yaratılarından birini ortaya koyarken, devrimin getirdiği yeni insan ve toplum kavrayışıyla yola çıkıyordu. Tarihi belirlemek için harekete geçen emekçi kitleler filmde ortak bir karaktere dönüşmüşlerdi.

Filmin kameramanı Eduard Tisse için anlatılan bir öyküyü burada not etmekte yarar var. Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü törenlerinde, on binlerce insanın doldurduğu bir alanda Lenin'i görüntülemeye çalışan Tisse'ye, Lenin'in, eliyle kitleleri göstererek, "Beni değil, asıl onları çek!" dediği söylenir. Devrimden sekiz yıl sonra Potemkin'de, o devrimi başaran kitlelerin büyük savaşından kısmi bir muharebe sahneye getiriliyordu. Eisenstein'in Potemkin öncesi "Grev", sonrası "Ekim", "Aleksander Nevsky", "Korkunç İvan", şöyle ya da böyle savaşla ilgili filmlerdir, ama savaşa yeni bir gözle bakan, savaşı aydınlatan filmlerdir bunlar. Başta, iç savaş olmak üzere, sınıf savaşının apaçık olduğu bir sürecin ortaya konması gerekiyordu.

Politikanın devamı olarak savaş

Savaş dendiğinde, çok net, herkes için ortak bir kavramdan söz ettiğimiz söylenebilir mi? Çok anılan, az okunan Clausewitz'in

saptamasını biz de hatırlatacak olursak; "Savaş politikanın başka araçlarla devamından başka bir şey değildir." (Savaş Üzerine, s.64) Politika, silahların diliyle konuşmaya başlıyor. İnsanlığı sosyalist devrime taşıyan çözümleme, bu politikanın sınıf politikası olduğunu ortaya çıkardı. Hakim sınıfın, egemenliğini sağlayan baskı ve zor aygıtı olan devlet, insanları savaşa sürdüğünde, bunun, temelinde belli sınıf çıkarları olan politikalardan kaynaklandığını görmek çok önemlidir. Sosyalist sinemacıların savaşla ilgili filmlerinde bu açıklığı buluruz. Zaten sosyalist hareket tarihte de bu doğrunun izini sürmüştür. Birinci emperyalist savaşa karşı çıkan ve emperyalist burjuvazinin, insanlığı kan gölünde boğan sömürü politikasını reddeden Lenin ve arkadaşları, değişik ülkelerden askerleri siperlerde kardeşliğe çağırmışlardır. Emperyalist savaş politikası karşısında emekçilerin barış politikası, Ekim Devrimiyle gerçekliğe dönüşmüştür.

Birinci Savaşı, şöyle ya da böyle gerçekçi çizgilerle anlatan filmleri sıralamayı denersek, G. W. Pabst'ın, Almanya'da 1930'da çektiği "Batı Cephesi 1918" önemli bir filmdir. Belgesel biçemle savaştan gerçekçi görüntüler çizer. Bu dönemde, derin bir bunalım geçiren Almanya'da yükselen Nazi hareketinin savaşçı politikasını eleştirmeye çalışan bir filmdir. ABD'de, 1929 yılında yapılan "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" filmi ise, Remarque'nin savaş tanıklıklarına dayalı güçlü yapıtının sağladıklarıyla, savaşa insancıl açıdan eleştiri getiriyordu. Lewis Milestone'nun filmi, sinemanın ilk döneminde, dürüst sanatçıların çabalarıyla, Hollywood'un bile belli ölçüde gerçekçi olabileceğinin örneklerinden biridir. Bu filmin başarısının temelinde Remarque'nin özlü yapıtının olduğunu söylemişken, bu kitaptan küçük bir pasajı birlikte okumak yararlı olabilir. Savaş, insana her şeyi bambaşka kavratır, yeni baştan öğretir. İşte, toprak... "Toprak hiç kimsenin gözünde askerin gözünde olduğu kadar değerli değildir. Asker ona yapışıp kaldığında, uzun bir süre, var gücüyle, ateşin yarattığı ölüm korkusuyla yüzünü, bedenini iyice içine gömdüğünde, onun tek dostu, kardeşi, anasıdır, korkusunu, feryatlarını onun suskunluğuna, koruyucu

bağrına döker, o da bunları alır, kabul eder ve askeri yeniden on saniyeliğine koşup yaşaması için salıverir, sonra tekrar içine alır, bazen de temelli olarak. Toprak-Toprak-Toprak!" (Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok, s.47) Sovyet yönetmen Dovçenko'nun, 1930 yılında çektiği, sessiz sinemanın en önemli filmlerinden birinin adı da "Toprak"tı. Emperyalist savaş, kâr uğruna delik deşik edilen topraklar, yakılan ülkeler anlamına geliyordu. Bir başka Sovyet filmi "Askerin Babası" ise, savaşta oğlunu arayan bir köylünün, tankların çiğnediği bir bağı nasıl korumaya çalıştığını, toprak ve insanın ortak ürününün yok edilmesine ne kadar üzüldüğünü gösterir.

Sovyet sinemasının çığır açan filmleriyle toplum, insan, tarih ve döneme damgasını vuran savaş gerçeği beyazperdeye kalıcı izlerle çiziliyordu. Yirmilerin sonu ve otuzların başı, kapitalist dünyanın kriziyle birlikte yeni bir savaşın korkunç fırtınasını da yaklaştırıyordu. Dönemin önemli filmleri savaşa karşı uyarıcı olmaya çalıştılar. 1931 yılında Macar yönetmen Victor Trives'in "Askersizleştirilmiş Bölge" filmi de insanları savaşa, yani ölüme gönderen hükümetlere isyan ediyordu. Ama Macaristan'dan en önemli savaş filmlerini, "Cehennemde İki Devre" ve "Macarlar" ile Zoltan Fabri çekti.

Nâzım Hikmet'in harika bir "savaş" şiirinde, "Şeytan ile Rahibin Macerası"nda bize bir kez daha hatırlattığı bir doğru vardır: Hakikat iki yanlıdır. Dünyada ekonomik bunalım emekçileri işsizlik, yoksulluk çemberiyle kuşatırken, İtalya'da iktidara gelen, Almanya'da tırmanışa geçen faşizm, yeni bir savaş politikasının altyapısını oluşturuyordu. Aynı dönemde hakikatin o tarafında, Almanya'da savaşı yücelten filmler yapıldı. Louis Ralph "Erdem" filminde, yıl 1931, militarizmi yücelterek, Alman şovenizmi yapıyordu. Gustav Ucickly'nin "Kızıl Gün Batışı", yıl 1932, Alman denizaltı kuvvetlerini övüyordu; filmin galasına Hitler katıldı. Bu saldırgan filmin gösterimi Hollanda'da komünistlerin çabalarıyla yasaklandı. Yine Pabst'ın filmini hedef alan militarist bir film, 1934'te Hans Zöberlein'in çektiği "Stosstrap 1917" oldu ve savaşı "ulusal" değerlerin savunulması için zorunlu gösteriyordu. Evet,

hakikatin öteki tarafında gerçeklerin gizlenmesi, silahların akıttığı kanın kazandırdığı zenginliklerin gözlerden kaçırılması için yalan üreten bir sinema vardı. Ama Visconti diye bir sinemacı çıkacak, 1969 yılında, "Lanetliler" filminde Nazilerle, Krupp ailesi arasındaki çıkar ve suç ortaklığını ortaya dökecekti.

Yalnızca savaş üstüne filmler arasında değil, sinema sanatının en önemli beş on filminden biri, "Büyük Aldanış", (Harp Esirleri), 1937 yılında, burjuvazinin savaş yalanlarını açığa çıkarmak için yapılmış gibiydi. Jean Renoir, Almanların esir aldıkları Fransız subaylarıyla ilişkilerini ortaya sererken, iki tarafta da aynı sınıftan gelmenin sonucu ortak noktalar saptıyordu. Savaşın, savaşa sürülen emekçiler açısından ne büyük bir yanılsama olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlıyordu. Film, Venedik festivalinde ödül kazanmasına rağmen İtalya'da yasaklandı; Almanya'da yasaklanmakla kalmıyor, Goebbels tarafından "büyük düşman" ilan ediliyordu.

Nazi savaş propaganda sineması "Soldata Kino" (asker sineması) bütün cephelerde çalışıyordu. Alman Ordu Sinema Dairesi Başkanı Fritz Hipler, "Batıda Zafer" filmiyle faşist savaş propagandasını başarıyla uyguladı.

Bu dönemden, faşizme ve savaşa karşı güçlü bir sinema yapıtı, Chaplin'in "Büyük Diktatör" filmi oldu (1940). Chaplin sanatının ta en başından beri, daha 1918'de, "Şarlo Asker" filminde, burjuva devlet adamlarının savaşçı politikalarını "madara etmişti". Chaplin bu filmde Kayser'in, Wilson'un, Kıral Beşinci Georg'un; Poincar'in pantolon düğmelerini kopartır ve onları halkın önünde küçük düşürür. Ama film sinemalarda gösterilirken bu bölümler sansürlenmiştir.

Sinemanın, daha sonra yapılan filmleri saymazsak, o dönemde İspanya İç Savaşına bakışı daha çok belgesellerle olmuştur. Joris İvens'in "İspanyol Toprağı" (1937) filmi önemlidir. Aynı dönemde faşizmi savaş çerçevesinde işleyen Sovyet filmlerinden bazıları şunlardır: Pudovkin: "Faşizmin İçyüzü" (1941), Dovçenko:"Sovyet Ukraynası İçin Savaş"

(1943), Yutkeviç: "Kahraman Asker Şvayk'ın Yeni Serüvenleri" (1943). 1954'te Mihail Romm'un "Sıradan Faşizm"i gelecektir.Grigori Çukray'ın, dünya çapında etkili olan filmi, "Askerin Türküsü"nde(1959), Sovyetlerin savaş koşullarında insancıl dayanışması, duygu yüklü bir sinemayla ortaya konmuştur.

Hollywood'un savaşa ve faşizme bakışında hep belli sınırlar ve yüzeysellikler olmuştur. O dönemden anılması gereken "hümanist" nitelikli bir avuç film vardır: Fritz Lang yönetiminde "Cellatlar da Ölür" (1942), Edward Dmytryk'ın yönettiği "Hitler'in Çocukları" (1943), "Yükselen Güneşin Altında" (1943) ve Milestone'un "Kızıl Kalp" (1944), "Güneşte Yürüyüş" (1945) filmleri.

Dönemin itici gücü

Bütün sanatlar gibi sinemanın gelişimi ve tarihi de, içinde varolduğu toplumun gelişimiyle, kopmaz biçimde bağlıdır. Sinema bu ilişkiyi daha doğrudan ve açık ortaya koyar. 1930'lu yılların, kapitalist dünyada "Büyük Bunalım" dönemi olması, sinemada da yansımasını buldu. Özellikle ABD'de, yirminci yüzyılın en önemli gerçekçi romanlarından bir bölümü, bunalımın ezdiği insanı edebiyata taşırken, bunun sinemaya da doğrudan etkisi oldu. Bunalımın işsiz ve yoksul bıraktığı emekçilerin tepkileri, sistemin çözüm arayışında geliştirdiği "yeni düzen" politikaları, toplumu hareketlendiriyordu. Bunun yarattığı birikimle birlikte, İkinci Emperyalist Savaşın, faşizme karşı bir nitelik taşıması, ABD'nin istemeden de olsa Almanya'ya karşı savaşa girmesi, aynı zamanda Hollywood açısından da bir özgürleşme ve sınırları genişletme olanağı yaratacaktır. Daha sonra Mc Chartyciliğe gerekçe hazırlayan bu sola yöneliş, Amerikan sinemasının gerçekçilik ve emekçilere eğilme açısından en önemli ürünlerini vermesini sağlayacaktır. Bu dönemde John Ford, her biri bir roman uyarlaması olan "Gazap Üzümleri" (1940), "Tütün Yolu" (1941) ve "Vadim O kadar Yeşildi ki" (1941) filmlerini çekti. William Wyler'ın, Lillian Hellman'ın oyunundan uyarladığı "Küçük Tilkiler" (1941), John Huston'un ırkçılık eleştirisi "İşte Bizim Hikâyemiz"

(1942), William Welman'ın "Ox-Bow Olayı" (1943), Milestone'un "Fareler ve İnsanlar" (1938) filmleri hep bu dönemin ürünleridir.

İnsanlık tarihi, otuzların sonu ve kırkların sonu arasındaki, bu büyük savaşla birlikte özgürleşme arayışını yükselttiği dönemin bir benzerini yaklaşık yirmi yıllık bir aradan sonra 50'lerin sonuyla 60'ların sonu arasında yaşayacaktı. Küba Devrimi, ABD'nin Vietnam'daki yenilgisi, ABD ve Avrupa ülkelerindeki gençlik ayaklanmalarının simgelediği bir dönem. Kapitalist dünyadaki sinemanın sistemi ve savaşı daha köklü sorguladığı filmler de bu dönemde yeniden gündeme geldi. John Ford, "Cheyenne Autumn" (1964) filmiyle Kızılderili katliamına daha önceki filmlerinin tersine daha insancıl bir gözle bu dönemde baktı. Genç kuşak yönetmenlerden Arthur Penn,"Küçük Dev Adam"la (1971) epik çizgilerle aynı katliamı sorguladı. Sidney Pollack, "Atları da Vururlar" (1969) filminde kamerayı, Büyük Bunalım yıllarına çeviriyor ve buradan bütünlüklü bir kapitalizm eleştirisine varıyordu.

Savaş koşullarının yeniyi yaratmasına en iyi örneklerden biri de sinema tarihinde yer alır. İtalyan Yeni-Gerçekçiliği, ikinci emperyalist savaşın sonlarında, savaşın yıktığı Roma'nın görüntüleriyle doğar. Rossellini'nin "Roma Açık Şehir"(1944) ve "Paisa"sı (1946) savaşın gerçekçi izlenimleriyle dolu olduğu kadar, sokağa çıkan kamera, belgeselci tutum ve halktan insanların öyküsü oluşuyla sinemaya yenilik getirmiştir. Daha sonra Victoria de Sica ile yazar Zavattini'nin ortak yapıtı "Bisiklet Hırsızları" (1949) bu yeni gerçekçiliğin en gelişmiş ürünlerinden birini ortaya koyacaktır. Yeni-Gerçekçiliğin açtığı yoldan, yirminci yüzyılın ikinci yarısında sinemanın en önemli yaratıcıları arasına katılacak olan Visconti, Antonioni, Taviani Kardeşler, Scola ve Fellini gelecektir. Elbette, savaş ve sinemayı ele alan bir yazıda Gillo Pantocervo'yu ve filmi "Cezayir Savaşı"nı (1967) anmamak büyük bir haksızlık olacaktır.

Clausewitz'in, savaşın amacı konusunda söyledikleri, belki birincisinden de önemlidir: "savaş, hasmı irademizi yerine getirmeye zorlayan bir

şiddet hareketidir." (s.44) Tekelci sistemin, sınıf savaşımı yürütmesi gereken emekçileri, kendi iradesine mahkûm etmesinin sırrını burada buluyoruz. Soğuk savaşın en önemli araçlarından biri ideolojik şiddettir. Sinema, kitlelerin emperyalist çıkarlara tabi kılınmasında, ideolojik şiddet üretiminde, soğuk savaşın çok önemli bir silahı görevini üstlenmiştir. 1980'lerden hatırlarsak, Türkiye başbakanı Turgut Özal ile ABD başkanı eski aktör Ronald Reagan arasında, Hollywood tekellerinin ülkede özgürce filmcilik yapmaları karşılığında tekstil kotası pazarlığı yapılmıştır.

Hakikatin öteki yakasında Hollywood ve emperyalist savaş politikasının propagandası vardır. Kapitalizmin yeni bir bunalımının işaretleriyle dolu bir dünyada, soğuk savaş-sıcak savaş diyalektiği daha hızlı işlemektedir. Tekelci sistemin karanlık gecesi, gerçeklerin tersyüz edilmesinde mantığı zorlayan rekorlar kırmaktadır. Soğuk savaş filmlerinin savaş sahnelerinde yüzlerce insan öldürülmekte, oluk oluk kan akıtılmaktadır. Gerçek savaşlarda, insanların üzerine yağdırılan tonlarca bombanın parça parça ettiği insanlar ise karanlıkta kaybolmuşlardır. Sistemin haber kamerası, yalnızca, bombanın havai fişek benzeri görüntüsünü çeker. Duygusal etki yaratmak içinse, savaşın kurbanı kuşlar yeterlidir.

Gerçekçi sinemanın işi, şimdi eskisinden daha zordur, birbirine geçmiş gerçek savaş-soğuk savaş diyalektiğini aydınlatmakla sorumludur.

Karikatürle ekonomi politik kitabı

Önümde büyük bir güçlük var. Yaklaşık otuz yıl önce, o günleri ve bugünleri büyük bir açıklıkla ve vuruculukla çizgileştirmiş bir karikatürcüyü ve karikatürlerini anlatmak zorundayım. Son derece yalın çizgiler bunlar. Çizer, yalınlıkta o kadar ileriye gitmiş ki, çizgi kalınlığında hiçbir farklılığa elvermeyen bir kalemle oluşturmuş bütün

yapıtını; keçeli kalemle, işçilerin, ürettikleri malları doldurdukları kolilerin üzerine gerekli notları yazmakta kullandıkları kalemle... Okumayı ve resim yapmayı yeni öğrenen çocuklara verdiğimiz ilk kalemlerdir bunlar; basitliğin ve ilkelliğin aracı gibidirler. Yıllarını çizgiye vermiş bir karikatürcünün böyle bir kalemi kullanışında büyük bir meydan okuma gizli.

Dünyayı anlamak ve anlatmak için en basit araçlar bile yeterli diye bağırıyor sanki. Siz, asıl, anlatılana bakın! Otuz yıl öncesinden gelen bu çizgilerde, şu günlerde Türkiye'yi ve dünyayı yeni bir savaşa sürükleyenlerin içyüzü ortaya dökülüyor. Bu karikatürleri gördükten sonra, birkaç bakanın ABD'de yaptığı dolar pazarlığının gazetedeki haberini derinlemesine kavrıyorsunuz. Bugünü anlamlandırırken, dünü ve yarını da görüyorsunuz. Çizer bize tarihin ışığını taşıyor.

Hani, sık sık kullandığımız bir deyim vardır; altını önemle çiziyorum. Çizer, yaşadığımız toplumun ve tarihin altını üstünü kalın çizgilerle çizerken, bu çizgilerin yoğurduğu gerçeklik, adını koyamadığımız çelişkileri bilincimize çıkarır.

Bu karikatürler üzerine yazmanın güçlüğünü anlatmış olmalıyım; o kadar söz ettikten sonra daha adını bile yazmayı başaramadım. 1974 yılında yayımlanmış bir kitaptan söz ediyorum; "Vatan Millet Sakarya". Yalçın Çetin, kırk yaşında bir çizerken ilk kitabını yayımlamış. Bu kitapta iki önemli gelişmenin kesiştiğini söylemek mümkün. Çizgi çalışmasının uzun yaratıcı deneylerinden, birikimlerinden yepyeni bir çizgi dili oluşturmuş bir çizer var; en azından altmış yıllık bir sosyalist mücadelenin, özellikle 1970'in 15-16 Haziran'ıyla tepe noktasına çıkan işçi sınıfı hareketinin ortaya koyduğu toplumsal birikimle bu sanatsal bakış buluşuyor. Bu kesişmeden keskin çizgilerle belirlenmiş bu imgeler doğuyor.

İlk bölüm "Vatan" başlığını almış. "Vatan"ın ilk karikatürü, saptadığımız bu kesişmenin ipuçlarını veriyor. Kasketli ve tulumlu bir işçi, bulmaca kareleriyle kaplı bir Türkiye haritasının başında oturmuş, bulmacayı

nasıl çözeceğini düşünüyor. Kendini ve hayatının, geleceğinin bağlı olduğu bu toprakları özgürleştirebilecek mi? Hemen ikincisi, bir soru işaretidir; seçim sandığına oy niyetine atılan bir Türkiye'dir. Vatanın kurtuluşunu sağlayacak bir seçim özlemidir; ama çizerin bu özlemi pek gerçekçi bulduğu söylenemez. Bulmacayı çözmeye çalışanla, ülkeyi seçimin doğruluğuyla çözüme ulaştırmayı umut eden emekçi aynı sayfadadır. Onların hemen karşısındaki sayfada, tam sayfa, kocaman bir Amerikan kovboyu ve atının otladığı çayıra dönüştürülmüş bir Türkiye vardır. Ülke emekçilerinin umudu, ağırbaşlı çözüm arayışıyla, emperyalizmin otlağı haline getirilmiş ülke gerçeği, karşı karşıyadır. Daha kitabın ilk sayfasında, toplumsal gerçekliğin büyük çelişkileri, Yalçın Çetin'in meydan okuyan çizgileriyle önümüze konmuştur.

Kitabın düzenlenişinde baştan sona güçlü bir kurgu vardır. Daha kitabın adıyla başlayan bu kurguda, çizerin en az yirmi beş yıllık çizgi birikiminin, özellikle çizgi filmcilik deneyiminin katkısı olduğu kuşkusuzdur. Ancak kurguya asıl gücünü kazandıran, çizerin yaşadığı dünyayı kavrayışındaki açıklıktır. Bu kadar berrak ve derinlemesine görebildiği için, bu imgeleri çizgileştirebilir ve karşı karşıya koyabilir, arka arkaya dizebilir. Yukarda anlatmaya çalıştığım iki sayfada, bir sinema filminde yakın ve uzak planların birbirini izlemesinin yarattığı dinamik bir etki vardır. Yakın ve uzak plan gibi, içerikte özel ve genel, tutarlı ve işlevli bir biçimde peş peşe düzenlenmiştir. Üçüncü ve dördüncü sayfalar, ülkeyi otlak haline getirmiş sömürü düzeninin bu genel çiziminden sonra, özel yağma sahnelerini gösterir; ormanlar, fabrikalar, limanlar ele geçirilmiştir ve bütün bunların, bağrında yer aldığı vatan haritasının altında "Allah muhafaza" yazmaktadır. İlk karikatürdeki bulmacayı çözecek işçi için, çizer durumu saptamaktadır.

Sonraki karikatürler, bulmacanın çözümü için gerçekliği basit, kalın çizgilerle saptamaya devam eder. Göbekli kapitalistin, cılız işçiye, "Yukarda Allah var!.." diyerek bakışını uyuştururken, üzerindeki giysileri ve ayaklarının altındaki vatanı çalıp sıvıştığını görürüz. Aynı sayfada ise emperyalizmin ülkeye "Dost ziyareti" resmedilmektedir.

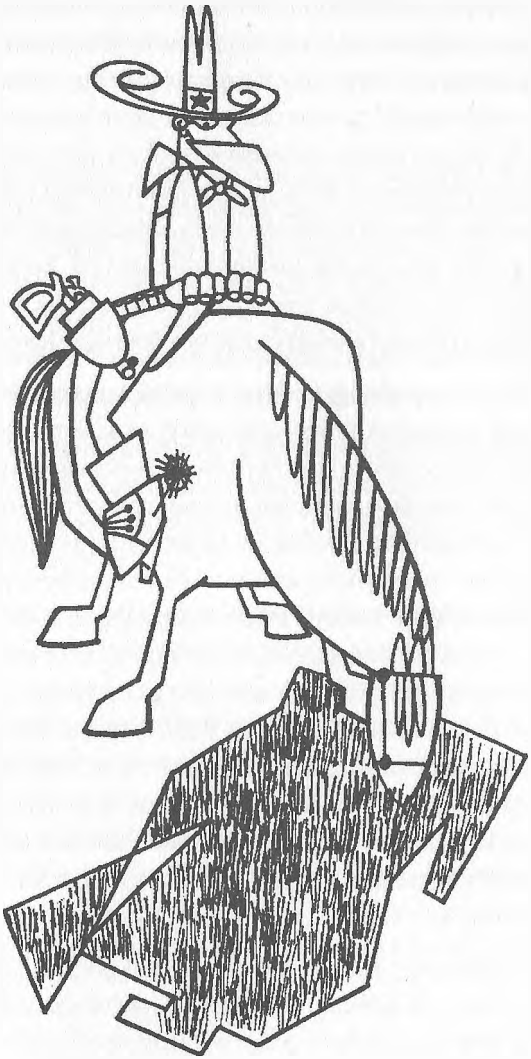

Vatan sahnesinden manzaralar karikatürün kısa ve hızlı diliyle arka arkaya sıralanır: Ülkeyi kana bulayan faşist ile sarmaş dolaş polis, Amerikan pazarında işporta tezgâhında memleketi pazarlayan kapitalist, yobazlığın örümcek ağlarıyla başımıza çorap ören sermaye politikacısı...

Yalçın Çetin, tekrara düşmek istemez; burada, kurgudaki bilinçli ve işlevsel tutumunun çarpıcı bir örneğini verir. İlk iki sayfaya üç karikatür sığdıran çizer, Vatan bölümünün dört sayfasını tek bir karikatüre ayırır. Ülkeyi nasıl çarçur ettiğini bize gösterdiği kapitalistin siyah bir silueti, elindeki siyah boyayla bir şeyler çizmektedir. İkinci sayfada onun çizdiği siyah şeyin vatan olduğunu görürüz. Üçüncü sayfada bu kadar siyahın ona az geldiği siyah adam, her yeri siyaha boyamaya başlamıştır; dördüncü sayfa karanlığın, çözümsüzlüğün simgesi siyahla kaplanmıştır ve bunu yapan sömürücünün sırıtkan ağzı ve dişlerinden başka bir şey görünmez. Bulmacayı çözmekle yükümlü emekçi için keskin bir uyarıdır bu; zifiri karanlıktan, köklü bir toplumsal kurtuluştan başka bir yolla çıkamazsın, diye bağırır çizer.

"Millet" bölümü, tıpkı bulmacayla başlayan "Vatan" bölümü gibi, son derece genel ve kapsayıcı bir karikatürle başlar. Çizerin kaleminin yukardan aşağıya inen çizgisinin iki yanında emekçiyle kapitalisti birbirini iterken görürüz. Milletin yaşamında sınıfsal ayrışmanın derinleştiği tarihsel bir dönemin karikatürüdür bu. Sonraki karikatürler bu çelişkinin seyrinden çeşitli görünümler sunar. İlk karikatürü, aynı zamanda, çizerin kendi eylemine dönük ipuçlarını bulacak biçimde de okuyabiliriz. Çizer, çelişkiyi ayrıştırır, ortaya koyar; kapitalist ile emekçi arasındaki itişme konusu çizgidir. Çizer, bu mücadelede, doğrudan yanadır. Mücadeleyi verenler çizgiyi kendi çıkarlarına bükmeye çalışırlar; çizginin bükülmesi, sanatçının kimin safında olduğunu da belirleyecektir.

Burada, kitabın ilk iki sayfasının grafik düzenlenişinin bir simetrisi vardır. Bu kez ilk sayfada tek karikatür, ikinci sayfada iki karikatür

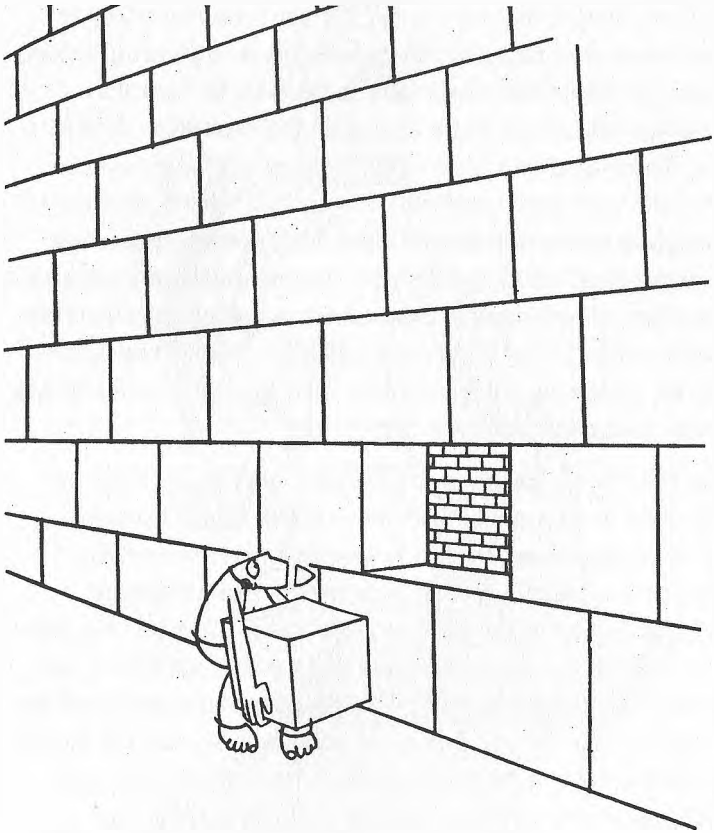

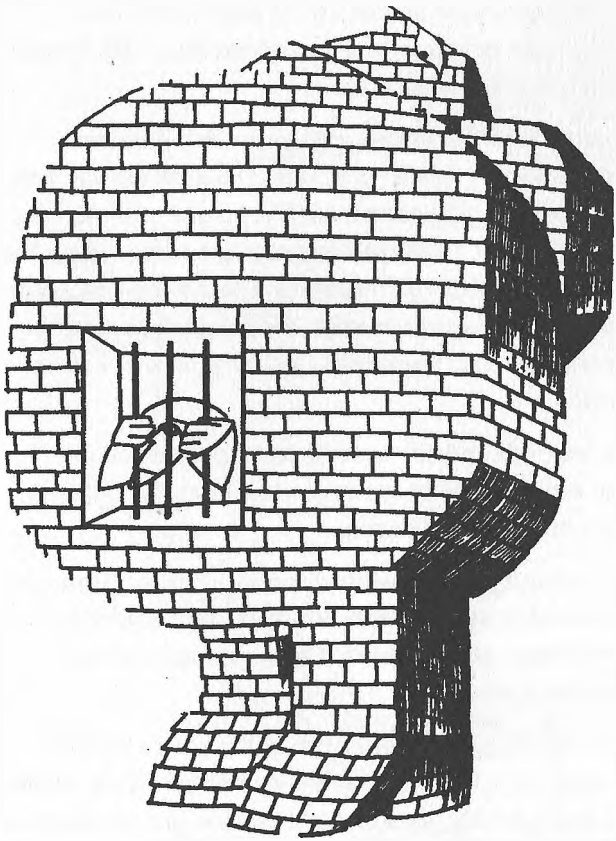

yer alır. İkinci sayfanın ilk karikatürü, "Vatan" bölümünün ikinci karikatüründeki sorunun yanıtı gibidir. Hani, seçim sandığına, doğru bir seçim özlemiyle Türkiye'yi atıyordu ya emekçi; bu karikatürde tabut biçiminde bir seçim sandığını taşıyan bir cenaze alayı vardır. Seçim, emekçi sınıfların binbir ideolojik araçla uyutulduğu bir sistemde, çözümlerin değil sorunların aracıdır. Ölü bir seçim, hiçbir umut taşımayan bir seçim, birkaç ay önce yaşadığımız seçim gibi, iyimser ve saf hayallerin boş olduğunu hatırlatır.

İkinci karikatür, milletin durumunu açıklamaya en temelinden başlar. Üretim ilişkilerini bundan iyi açıklayan bir karikatür var mıdır, bilmiyorum; işçinin ürettiği kocaman bir A'ya karşılık, patronun ona verdiği küçücük bir Z'dir. Yazıyla pek çarpıcı gelmeyen bu imgeyi, Yalçın Çetin'in nasıl çizgileştirdiğini görmeden bana hak vermeniz kolay değil; işçinin yüzündeki haklı ama ezilmişliğin ifadesi, patronun, gerçeğin bu açıklıkla ortaya konuşu karşısındaki şaşkınlığı, belki de korkusunu görmek gerek.

Birinci bölümdeki gibi, milletin hayatının temel çelişkisinden kaynaklanan espriler ve bütün bunların ortaya koyduğu bir sistem, kapitalist sistemin karikatürüdür bu.

Yalçın Çetin, sanki çizgilerle bir ekonomi politik kitabı oluşturmuştur. Kapitalist; politikacısı, uşağı, önünde dört ayak üzerine durduğu emperyalist efendisi, gardıroptaki, dört ayaklı duruşunu almış elbisesiyle ortaya konur.

Bu bölümdeki iki sayfayı birden kaplayan bir karikatürü özellikle anlatmak zorundayım. Vatan ve milletin ekonomi politiğinde önemli bir rol oynayan dinci gericiliğin karikatürüdür bu. Hele gericinin bugününü bütün açıklığıyla ortaya koyan karikatürü; namaza durmuş kapitalist yobazların kıblesi, ABD'nin yönetim merkezi "Beyaz Saray"dır. Savaşa karşı mücadele eden bizler için, Yalçın Çetin'in bu karikatürü otuz yıl öncesinden gelen bir armağandır; afiş yapılıp duvarlara asılacak bir armağan...

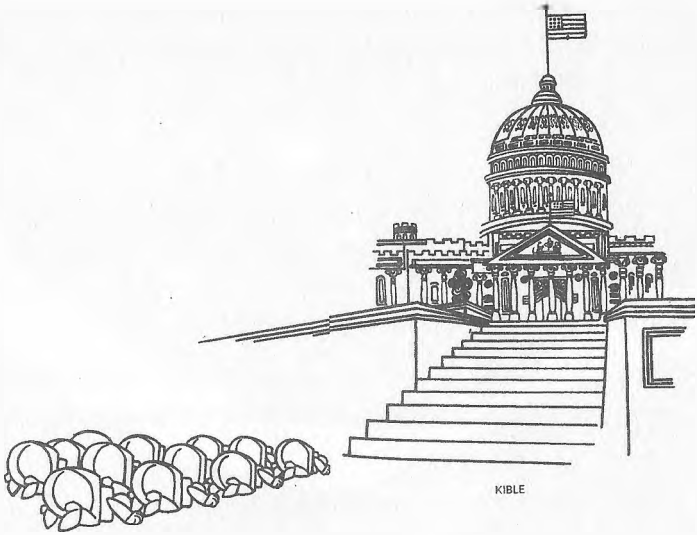
KIBLE

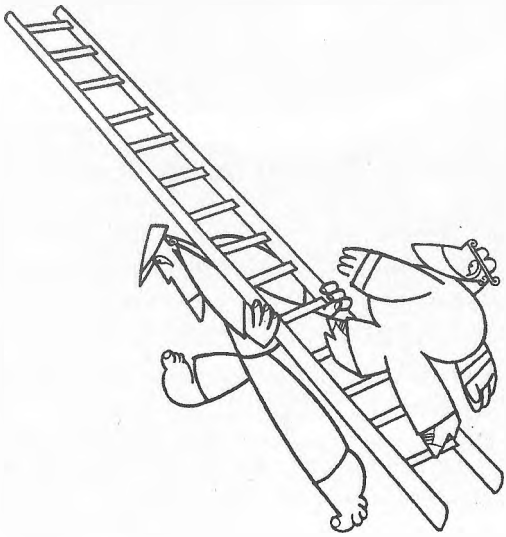

Böyle bir afişe, kitabın"Sakarya" bölümünde de rastlıyoruz. Amerikan bayrağının ve yıldızlarının geceleştirdiği bir sayfanın altında yürüyen emekçiler, "Güneş ufuktan şimdi doğar, yürüyelim arkadaşlar" marşını söylemektedirler.

"Sakarya" bölümü, düzenin ideolojik yalanlarının maskesini indiren karikatürlerden oluşur. Emperyalizme uşaklık, bağımsızlık değerlerini yerle bir etmeyle sonuçlanır. Bunu maskelemek için heykellerin arkasına sığınmak, Atatürk'ün alnının ortasına yerleşip, banknottaki resmine bakıp Atatürkçülük yapmak gerekir.

Yalçın Çetin'in ve dönemin bir zaafı olmalı, ideolojik ayrışmanın yeterli açıklıkta olmadığı koşullarda, çizer son bölümde Atatürkçülüğün sınırlarını pek fazla aşamamıştır.

En verimli çağında, aramızdan ayrılan Yalçın Çetin'in bu büyük yapıtını neden yeniden yayımlamıyoruz. Bugün o günlerden daha yoğun bir kuşatmada, daha zifiri bir karanlıkta, kıblesi dolar olanların iktidar olduğu koşullarda, bulmacayı çözecek işçi için böylesi güçlü bir el kitabına ihtiyacımız yok mu?

Dr. Halis Dokgöz'ün Çizgisel karikatürleri

Halis Dokgöz'ün,"Çizgisel" karikatür albümü romantik bir imgeyle açılıyor: Kaldırımda yatan evsizin yorganı gecede parlayan yıldızlı gökyüzüdür. "Sahip olmak ya da olmak" ikileminden uzak bir yaşamın rüyası uykuda gülümseyen yüzüne yansır. O, evreni kendine yorgan kılan, evsiz barksız adam, Atilla Jozsef'in şiirindeki, "dünya mezar taşın olacak" dediği "yedinci adamdır" belki...

Öğrencilik yıllarından beri karikatür çizen bir hekim olan Halis Dokgöz'ün karikatür albümünü, Türk Tabipleri Birliği yayımladı. Çizerin 25 yıllık çalışmalarının seçkisi niteliğindeki albümde, bir

müzik kavramıyla anlatmak uygun düşer mi bilmiyorum, "çoksesli" diyebileceğimiz bir kurgu var. Seslerden epeyce baskın olanı, çizerin adli tıp uzmanı olarak içinde yer aldığı hekimlik mesleğiyle ilgili karikatürlerden oluşuyor. Onların içinden ülke ve dünyanın son yirmi yılda belirleyici sorunları, sömürü, şeriatçılık, çevre kirliliği, piyasacılık, hürriyetlerin kısıtlanması, adaletin aşındırılması ve benzerlerini açımlayan karikatürler beliriyor. Aralarda daha kapsayıcı, yaşamla ilgili daha genel, felsefi nitelikte soyut çağrışımlara açık karikatürlerle karşılaşıyoruz. Üç öbekte toplamayı denediğimiz karikatürler, birbirleri içine geçerek bu "çoksesli" kitabı oluşturuyorlar. Böylece kopuk kopuk konuların ayrıştırdığı bir kurgu yerine, bütünsel gerçekliğin, mizahın eleştirici, saldırgan diliyle açımlandığı ve ilişkilerin ortaya serildiği çok kanallı, temaları tekrar tekrar ortaya çıkaran, hepsini birleştiren bir kurgu uygulanıyor.

Bunları burada ayrıştırarak çözümlerken, bu kurgunun dışına çıkarmış olacağız.

Hekimin maceraları

Karikatürlerin önemli bir bölümü Halis Dokgöz'ün öteki mesleği, hekimlik üzerine odaklanıyor. Kitabın başında bazı çizerler ve hekimler, Dokgöz'ün sanatı üzerine görüşlerini yazmışlar. Dr. Sermet Koç, şunu not ediyor: "Halis'in tıpta sayısı elliye yakın uzmanlık alanı içinde adli tıbbı seçmesi, bence adli tıbbın, 'tıbbın en sosyal ve politik dalı' olmasından kaynaklanıyor. Adli tıpta çelişkiler yan yanadır, yaşamla ölüm, mazlumla cani! Böyle bir alan, sanat ve karikatür için bulunmaz konulara sahip. Elbette üretmek için, kocaman bir yürek lazım. Bilimi ve sanatı özümsemiş bir yürek." Dokgöz'ün karikatürlerinde bu buluşmanın verimli sonuçlarını görüyoruz.

Hekimliğin son yirmi yılından güncel sahneler buluyoruz "Çizgisel"de. Muayene için saldıran hasta kalabalığı karşısında ellerini yukarı kaldırmış "teslim oluyorum" jesti sergileyen hekimi, başka bir karikatürde, kentin sokağına mendilini sermiş, diplomasını arkasındaki

duvara yapıştırmış, yılan yerine stetoskopunu oynatan Hint fakiri rolünde görürüz. Yılan ise duvara yaslanmış, keyifle, bu tuhaf aletin onun yerini aldığı gösteriyi izler. Hekimin üstlendiği roller çeşitlenir; bir karikatürde, "hasta hakları", "sağlık hakkı", "hukuk", "insan hakları", "etik" kavramlarını bağdaştırarak görev yapmaya çalışan hekimi ip üstünde bir cambaz olarak görürüz. İpte yürümeye çalışırken, dengesini sağlama araçları, bir elinde stetoskop, ötekinde "Tam Gün Yasası" yazan bir kitaptır ve gözleri dört açılmış, düşmemek için çırpınmaktadır. Gölgesi ağır kolilerle iki büklüm hekim, hekimliğin yük hamallığına dönüştüğü bir sağlık sisteminin resmidir. Bir başka karikatürde hekimin şaştığı, damarlarına çektiği serumları duvara çentikleyen hasta olur. Halis Dokgöz çuvaldızı hekimlere batırmayı da ihmal etmez; yanına yaklaşmaya korkulan hastaya, belki de bir AİDS hastasına, beş metrelik borusu olan bir stetoskopun ucundan bakan hekim ve sağlık personelinin karikatürünü de çizer. Sağlık sistemi içinde Hasta Haklarını kemiren bir fareye suçüstü yapar karikatürcü, bu farede egemen sınıfın politikacısını ve sermayeyi hemen teşhis ederiz. Hekimlik görevini yapabilmek için, insana hak ettiği sağlık hizmetini verebilmek için "GREV"e çıkmak gerekirse çıkılır. Ya da bütün insanlık için gerekenleri de reçetelere yazmayı düşünmeden olmaz; "yurtta barış, dünyada barış" gibi bir ilacı herkese içirmeyi karikatürcü hekim düşünür. Sosyal Güvenlik ile İMF şemsiyelerinin karikatürü, eşitsizlik denkleminin bir başka sunumudur.

Afiş nitelikli çalışma

İstanbul'dayken, Tabip Odası'nın aylık dergisinin kapaklarını da çizen sanatçı, konulara afiş, grafik yalınlığında ve çarpıcılığında bakmayı geliştirmiştir. Kitapta bunun usta örnekleri var. Beton yığını apartmanların kapattığı gökyüzünde uçması gereken uçurtma, balon ve boş bir alan bulup koşturacak top önünde kara kara düşünen çocuk, bir "kentleşme ve çocuk sempozyumunun" afişi olabilir rahatlıkla.

Aynı çocuğu, başka bir karikatürde, o apartmanların kuşattığı ve

Halis Dolgoz

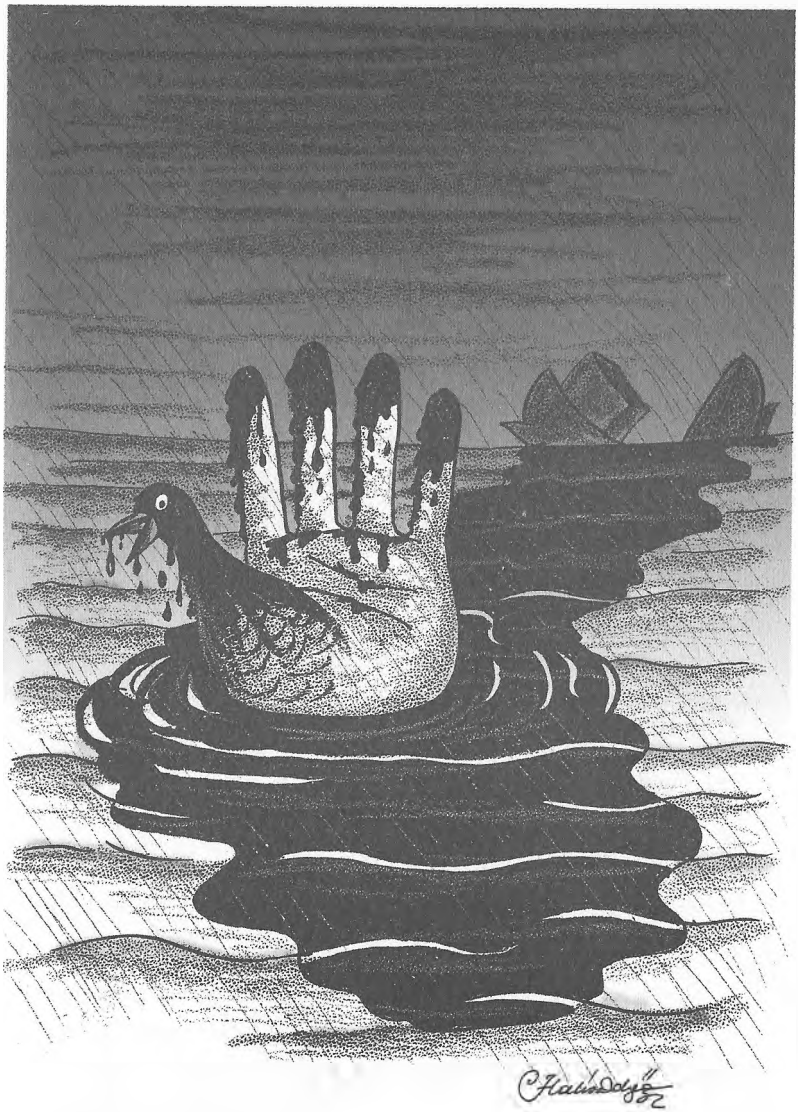

kararttığı gökyüzünü sapanıyla parçalayarak güneşe bir pencere açmışken görürüz. Demek ki karikatür, durum tespiti yaptığı kadar, eylem tespiti de yapar ve eyleme çağrı işlevi yükümlenir. Çizmek, istemektir; depremin yerle bir ettiği evlerin ve Kızılay çadırlarının arkada gözüktüğü bir karikatürün ön planında evsiz çocuk, tek katlı, bacasından duman tüten kırmızı çatılı bir ev çizer. Bu evi, bu evin benzerlerinin oluşturduğu bir şehri istemektedir. Çizmek böyle bir geleceği tasarlamaktır. Düşünmektir. Oysa düşünmeyi ortadan kaldırmak için örgütlenmiş bir eğitimin kurbanlarıyız. Düşünen öğrencinin çevresini öfke ve tehdit balonlarının doldurduğu bir karikatür bu gerçeği anlatır.

Yabancılaşmanın görünümleri

Dr. Halis Dokgöz'ün karikatürlerinde hekimlik, kentleşme ve çevrenin tahribatı konu ve temalarıyla birlikte üçüncü öbekten söz edebiliriz. Bunları, yaşamın çeşitli alanlarında sınıflı toplumun yol açtığı yabancılaşmanın görünümleri olarak tanımlayabiliriz. Halis Dokgöz bu türden karikatürlerinden birinde, maskelerini portmantoya asmış uyuyan adamın, uyurken de bir maske taktığını gösterir bize. Adamın kimliği konusunda bir ipucu yoktur. Sanatçı, maskeli olma ilişkisini sorgular, ama kimin maskeli olduğu ve bundan nasıl çıkarlar elde ettiği bizdeki verili bilince bırakılmıştır. Uykuda bile gerçek yüzünü ortaya koymaya korkan bu adamın karikatürü, maskesiz yaşama, yani yabancılaşmanın aşıldığı bir yaşama güçlü bir çağrı değil midir?

Üstünde sevimli Walt Disney faresinin resmini taşıyan bir tişört bulunan adamın, gerçek fare karşısında korkudan tabureye zıplamış, çığlık atar hali yabancılaşmanın başka bir resmini sunar. Güneşin resmini yaparken muma bakan ressama ne demeli. Haksız da sayılmaz, güneşe bakmak kolay mı? Yoksul ailenin zayıf çocukları televizyondaki yemek tarifleri programını izler. Doğanın diyalektiği, balonla gökyüzüne yükselerek intihar eden balıkla, boynuna taş bağlamış, balığın çıktığı suya atlamaya hazırlanan insanın bakışlarında dışa vurur.

Mürekkepbalığı, kendi mürekkebiyle denizlere karikatür çizen, yedi kollu bir çizerdir. Erdoğan Karayel onun için, "Güncel olaylardan ateşi yükseldiğinde gerekli müdahaleyi yapıyor. Ancak oda biliyor ki bu umutsuz vaka. Belki bu albüm iyi gelir hastalığa." demişti. Karikatürcü hekim ya da hekim karikatürcü, Erdoğan Karayel'in sözünü ettiği iflah olmaz hastalığına çare ararken, yedi kollu olmayı hayal eder; kendi üretimi mürekkep, karmaşık bir hayatın çizgisel tasviri için zorunlu düşünsel, sanatsal çalışmaların bütününü simgelese yeridir.

Faşizmin yerel ve güncel somutu

Halis Dokgöz'ün çok sesli kurgusunda faşizm temasının da önemli bir yeri var. Faşizm konusunda somutun çizgisel imgeleştirmesi bu konuda aydınlatıcı sonuçlar sağlar. Ülkemizde dincilikle faşizmin nasıl bütünleşik bir sermaye hareketi olduğu bu karikatürlerde apaçık görülüyor. "Faşizm aletleri", başlığını verebileceğimiz bir karikatüre bakalım: Takkeli yobazın sakallarına gizlenmiş bitler gibidir; satır, hançer, tüfek, bomba, dinamit, çivili sopa, çarşaf, ama en çarpıcısı, içindeki insanlarıyla Madımak otelini yakan alevli paçavradır. Sanatçı, egemen ideolojinin parçalara ayırıp, görmemizi engellediği gerçekliği basit bir imgeyle bütünleştirir, gözümüze sokar. Karikatürden bu yüzden korkulur. Aynı yobaz portrenin, gerçek yaşamda iktidar sahibi örneklerini çok gördüğümüz, öfke kusan bir hitabeti sırasında tükürükler saçılan ağzında diş yerine mezar taşları çizilmiştir. Faşizmi bu topraklarda somutlayan imgenin saldırgan ve ölümcül yüzünü bir kere daha aydınlatır Dokgöz. Hemen arkasından, ateşi insan yakmak için kullanan takkelinin panikle kaçtığını görürüz; kovalayanlar ise yüksek sesle haykırılan kavramlardır: Laiklik! Sanat! Bilim! Kültür! Aşk! Demokrasi! Özgürlük! İnsan Hakları! Atatürk! Faşizmin portresini çizmeyi sürdürür Dokgöz; silahların yuvası sakalı, bu kez insanları bağlayan ahtapot kolları gibidir. Elinde kitap taşıyan genç, kolları bağlanmış adam, çığlık atan genç kız bu bağlardan kurtulmak için haykırırken, takkeli yobazın hain sırıtmasını görürüz.

Halis Dokgöz'ün çizgilerini, desen ve kompozisyon açısından değerlendirecek olursak, iki anlayışın bir sentezi olarak görebiliriz: Gırgır anlayışı ile gazete ve dergilerde gelişen editoryal karikatür çizgisinin bir bireşimi. Dokgöz'ün deseninin ve kompozisyonun zaman zaman bu bireşimi gerçekleştirmede zayıf kaldığını da not etmek zorundayız.

Tan Oral, Halis Dokgöz'ün karikatürlerini "çizgili reçetelere" benzetiyor. Halis Dokgöz, tıp tahsili yaparken, Oğuz Aral'a, Raşit Yakalı'ya karikatür alanında öğrencilik yapmış; tıp fakültesinden mezun olurken, 1991 yılında, Raşit Yakalı'ya mektubunda şunları yazmış: "doktorların kendi gerçeklerini topluma anlatmaları gerektiğine inanıyorum." Çizgisel'i, bu inancının gerçeğe dönüşmesi olarak okumak mümkün. Ama yalnızca hekimlerin gerçeğini değil, bizim gerçeğimizi de, insanlığın gerçeğini de anlatmaya girişiyor Halis Dokgöz'ün Çizgisel karikatürleri.

Güzeli bilmek, güzeli sevmek

Sağolsun, Divriği gazetesi başyazarı Yahya arkadaşım, arada bir e-posta göndererek beni haberdar ediyor. Geçenlerde 8. Divriği Maden ve Kültür Sanat Festivali'nin afişini gönderdi. Divriği deyince akla iki şey gelir; ilki, Hasan Hüseyin'in "Bu demir Divriği demiri, ben dövdüm, ulan ben dövdüm!" diye şiirini yazdığı demir madeni. Çaltı çayına bakan Cürek istasyonunda, madencilerin binbir emekle söktükleri demir cevherinden tepeler yığılırdı bir zamanlar. Özelleştirme işlevsizleştirme operasyonlarından bu maden de payını aldı.

Divriği deyince akla gelen ikinci şey, tartışmasız, Selçuklu sanatının baş eseri kabul edilecek Divriği Ulucami'dir. Bu yapının değeri uluslararası ölçütte kabul görmüştür; Unesco'nun "Dünya kültür mirası" listesine aldığı yüz eser arasındadır. Şenliği düzenleyenler de afişe bu iki değerin resmini koymayı ihmal etmemişler. Divriği Ulucami'den bir ayrıntı, bir

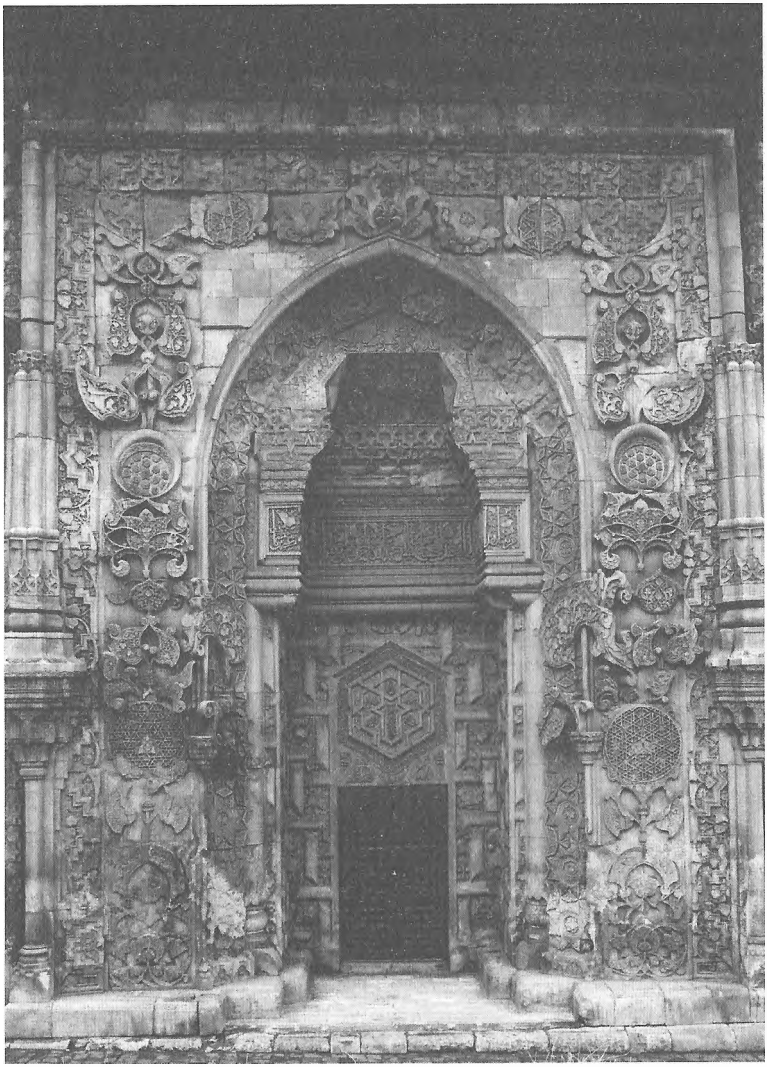

Divriği Ulucami

Kadın başı
Divriği Ulucamı

konak fotoğrafı, kayalar arasında bir köprü fotoğrafı ile fona kasklı maden işçileri silueti basmışlar.

Divriği Mucizesi

20-21 Ağustos 2012 tarihinde düzenlenen şenliğin afişi, bende derin bir düş kırıklığı yarattı. Divriği'yle ilgili en karakteristik eseri, Ulucami'yi afişe koymuşlar ama bu eseri en az anlatan, belki de hiç anlatmayan bir ayrıntıyı seçerek yapmışlar bunu. Afişte Ulucami'nin Batı Kapısı'nın fotoğrafı yer alıyor. Buradan şu sonucu çıkarıyorum; şenlik düzenleyenler Divriği Ulucami'yi bilmiyorlar. Öğrenmek için çok uzağa gitmeye gerek yok, bir saatlerini ayırıp, çevresinde ve içinde dikkatle dolaşsalardı, afişe basılacak en son ayrıntının bu resim olacağını anlayabilirlerdi. Ama daha iyisi, bu yapıyı incelemek için yıllarını veren Doğan Kuban'ın kitabını okuyabilselerdi, Batı Kapısı'nın yapının özgün yanıyla ilgisi olmadığını, sonradan bir onarım sırasında eklendiğini öğrenebilirlerdi.

Kitabın adı, "Divriği Mucizesi". Mimari ve sanat tarihi alanında sayılı ustalardan Doğan Kuban, Divriği Ulucami'yi mucize olarak niteliyor. Mucizeli bir şehrin kültür şenliği düzenleyicileri için ise, bunun bir anlamı olmasa gerek ki, mucizeyi, sanatsal yaratıcılıkta değil de gölgelerde arıyorlar. Afişteki gölgelerin sırrına, yeni-hurafeler çağında gölgelerden anlam çıkarma sanatına geleceğim.

Hürremşah adında bir deha

Doğan Kuban'a göre, Divriği Ulucami, Selçuklu sanatı içinde örneği olmayan taçkapılarındaki taş bezeme sanatının özgünlüğü ve eşsizliğiyle mucize nitelemesini hak eder. Özellikle Kuzey Taçkapısındaki heykeli düşündüren, geniş yapraklı bitki motifli kabartmalar, simgesel ve estetik değerleriyle benzersiz bir sanat eseridir. Şifahane Taçkapısı da aynı biçemin bambaşka özelliklerde tasarlanmış bir kapı üzerinde uygulama denemesidir. Bu bezemeler tamamlanmamıştır. Ulucami'nin en büyük gizemlerinden biri de,

bitmemişliğine karşın sanatsal etkileyiciliğidir.

Doğan Kuban'ın eseri, Divriği Ulucami'nin taş kabartma sanatçısı Hürremşah'ın, Dede Korkut, Kaşgarlı Mahmut, Nasreddin Hoca, Mimar Sinan benzeri ululanımızın arasında anılmayı hak eden bir yaratıcımız olduğunu bize göstermiştir. Doğan Kuban, mucizeyi anlamak ve anlatmak için çabalarını sürdürmüş, Divriği Ulucami'nin taçkapılarını inceleyen "Cennetin Kapıları" kitabını yazmıştır. Kuban'a göre, Kuzey Kapısı, iki yanda yükselen yedi katlı bitki motifiyle hayat ağacını simgelemektedir. Bu hayat ağacının cennet mitosuyla ilişkisi vardır.

Güzelliğin tahsili

Son zamanlarda, doludizgin dinselleşmeyle birlikte, hurafelerin tuzağına kolaylıkla düşen bir toplumsal bilinç ortaya çıktı. Divriği Kültür Derneği gibi ilerici bir derneğin düzenlediği şenliğin afişinde, Batı Kapısının fotoğrafının yer alması bir hurafeyle ilgilidir. Sözümona, günün belli saatlerinde bu kapının içinde namaz kılan bir insanın gölgesi beliriyormuş. Afiş yaptıkları resimde de böyle bir gölge var. Hürremşah ve taş ustaları ekibinin estetik yaratıcılığıyla ortaya koyduğu anlamları, duyusal-düşünsel etkilerini araştırmak, gündeme getirmek dururken hurafe gölgelere sığınanlara söyleyecek söz bulamıyorum. Güzeli bilmiyorlar, güzeli sevmiyorlar. "Ben güzele güzel demem, güzel benim olmayınca" diyen güzellik âşığı Karacoğlan'dan habersiz yaşıyorlar. Şarkışlalı ozan Âşık Veysel'in bir güzellik felsefesi içeren, "güzelliğin on para etmez, şu bendeki aşk olmasa" dizelerini de düşünmemişler.

Güzeli bilmeden güzeli nasıl seversiniz?

Divriği'yle ilgili görsel bir şey yapacaklarsa, bu fotojenik şehrin fotoğrafçısı Yusuf Güldalı'ya başvurmalarında yarar var. Kuzey Taçkapısının en güzel ışıklarda çekilmiş onlarca fotoğrafını onun arşivinde bulabilirler. Güzeli öğrenmeye burdan başlayabilirler.

Güzeli öğrenmeye, güzeli sevmeye ihtiyacımız var; yeni Türkiye, bu bilinç ve eylemle güzel bir ülke olacaktır.

Güzeli ayaklar altına almak*

Maksim Gorki

Şu çirkin olay hiçbir zaman hafızamdan çıkmaz: 1919'da Petersburg'da, "köylülerin sefaleti" üzerine bir kongre yapılıyordu. Rusya'nın kuzey eyaletinden birkaç bin çiftçi Petersburg'a gelmişlerdi. Bunların birkaç yüz tanesi Rohonoluların kış köşkünde ağırlandı. Kongre sona erip de bu insanlar geldikleri yere döndükleri zaman sarayın tüm küvetlerini ve saksonyadan doğudan ve Sevr sarayından gelme birçok kıymetli vazoyu lazımlık olarak kullandıkları anlaşıldı. Bu, gerekli değildi. Çünkü sarayın tuvaletleri mükemmeldi ve su tesisatı da gayet iyi çalışıyordu. Hayır, bu çirkin hareket güzeli bozmak, kirletmek isteğinden doğmuştu. Gerek her iki ihtilâl sırasında, gerekse savaş sırasında birçok kereler insanların bu intikam hırslarına, güzeli imha etmek, bozmak, ayaklar altına almak, çamur atmak isteklerine şahit olmuştum.

"Köy sefaleti"nin bu davranışını çiftçiye karşı duyduğum güvensizlikten dolayı abarttığım sanılmasın. Güzeli bozmaya karşı duyulan bu hastalıklı isteği bazı aydınlarda da gördüm, örneğin kendileri Rusya'da olmadıkları için orda güzel bir şeyin varlığını düşünemeyen mültecilerde.

Güzel şeyleri bozma çabası, müstesna bir insanı çamura atmak isteğiyle aynı nedene dayanır. Alışılmamış her şey insanları istedikleri gibi yaşamaktan alıkoyar. Onların özledikleri sosyal alışkanlıkların kökünden değişmesi değildir. Olsa olsa bunların genişlemesidir. Çoğunluk şöyle yakarır: "Alıştığımız gibi yaşamaktan bizi alıkoymayın!"

**Başlığı ben koydum. Maksim Gorki, Lenin'den Anılar, s. 47-48, çeviren belirtilmemiş, Diyalektik Yayınları, 1995, İstanbul.*

Kürecik Şenliği'nde atalarla buluşma

Ne zaman başım sıkışsa atalarımın yardımına başvururum. Tam o filmdeki gibi mistik bir başvuru olmasa da, benzer yanları bulunabilir.

Yüzyılın başında, Büyük Arabistan Koşusu'na katılan Kızılderili binici, mustang cinsi atıyla çölün ortasında çaresiz kalakalmıştı. Atı Hidalgo yıkılmıştı ve bir daha ayağa kalkamayacak haldeydi. Bir adamla bir atın aşk öyküsü burda bitecek gibiydi. Adam silahını çıkardı ve atını vurmak üzere doğrulttu. Sonra birdenbire son çaresine, o yola başvurdu. Gizemli bir şarkının sözlerini mırıldanarak dans etmeye başladı. Bu dansa Kızılderili atalarının hayalleri karıştı. Dans sona erdiğinde Hidalgo bir mucizeyle ayağa kalkmayı başarmıştı. Adam atalarını yardıma çağırmıştı, acımasız koşu devam edecekti.

Kürecik Şenliğinde, ABD üssünün birkaç yüz metre aşağısında, tepenin yamacına toplanmış Küreciklilere duygularımı anlatmak için kürsüye çıktığımda heyecandan konuşamaz haldeydim. Atalarımı yardıma çağırmaktan başka çarem yoktu. En sevdiğim atalarımdan biriyle, Nasreddin Hoca'yla söze başladım. Sunucu Zeynep, az önce, gazeteciler, bilim adamları, öğrenciler, aydınlar hapse kapatılırken, katillerin salıverildiklerini hatırlatıyordu. Ordan başladım. Bildiğinizden eminim.

Nasreddin Hoca'nın taşı

Nasreddin Hoca soğuk bir kış günü bir köye gitmiş. Köye girerken köpekler üzerine saldırmışlar. Hoca eğilmiş koca bir taşı yakalamış, fakat taş donmuş toprağa yapışmış, kıpırdatamamış. Can havliyle bir başkasına uzanmış, onu da yerinden çıkaramamış. "Ulan, bu ne biçim köy," diye mırıldanmış Hoca; "taşları bağlamışlar, köpekleri salmışlar." Ülkemizi böyle bir köye dönüştürdüler.

Nasreddin Hoca, atalarımın atası olduğu kadar halkımın çocuğudur da. Pertev Naili Boratav'ın, Yapı Kredi Bankası'nın, önce reklamlarla yayımlayarak, sonra piyasaya çıkarmaya korkarak, toplatıp imha ettiği Nasreddin Hoca'sını okuduğumda, çok şaşırmıştım. Boratav'ın, dört yüz yıl önceki elyazmalarından aktardığı öykülerde, uzun cümleler, dolambaçlı bir anlatım vardı. Bizim için birer atasözü veya deyime dönüşmüş, "yorgan gitti kavga bitti", "ipe un sermek" benzeri özlü

söyleyişler yoktu. Anladım ki Nasreddin Hoca öyküleri, halk denizinin yaratıcı dalgaları arasında sürüklene sürüklene yalınlaştırılmış, bir sahil taşı benzeri parlak ve pürüzsüz hale getirilmişti. Halkımızın ortak yaratıcılığına dönüşmüştü.

Ne zaman bir köpekle karşılaşırsanız, havlayan ağzını kapatmak için birebir taşlar var elinizde...

Şenlikte Grup Munzur, "İbrahim'e Ağıt"ı seslendirdi. Bu ağıt için hapisle yargılanmış grup; bu suçu işlemeye devam ediyoruz diye sundular şarkıyı. Ben de onlarla atalarımı çağırmayı sürdürdüm. Onları anmayı "suç" haline getirmek isteyenler, demek ki atalarımızın güç kaynaklarımızdan olduğunu iyi biliyorlar. Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, İbrahim Kaypakkaya, Harun Karadeniz, Kürecik'teki üsse giderken, işgalci ABD emperyalistlerine hesap sormak için yola çıkmışken, Nurhak dağlarında katledilen Sinan Cemgil ve arkadaşları bize güç veren atalarımızdır.

Marx'ın güneşi

Kürecikli yazar Hasan Çerçioğlu, şenlik alanında kitabını imzalıyordu; "Kürecik'te Güneş Geç Doğar". Ortadoğu'yu savaş alevleriyle yakan emperyalizmin, Kürecik'in tepesine diktiği üssün gölgesinin, güneşin doğuşunu biraz daha geciktirdiğine kuşku yok. Ama görülüyor ki, Kürecik bu konumuyla artık Türkiye'nin odağı olmuş durumda. Yalnızca ülke değil, Ortadoğu'nun odaklarından biri haline gelmiş durumda. Kürecik'te güneşin geç doğması, artık ülkenin ve dünyanın bir sorunu olarak da görülebilir.

Yardıma çağırdığım son atam da, güneşin geç ve güç olsa da tam doğumunu haberliyordu. Bir alevi dedesinin sakalına benzer sakallı Karl Marx'ın bir sözü var; "İnsanlık emeğin güneşine yüzünü döndürmedikçe dengesini bulamaz" diyor. Bugün, insanlık bir uçurumdan ötekine yuvarlandığı dengesizlikler içindeyken, bu atama kulak vermekte yarar var. Yoksulluk, işsizlik, savaş, adaletsizlik,

cehalet ve din fanatizminin tokmakları tepemizdeyse, bütün belalardan kurtuluşun ışığı emeğin güneşinden geçiyor olmalı.

İnsanlığın ebesi tarih, halk ummanımızı güzel doğumlara sıkıştırmaktadır.

Nasreddin Hoca'ya bu yapılır mı?

Gazetedeki karikatürde eşeğe ters binmiş bir adam; ama olamaz, bu karikatür başbakana benziyor. Ağzı kulaklarında başbakanın tepesinde sarık var. Elindeki değnek ve cüppeli giysisi karikatürü tamamlıyor. İnanılır gibi değil. Recep Tayyip Erdoğan'ı, Nasreddin Hoca'ya benzetmişler. Çizgiler Aptülika arkadaşımın usta çizgileri, gözüm imzasını arıyor, imza atmamış.

Aptülika arkadaşım, Nasreddin Hoca'ya benzetecek adam mı bulamadın? Sövgünün envai çeşidini duyduğumuz ve gülümsetici bir tek sözünü bilmediğimiz bir politikacıyı, Anadolu'nun halk bilgesine nasıl benzetirsin? Hakkını arayan öğrencileri, işçileri, anaları babaları polis gazına boğduran bir başbakanla, kadı iken hem davalıya hem davacıya hak veren, bunu gören karısının eleştirisi karşısında "sen de haklısın, hanım!" diyen geniş yürekli Hocamızı benzetirken yüreğin hiç sızlamadı mı?

Nasreddin Hoca, ortaçağda göle maya çalacak kadar deneyci ve umutlu bir filozoftur. Karikatürde ona benzetilen başbakan ise, bugünü ortaçağa döndürmek için bebelerimizi okullara doldurup "şükür"lü "zikir"li eğitime zorlayan yasalar çıkartan sermaye politikacısıdır.

Umutsuzluğa bilinçli tepki

Nasreddin Hoca, halkımızın bilgeliğinin simgesidir; onun eylemlerinde iktidara direnen, söyleneni olduğu gibi kabul etmeyen, sorgulayan yanını görürüz. O, Nâzım Hikmet'in büyük destanını yazdığı onların,

"korkak, cesur, câhil, hakîm ve çocuk" halkımızın ummanında yoğrulmuş, yaratılmış bir kişiliktir.
Sabri Koz'un hazırladığı, "Nasreddin Hoca'ya Armağan" kitabındaki incelemesinde Yusuf Çotuksöken, Hoca'yı ne güzel tanımlar:
"Nasreddin Hoca, Anadolu insanının beklentilerinin, arayışının somutlandığı bir tiptir. Nasreddin Hoca'yı tanımlamak için iki olguyu göz önünde bulundurmak gerekir: halkla birlikte yaşayarak, sıkıntıları, zorlukları derinden kavrama, halkın günlük ve gelecekteki beklentilerini sezip özümleme konusundaki dehası; nükte yaratabilecek olguları ustaca seçmesi. Nasreddin Hoca, umutsuzluğa bilinçli bir tepkidir, yaşamın başkalarınca keyfi olarak biçimlendirilmesine bir başkaldırıdır. Nasreddin Hoca; Anadolu insanının tarihsel, siyasal, yönetimsel yıkımlar nedeniyle içine düştüğü umutsuzluğa duyduğu tepkiyi dillendirirken, yaşamın adaletsiz yöneticilerce biçimlendirilmesine, yönlendirilmesine de karşı çıkar. Kendine özgü gülmece anlayışıyla da bir yandan umutsuzluğun giderilmesine, öbür yandan da yaşamı kısıtlayan, zorlaştıran siyasal ve toplumsal etkenlerle savaşımın yaygınlaştırılmasına tutkulu bir arayışla yönelir."

Karikatürü gördüğümden beri aynı soru; "yaşamın adaletsiz yöneticilerce biçimlendirilmesine" başkaldıran bir kişilik, tarihimizin gelmiş geçmiş en baskıcı, adaletsiz yöneticilerinden birine nasıl benzetilir?

Nasreddin Hoca egemenin kâbusudur

Yıllar önce, 1997 yılında, benzeri bir yanlışı da, Karikatürcüler Derneği'nin o zamanki yönetim kurulu üyesi, şimdiki başkanı yapmıştı. Zamanın Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e, "yağ çekmek" için, törenle Nasreddin Hoca kavuğu giydirmişti. O zaman gösterdiğimiz tepkiler üzerine, suçu, törenin sunucusunun üzerine atarak geçiştirmeye çalışmıştı.

Yakın tarihimizde Nasreddin Hoca, sermayedarın da darbesini yemiştir. Yapı Kredi Bankası Yayınları, Pertev Naili Boratav'ın yarım yüzyıllık

emeğinin ürünü Nasreddin Hoca kitabını yayımlamıştı. Bankanın kalantor müdürlerinden biri, rastlantıyla kitabı okuyunca Hoca'nın açık saçık fıkralarına rastlamıştı. Dehşete kapılmıştı müdür; böyle bir kitap nasıl yayımlanırdı? Derhal emir verildi, kitap imha edildi. Tam bir "yargısız infaz" yapıldı. Birkaç yıl sonra, banka yayınevinin dağıtım sorumlusundan dinlemiştim: O akşam telaşla, basılmış kitapları saklayacak banka şubesi aradıklarını anlatmıştı. Yakalanmaktan korkan suçlu gibiydiler. Pertev Naili Boratav, banka sansürünün acısına dayanamadı; birkaç ay sonra kaybettik... Bugünkü iktidarın atalarının, 1940'ların ikinci yarısında, soğuk savaşla birlikte üniversitede yürüttüğü terörle üniversiteden kovulmasından sonra, sermayenin acımasız yumruğunu bir kez daha yemişti.

Nasreddin Hoca dünyanın bilgesidir

Nasreddin Hoca, Karikatürcüler Derneği'nin 1970'lerden beri düzenlediği uluslararası karikatür yarışmasının simgesidir. Bu yarışmanın amblemi, Tan Oral'ın yalın çizgileriyle oluşturduğu, eşeğe ters binen Nasreddin Hoca, yıllardır dünya karikatürcülerinin de esin kaynağıdır. Her yıl bu yarışmaya gelen yüzlerce karikatür arasından, konusunu Nasreddin Hoca'dan alan onlarca karikatür çıkar. Derneğin olağanüstü arşivinde, dünyanın en uzak köşelerinde çizilmiş Nasreddin hoca karikatürleri büyük yer tutar.

Nasreddin Hoca, bizim en yerel, en evrensel yönümüzdür. Yaşayan, değişen dönüşen kültürümüzün canlı öğelerinden biridir. Titizlenmek zorundayız.

Aptülika, çizgi dünyamızın ustasıdır; 2 Ekim 2012 günü, Sol gazetesinde yayımlanan bu karikatürünün, günlük gazetenin aceleciliği sonucu bir dalgınlıktan doğduğuna inanıyorum. Bu vesileyle, yeni yayımlanmaya başlayan günlük gazete Sol'a hoş geldin, diyor ve başarılar diliyorum.

45 dakikada Kapital

Bir pazar akşamı Yener Orkunoğlu, İnsancıl'da,"Kapital" üzerine bir seminer verdi. "Marksizm ve Güncellik" kitabının yazarı, seminerin kırk beş dakikalık ilk bölümünde "Kapital"in temel sorunlarını kalın çizgilerle ortaya koymayı başardı. Arada parantezler açarak nüansları da vurgulamayı ihmal etmeden, emek-değer teorisini, değişen sermaye-sabit sermaye bölümlemesini, artı değeri, üretim ve dolaşım sürecine "Kapital"in getirdiği açıklığı ortaya koydu.

Birkaç hafta önce de David Harvey, İstanbul'da, iki salonu tıklım tıklım dolduran ilgili topluluğuna "Kapital" ve kapitalizme karşı mücadele üzerine bir seminer vermişti.

Son zamanlarda"Kapital"e ilgi yükselmiş durumda. Özgür Üniversite'de ve İnsancıl Atölyesi'nde,"Kapital Okumaları" dersi var. "Kapital" üzerine çeviri kitaplar ardarda yayınlanıyor. Bunlardan biri de Harvey'in kitabı. Yener Orkunoğlu, Marx'ın araştırma ve sunum yöntemini açıklarken Harvey'in bir benzetmesini kullandı. Marx'ın soyutlama yöntemini soğanla örnekledi: Somutun ve gerçeğin bir örneği olarak soğanı düşünürsek, dış kabuğu gerçektir. Biz gerçeği, yani bu kabuğu anlayabilmek için soğanı soya soya soğanın cücüğüne ineriz. Soyutlama, gerçek'ten bir iniştir. Soğanın cücüğünü, soyutlamanın en yoğun vargısı olarak görebiliriz. Sonra, elde ettiğimiz bilgi ve kavramı gerçeğe uygulamak için yeniden somuta, soğanın kabuğuna çıkmamız gerekir. Soyutlamayı anlatan eylem indirgemedir; gerçeğe ise yükselmek gerekir. Sunum, bu yükseliş çabasını gerektirir. Biz gerçeğin kabuklarını ne kadar soyup çekirdeğine ulaşsak da, bütün çabamız, dönüp gerçeği daha iyi kavramak ve değiştirmek içindir.

Yoksulun ütopyası

Şairin, "aslolan hayattır" dediği şey bunu anlatıyor olmalı. Lenin'in, Goethe'den alıp sık sık kullandığı "hayat yeşildir, teori gridir" öz sözü de bunu vurgular. Teorinin grisi, yeşil hayatı anlamak ve özgürlüğümüzü

genişletecek biçimde değiştirmek içindir. Gerçekliği anlamak için kullanılan soğan örneği, bizim yoksulumuzun ütopyasını akla getiriyor. Hani, sormuşlar ya yoksula, "zengin olursan ne yaparsın" diye. O da "soğanın cücüğünü yerim" demiş. Demek, bizim yoksulun ütopyası, hayatın soyut özüne kavuşmayı anlatıyor. Soğanın acı kabuğundan kurtulmak için soğanın çekirdeğine inmek peşinde. Soğanın cücüğüne kavuşunca, onun tatsız kabuğunu da daha iyi anlayacak ve işine yarar biçimde kesip biçecek.

İnsancıl okulu

Yener Orkunoğlu, aradan sonra "Kapital" üstüne soru yağmuruna tutuluyor. İnsancıl Atölyesi katılımcıları semineri boyutlandırıyor. Şimdi, hoca ve öğrenciler gerçeğe yükselmek için tartışıyorlar.

Yirmi iki yıldır yayımlanan İnsancıl dergisinin çevresinde on yıldır etkinlikte bulunan İnsancıl Atölyesi'ni tanımakta yarar var. Her yaştan, eğitim düzeyinden ve değişik meslekten katılımcının buluştuğu atölyeyi anlatan kavram nedir? Ne üniversite, ne akademi, İnsancıl'ı en iyi anlatan şey okul olmalı. Ama ne okul; insanlığın önemli kitapları, önemli atılımları bu okulun ders konusudur. Şu sıralar okunup incelenen kitaplardan birkaçı bunu kanıtlamaya yeter. "Kapital"ı söyledik; John Locke'un "İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme"si, Homeros'un "Odisseia"sı, Walter Benjamin'in "Pasajlar"ı bölüm bölüm incelenip tartışılıyor. Aristoteles'in "Metafizik"i, Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliği", Ricardo'nun "Ekonomi Politiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri" kitapları ise daha önceki yıllarda okunmuştu. Yalnızca teorinin grisi değil, hayatın yeşiline en çok yaklaşan öykü, şiir ve romanlar da bu okulun müfredatında geniş yer tutuyor. Okunup tartışılan birkaç yazarın adını buraya not etmek istiyorum: Orhan Kemal, Kemal Bekir, Kemal Ateş, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Orhan İyiler, Anton Çehov, Maksim Gorki, Tolstoy, Nâzım Hikmet, Nurullah Ataç...

Yener Orkunoğlu, 45 dakikaya "dört ciltten oluşan" "Kapital"i indirgemeyi başardı. İnsancıl Okulu da, hocalarımız Cengiz Gündoğdu

ve Berrin Taş ile birlikte, insanlığın binlerce yıllık birikimini hayatımıza sığdırmak için yaz kış demeden çalışıyor.

İnsancıl: yıllardır insan için çıkan dergi

İnsancıl Dergisi, bu sayıyla 19. yayın yılına adım atıyor. 1990 Kasımındaki ilk sayısının kapağında mavi bir gökyüzü renginin üzerinde kırmızı harflerle "İnsan İçin" yazıyordu.

1990 yılı, insan için, hiç de iyi geçmeyecek yeni on yılların başlangıcını simgeliyordu. Dünyanın yaklaşık üçte birinde insani bir toplumsal sistem kurmayı başaran sosyalist düzenler peş peşe yıkılıyor, dünya, emperyalizmin sınırsız saldırısı için savunmasız hale geliyordu. Bunun ilk habercisi birinci Irak savaşı oldu. 1991 kışında, yoksul Arap halkının tepesine yağdırılan bombalar, sistemin gazete ve televizyonlarında havai fişek gösterilerine benzetilmişti. Emperyalizme "küreselleşme" maskesi takılmış, insanlığın seçeneksiz, kapitalizme mahkûm olduğu, "tarihin sonu" safsatasıyla ilan edilmişti. Ülkemizde de bu çıkarcı politikayı temele alan bir sanat ve edebiyat anlayışı, kuşe kâğıda basılan sermaye kültür dergilerinde gerçekçi sanat ve edebiyatı insanın gündeminden çıkarmak için en elverişli koşulları bulmuştu. Kitle iletişimi büyük sermayenin denetimine geçerken, toplumsal direnç odakları da gitgide sesini duyuramaz hale getirilmişti.

İnsancıl, bu koşullarda gücünü insanlığın yaratıcı birikiminden alarak, sanat, felsefe ve bilime dayanarak bir direnç odağı olarak doğdu.

İnsancıl, bütün bu geriye götürücü fırtına ortasında dümenini insandan, toplumsal eşitlikten, gerçekçi sanat ve edebiyattan hiç ayırmadan tam 19 yıldır yol alan bir tekne gibi dalgaları aşa aşa bugüne geldi. Bayrağında "İnsan İçin" yazan, insanın, emekçi insanın yaratıcılığıyla yol alan bir gemi...

Bugün, 2008 ise, "tarihin sonu" diyerek insanlığa kapitalizmi tek mutlak düzen olarak dayatanların, "ekonomik kriz" kavramı arkasına gizlenmiş iflasına tanıklık ediyor.

İnsancıl'ın kaptanı Cengiz Gündoğdu, "taze demlenmiş çay" gibi, karanlık zamanlarda insani bir armağan gibi sunulan ilk sayıda, geleceğin insanına, zorlu bir mücadeleye girişen bir avuç İnsancıl emekçisinin "yol arkadaşı" olduğunu haber veriyordu. İnsanlığın, insana yakışır bir toplumda, insani bir yaşam kurabilmesi için çaba gösteren, okuyarak, yazarak, anlatarak, dinleyerek, örgütlenerek ilerleyen "uzak yolculardı" onlar.

İnsancıl, 18 yıldır her ay gerçekçi sanat ve felsefenin, insani kültürün ürünleriyle sayfalarını donatan bir dergi olmakla kalmadı, belki bundan da önemli başka bir işi başardı; ilk sayısından beri oluşturmaya çalıştığı okur-yazar örgütlenmesinin somutlandığı İnsancıl Atölyesi'ni yarattı.

Bu topraklarda, benzersiz bir okul oldu. Edebiyat ve yayın tarihinde, bu kadar çok yazar yetiştiren, şair çıkaran, gece gündüz seminer odaları dolduran başka bir dergi var mıdır; bu sorunun cevabını gerçekçi edebiyat tarihçisine bırakarak, yapılanların ilk çağrışımlarını sıralamak bile ne kadar kapsamlı işler yapıldığını duyumsatmaya yeter. Her akşam geç saatlere kadar ve cumartesi pazarları gün boyu, Hesiodos'tan Kemal Özer'e, Adam Smith, David Ricardo'dan Marx – Engels'e, Aristoteles'ten Kant'a, Nadajlı Abdurrahman'dan Turan Dursun'a, Tolstoy'dan Thomas Mann'a, Klara Zetkin'den Behice Boran'a, Beethooven'den Ruhi Su'ya insanlığın yetiştirdiği onlarca düşünür, bilim insanı ve yazarın eserleri incelendi, tartışıldı, üzerine yazılar yazıldı. "Bereketli Topraklar Üzerinde"den "Kanlı Düğün"e, "Karatma Geceleri"nden "Bir Gün Bile Yaşamak"a edebiyatımızın gerçekçi romanları atölyenin tezgâhında günlerce ilmek ilmek irdelendi, on - on beş yazarlı incelemeler oluşturuldu.

Zor ekonomik koşullarda, bütün güçlükleri aşarak, 18 yıldır çoğala çoğala yürüyor İnsancıl. Yol arkadaşları, inançların aşındığı,

sermaye düzeninin yaşamın her alanına bataklık gibi yayıldığı bu kaçgun döneminde, insanlığın fenerini daha güçlü ışıkla donatarak yürüyüşünü sürdürüyor. İnsancıl dergisi, Cengiz Gündoğdu ile Berrin Taş'ın önderliğinde, her adımında yeni bir hedefine ulaşarak nice yeni sayılara... Mavi gökyüzü altında, insan için, insani bir yaşam ve özgürlükler dünyasının kurulduğu günlerin özlemi ve inancıyla...

Chavez: halkçı iktidarın gücü ve güzelliği

Chavez'i, halkçı iktidarın gücü ve güzelliğiyle anıyorum, her şeyden çok bunu anlatıyor. Halkçılığın "popülizm" kavramında kodlanarak büyük bir saldırı altında olduğu bir dönemde iktidarı almayı başardı. Soluk soluğa bir savaşım içinde halkın çıkarlarını iktidarın temel amacına dönüştürdü. Devlet gücünü yüzyıllardır yoksulluk içinde boğulmuş emekçi halkına nefes aldırmak için kullanmaya başladı. Sermaye çıkarına odaklı devlet işleyişini emekçi odaklı bir işleyişe çevirmek kolay değildi.

Venezuella'da "21. Yüzyıl sosyalizmini" inşa etme mücadelesi, ağır sermaye saldırısı altında başlatıldı. Chavez'in iktidarı aldığı dönemde, reel sosyalizmin yenilgisi kutlanıyordu, sermaye saldırganlığının zembereği boşanmıştı. Yeni dönemde geliştirilen iletişim ve yaşamı denetleme teknolojileri, sermaye çıkarlarını demokrasi, özgürleşme, küreselleşme diye sunan, bütün dünyayı saran bir ağla örtüyordu. Venezuella devrimi bu ağın sardığı bir halkı ve giderek insanlığı özgürleştirme denemesine dönüştü. Bunun bir devrim olup olmadığı çok tartışıldı, tartışılmayı da sürdürecek. Geçen on beş yıla baktığımızda görüyoruz; Chavez iktidarı, Güney Amerika'nın yüzünü sola çeviren iktidarların öncüsü oldu; dünyanın emekçi halkları ve emperyalizmle savaşan ülkeleri de yüzünü Venezuella'ya döndü.

Makarna paketindeki gerçek

Ülkesindeki basın ve televizyonların neredeyse yüzde 80'i aleyhine yayın

yaparken, Chavez devlet televizyonunda "Alo Presidente" programına çıkıyordu. Yirmi birinci yüzyıl sosyalizminde düşünceleri ve ideolojiyi taşımak için yeni bir kanal açılmıştı. Chavez'i tutuklayıp bilinmeyen bir adaya kaçıran ve iki gün içinde halkın meydanları dolduran direnişiyle yenilgiye uğratılan 2002'deki Amerikancı darbe girişimiyle ilgili filmin adı şöyledir: "Devrim Televizyondan Yayımlanmayacak". Ama film adının tersini yapıyor, darbe ile devrimi ekranlara taşıyordu. Yeni dönemin devrimci mücadelesinde televizyonlar, giderek internet, ele geçirilmesi, hiç olmazsa egemen ideolojinin etkisizleştirilmesi için dönüşüme uğratılması gereken alanlardır. Chavez, "Alo Presidente" programıyla, yeni dönemin teknolojisine uygun bir ajitasyon ve propaganda kanalını deneyimlemiştir. Böylelikle bir televizyon programı, Chavez devrimini inceleyen kuramcıların başvuru kaynakları arasına girmiştir.

Hızla yoksul halkın yaşadığı mahallelerin dönüştürülmesi, toplumsal yaşamın kooperatifleşme hareketiyle, dayanışma odaklı düzenlenmesi sürdürülürken, kurslar açılmış ve yeni bir eğitim arayışına girilmiştir. Sermaye medyasının yalanlarını yıkmak için traji-komik çözümler bulunmuştur. Halka ulaştırılan mercimek, makarna paketlerine haberler ve duyurular basılmıştır. Ekmekle birlikte doğru haber ve bilgi de ulaştırılmıştır. Bugün Chavez'in naaşını bağrına basan milyonlarca yoksul, halkçı iktidarın gücünü ve güzelliğini yaşamında görmüştür.

Umut anıtına gömüldü

Chavez, bugünün dünyasında bir petrol şirketini kamulaştırmanın, kanlı bir savaşta bir cepheyi düşürmekten daha önemli ve etkili olduğunu göstermiştir. Öylesine büyük bir kapitalist hegemonya altında yaşanmakta ki, büyük bir şirketi kamulaştırmak bir savaş ölçüsünde etkili bir eylemdir. Halkçı iktidarların bu savaşı başlatmak ve kazanmak için gücü olduğunu Chavez kanıtlamıştır. Venezuella'dan gelen haberler, cepheden haberler gibi hep merak ve heyecanla izlenmiştir.

Chavez'in halkçı iktidarının dünya çapında ilgi çeken bir deneye

dönüşmesi, insanlığın umut kaynaklarından biri haline gelmesi önemlidir. Halkçı iktidarın gücü ve güzelliğinin bir başka boyutunu burada buluyoruz. Büyük insanlık, kapitalizmin, onun saldırgan biçimlenişini anlatan emperyalizmin boyunduruğunda öylesine ezilmiştir ki, en küçük özgürlük umuduna büyük bir ilgi göstermektedir. Chavez, bu ilginin hakkını fazlasıyla vermiştir. Venezuella'nın başkanı olmakla kalmamış, dünya halklarının ABD ve emperyalizme kafa tutuşuyla anımsayacağı bir devrimci olmuştur. Her adımı, her sözü insanlığın umut hazinesine katkıda bulunmuştur.

"Bütün bedeniyle gülen savaşçı"yı büyük insanlık hep anacaktır.

Bu kitabı, Nasreddin Hoca'nın heybesi olarak görmek mümkün. Bu heybenin nakışlarında ve gözlerinde insanlık kültürünün, halk yaratıcılığının bize bıraktığı emanetlerden izler var.

Fırtına ikliminde, devrim gündemdedir. "Hiçbir ilaç, hiçbir kür, yaratıcı bir inkılâp heyecanı içinde yaşayan bir memleketin havası kadar insana sıhhat ve şifa veremez" Yakup Kadri, "Ankara" romanında, böyle yazmıştı. Yeniden bir devrim zembereğine bağlanan Türkiye'nin Haziran havası, tam da böyle bir havaydı. İktidarın zehirli gazları ve irinli sularına rağmen, dağıtamadığı bir hürriyet, canlanma, ayaklanma havası... Yeni Türkiye'yi kuracak gençlik ve halkın şifalı havası...

Şimdi dünya, çölün fırtınalarını aratmayacak yeni bir devrimci döneme açılıyor. Devrim, emperyalist kapitalizmin otuz yıldır devrimsizleştirmeye ve aynı anlama gelmek üzere, çölleştirmeye mahkûm ettiği ülkelerde yeniden yeşeriyor. Haziran günlerinde Türkiye, bunun haberini vermiştir. Gerisi gelecektir. Fırtına iklimindeyiz.

Haziran gençliğinin sürekli haykırdığı gibi, bu daha başlangıç! Geleceği, emekçilere yakışan bir Türkiye'yi ve insanlığı arıyoruz.

ISBN: 978-605-5296-51-3
9 786055 296513
DOĞU KİTABEVİ